

Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi

Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN : 2791-6871

Cilt/Volume: 4

Sayı/Number: 1

Yıl/Year: 2024

KADIN VE AİLE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY JOURNAL OF WOMEN'S
AND FAMILY STUDIES

e-ISSN: 2791-6871

Volume/Cilt: 4 Issue/Sayı: 1

Haziran/June 2024

Samsun

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
KADIN VE AİLE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2791-6871

2024 Cilt: 4 Sayı: 1

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY JOURNAL OF
WOMEN'S AND FAMILY STUDIES

e-ISSN: 2791-6871

2024 Volume: 4 Issue: 1

Ondokuz Mayıs Üniversitesi adına sahibi/

Owner on behalf of Ondokuz Mayıs University

Prof. Dr. Yavuz ÜNAL

Rektör / Rector

Baş Editör/Editor in Chief

Prof. Dr. Mucize ÜNLÜ

Editörler/Editors

Dr. Öğr. Üyesi Kemal ÖZCAN

Damla Nur KİNSİZ

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ali Haydar ŞAR

Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

Prof. Dr. Cengiz BATUK

Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN

Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY

Prof. Dr. Ema Miljkovic

Prof. Dr. Ercüment ERSANLI

Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE

Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR

Prof. Dr. Hatice ODACI

Prof. Dr. Melek DEMİR

Prof. Dr. Müge YILMAZ

Prof. Dr. Niyazi USTA

Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF

Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

Prof. Dr. Şirin DİLLİ

Prof. Dr. Yücel ÖKSÜZ

Doç. Dr. Bakytbek MURZARAIMOV

Doç. Dr. Osman ERCİYAS

Doç. Dr. Seden DOĞAN

Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK

Doç. Dr. Tuğba SARI

Doç. Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL

Doç. Dr. Yasin DEMİR

Doç. Dr. Yaşar BARUT

Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI

Dr. Öğr. Üyesi Abdırashit BABATAEV

Dr. Öğr. Üyesi Ayça EMİNOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İNAN KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER

Dr. Öğr. Üyesi Mediha MANGIR

Dr. Öğr. Üyesi Melike KARABACAK YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Şule GÜLDÜ

Dr. Khayala MAMMADOVA

Dil Editörleri/Proof Reading

Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN (Türkçe)

Doç. Dr. Zerrin EREN (English)

Mizanpaj/Layout

OMÜ Yayın Koordinatörlüğü

Mizanpaj Editörleri/Layout Editors

Kısmet AYDIN

Özlem TEKİNER

Gülbeyaz BOZKURT

Yayın Yeri ve Tarihi/Publication

Place and Date

Samsun, Aralık/December 2023

**BU SAYININ HAKEMLERİ/
ADVISORY BOARD (THIS ISSUE)**

Prof. Dr. İshak AYDEMİR
Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Prof. Dr. Neslihan DERİN
İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Levent YAKAR
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem VURAL BATIK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Ramazan YİRCİ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Doç. Dr. Özge ÖZGÜR
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erdi TOPÇUOĞLU
Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Faruk Caner YAM
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökay KELDAL
İnönü Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hava TAHTALIOĞLU
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre KARACA
Bingöl Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD);

yılda iki kez yayımlanan hakemli bilimsel süreli bir yayın organıdır. Dergide yayınlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlara aittir. Yazılar; yayıncı kuruluşun izni olmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayınlanamaz.

Yazışma Adresi/Corresponding Adress

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (OKTAM)
Kurupelit/SAMSUN

Tel: 0362 312 19 19- 4189

e-mail: okad@omu.edu.tr **web:** <https://dergipark.org.tr/tr/pub/okad>

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makalesi/Research Article

Beslenme ve İnfertilite: Güncel Yaklaşımı.....1-16
Nutrition and Infertility: Current Approach
Zeynep ERCAN KARAKAYA, Hayrettin MUTLU

**Dijital Gazete Haberlerinde Kadın Cinayetlerine Yönelik Bir Eleştirel Söylem
Çözümlemesi: Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit Örnekleri.....17-48**
*A Critical Discourse Analysis Towards Femicide in Digital News: Examples of
Cumhuriyet, Sabah and Yeni Akit*
Sırrı CEM

**Sulh Temelli Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı: Aile ve Dini Rehberlik Büroları
İçin Bir Model Önerisi.....49-76**
*Peace-Based Spiritual Family Counseling: A Model Proposal For Family and Religious
Guidance Bureaus*
Mehmet Salih KUMAŞ

Beslenme ve İnfertilite: Güncel Yaklaşım

Nutrition and Infertility: Current Approach

Zeynep ERCAN KARAKAYA¹, Hayrettin MUTLU²

¹Istanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, İstanbul
· diyetizeynepyazar@gmail.com · ORCID > 0000-0002-9958-5728

²Istanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi, İstanbul
· hayrettinmutlu@gmail.com · ORCID > 0000-0002-6560-5831

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13 Kasım/November 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 06 Haziran/June 2024

Yıl/Year: 2024 | Cilt-Volume: 4 | Sayı-Issue: 1 | Sayfa/Pages: 1-16

Atıf/Cite as: Karakaya, Ercan, Z., Mutlu, H. " Beslenme ve İnfertilite: Güncel Yaklaşım"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 4(1), Haziran 2024: 1-16.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Zeynep ERCAN KARAKAYA

BESLENME VE İNFERTİLİTE: GÜNCEL YAKLAŞIM

ÖZ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) infertiliteyi, çiftin en az 1 yıl ve daha fazla korunmadan, düzenli cinsel ilişkiye rağmen döllenmenin gerçekleşmemesi olarak tanımlamaktadır. Dünya çapında yaklaşık her altı kişiden birinde infertilite görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 12 aylık kısırlığa ilişkin dönem ve yaşam boyu tahmin aralığını, kadın katılımcılarla karşılaştırıldığında, erkek katılımcılar için daha az ve daha düşük olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun kadına veya erkeğe bağlı birçok nedeni olabilmekte birlikte etiyojisi bilinmemektedir. İnfertilite tedavisinde yardımcı üreme teknolojisi uygulanabilmektedir. Bunun yanında bilimsel gelişmeler ve yapılan çalışmalarla yardımcı üreme teknolojisinin başarılı olması veya infertilite oranının azalması, değiştirilebilir yaşam tarzıyla da ilişkili bulunmuştur. İnfertilite tedavisinde yardımcı üreme teknolojisi ve değiştirilebilir yaşam tarzı önemli bir bütüncül yaklaşımdır. Doğurganlığı etkileyen beslenme gibi çevresel faktörlerin belirlenmesi, klinik ve halk sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak beslenmenin hem erkeklerde hem de kadınlarda üreme performansı ile ilişkili olabileceği konusu giderek artan bir kabul olsa da, üreme çağındaki çiftler için hala resmi bir kılavuz bulunmamaktadır. Bu derleme makalesinde beslenme, oral antioksidan tedavisi gibi değiştirilebilir yaşam tarzı müdahalelerinin kadın ve erkek kaynaklı infertilitede doğurganlığın sağlanmasında etkili olabileceğine değinilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Beslenme, Doğurganlık, İnfertilite, Mineraller.

NUTRITION AND INFERTILITY: CURRENT APPROACH

ABSTRACT

The World Health Organization (WHO) defines infertility as the inability to achieve fertilization despite engaging in regular unprotected sexual intercourse for a duration of at least one year or more. Globally, it is estimated that approximately one in every six couples experiences infertility. WHO has indicated that the duration and lifetime risk estimates for infertility are lower for male participants compared to female participants. Despite the multifactorial nature of infertility and its unclear etiology, assisted reproductive technology (ART) serves as a viable treatment option. Furthermore, scientific advancements have highlighted the impact of modifiable lifestyle factors on the success of ART and the reduction of infertility rates. Both ART and modifiable lifestyle factors are integral components of a com-

prehensive approach to infertility treatment. The identification of environmental determinants, particularly nutrition, that affect fertility is of significant importance from both clinical and public health perspectives. However, despite the increasing recognition of the association between nutrition and reproductive performance in both genders, there remains a lack of official guidelines for couples of reproductive age. This review article underscores the potential effectiveness of modifiable lifestyle interventions, such as nutrition and oral antioxidant therapy, in promoting fertility in both male and female infertility cases.

Keywords: Fertility, İnfertility, Minerals, Nutrition.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü infertiliteyi, çiftin en az bir yıl veya daha uzun süre boyunca korunmadan ve düzenli cinsel ilişki olmasına rağmen döllenmenin, gebeliğin gerçekleşmemesi olarak tanımlamıştır (Duymaz Diler, 2020; WHO, 2023). Bir yıl gibi süre sınırının konulması, ilk bir yıldan sonra kendiliğinden gerçekleşen gebeliğin zamanla azalmasıdır (Avcı, 2018). Amerikan Reprodüktif Tıp Derneği (ASRM) infertilite için yeni bir tanım yayınlamıştır. Bu tanımda infertilitenin bir hastalık olduğu ve aşağıdaki şekilde karakterize edilen durumların değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

- Hastanın tıbbi, cinsel ve üreme geçmişine, yaşına, fiziksel bulgularına, teşhis testlerine veya bu faktörlerin herhangi bir kombinasyonuna bağlı olarak başarılı bir gebeliğin sağlanamaması.
- Başarılı bir gebeliğin gerçekleşmesi için donör gametlerinin veya donör embriyolarının kullanımı da dahil ve bunlarla sınırlı olmamak üzere tıbbi müdahale ihtiyacının olması.
- İnfertilite etiyolojisinin bulunmadığı hastalarda düzenli, korunmadan cinsel ilişki olmasına rağmen <35 yaş kadınlarda 12. ayda, ≥35 yaş kadınlarda ise 6. ayda değerlendirmenin başlatılması (American Society for Reproductive Medicine, 2020).

DSÖ'nün 2023'te yayınladığı rapora göre dünya çapında, yetişkin nüfusunun yaklaşık %17,5'inde (altı kişiden birinde) infertilite görülmektedir. İnfertilite prevalansı yüksek gelirli ülkelerde %17,8 iken düşük ve orta gelirli ülkelerde %16,5'tir (Njagi vd., 2023). DSÖ, 1990-2021 yılları arasında infertilite prevalansı tahminlerini bazı bölgelerde yapılan çalışmaları göz önünde bulundurarak belirlemiştir. Mevcut veriler doğrultusunda infertilite prevalansı Batı Pasifik Bölgesi için %23,2,

Amerika Kıtası Bölgesi için %20, Avrupa Bölgesi için %16,5, Afrika Bölgesi için %13,1, Doğu Akdeniz Bölgesi için %10,7 olarak tespit edilmiştir. Bazı bölgelerde prevalans tahminlerini içeren çalışmalar oldukça azdır. Bundan dolayı DSÖ, Güneydoğu Asya Bölgesi için prevalans değeri belirtmemiştir. Türkiye'deki infertilite prevalansı Avrupa Bölgesi'ne dahil edilmiştir ve Türkiye'de yapılan üç çalışma rapora katkı sağlamıştır (WHO, 2023). Bu bağlamda Türkiye'de 2007, 2014 ve 2018 yıllarında yapılan çalışmalardaki tahmini infertilite prevalansı sırasıyla; %6,3, %12,8, %1,8 olarak tespit edilmiştir (Albayrak, 2007; Gokler vd., 2014; Sarac ve Koc, 2018; WHO, 2023). DSÖ'nün 1990-2021 yılları arasındaki raporunda, kadın ve erkek infertilite prevalansı mevcut değildir. Bunun nedeni raporu oluşturan çalışmaların bazılarında erkek ve kadın katılımcılar, bazılarında cinsiyetlerden biri, bazılarında ise katılımcıların cinsiyetlerinin belirtilmemesidir. Bu bağlamda 12 aylık kısırlığa ilişkin dönem ve yaşam boyu tahmin aralığı, kadın katılımcılarla karşılaştırıldığında, erkek katılımcılar için daha az ve daha düşük olduğu ifade edilmiştir (WHO, 2023).

İnfertilitenin etiyolojik sınıflaması yüzdeler olarak şu şekilde ifade edilmektedir: %23 erkeğe bağlı faktörler, %18 ovulatuvar disfonksiyon, %14 tubal faktör, %9 endometriosis, %5 koital sorunlar, %3 servikal faktör, %28 açıklanamayan faktörlerdir (Avcı, 2018). Spontan gebe kalma olasılığını etkileyen üç ana neden vardır: İstenmeyen zamanda gebe kalmak istememe düşüncesi, kadın partnerin yaşı ve hastalığa bağlı infertilitedir. Zamanla gözlenen semen miktarının azalması, endokrin bozucu kimyasallar ve akrabalık da dahil olabilecek diğer faktörlerdir (Vander Borgh ve Wyns, 2018). İnfertiliteye neden olan, erkeğe bağlı nedenler: Varikosel, kriptorşidizm, hipospadias, düşük testosteron seviyesi, orşit gibi yapısal/hormonal bozukluklar, spermin yapısındaki değişiklikler, sperm sayısının azaldığı durumlar, libidonun azaldığı durumlar, ereksiyon bozukluklarıdır. İnfertiliteye neden olan, kadına bağlı nedenler: Doğuştan gelişimsel faktörler, anovulasyon, polikistik over sendromu, luteal faz yetmezliği gibi overian sorunlar, uterus ve serviksle ilişkili faktörler, tubal ve peritoneal faktörler, vulva ve vajene ait faktörlerdir (Gore vd., 2015; Özdemir ve Kaplan, 2021; Segal ve Giudice, 2019).

İNFERTİLİTE TEDAVİSİNDE YAŞAM TARZI FAKTÖRLERİ

İnsan doğurganlığını etkileyen beslenme gibi değiştirilebilir yaşam tarzı faktörlerinin belirlenmesi, klinik ve halk sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Beslenmenin hem erkeklerde hem de kadınlarda üreme performansı ile ilişkili olabileceği konusu giderek artan bir kabul olsa da, üreme çağındaki çiftler için hala resmi bir kılavuz bulunmamaktadır. Sağlıklı ve sağlıksız beslenme tanımı net olmasa da sağlıksız beslenmeye göre, sağlıklı beslenmenin yardımcı üreme teknolojisi uygulamalarında daha iyi doğurganlık sağladığı ve canlı doğum oranının daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Gaskins ve Chavarro, 2018). Tüm çiftlere,

doğal gebe kalma veya yardımcı üreme teknolojisi kullanma şanslarını artırmak için tütün kullanımından kaçınmaları, alkol tüketimini sınırlamaları ve vücut kütle indeksinin m^2 'de 30 kg 'ın altında olmasını hedeflemeleri tavsiye edilmektedir (Lindsay ve Vitrikas, 2015).

VÜCUT AĞIRLIĞI

Obezite, doğurganlığı ve invitro fertilizasyon (İVF) tedavisi de dahil olmak üzere doğurganlık tedavilerine yanıtı bozmaktadır. Bu nedenle obez bireylerde, gebelik veya infertilite tedavilerinden önce ağırlık yönetimi önerilmektedir (Lindsay ve Vitrikas, 2015). Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi (NCHS-2020), morbid obez (beden kütle indeksi, BKİ $>40 kg/m^2$) prevalansının, kadınlarda (%11,5) erkeklere göre (%6,9) daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Obezitenin üreme üzerindeki zararlı etkisi giderek daha fazla tanınmaktadır. Obez kadınlarda canlı doğum oranı, normal ağırlıktaki kadınlara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede azaldığı bildirilmiştir. BKİ'si fazla olan (BKİ $\geq 40 kg/m^2$), İVF/ intrasitoplazmik sperm enjeksiyonu (ICSI) ile gebe kalan kadınlarda, düşük oranının artmasına bağlı olarak canlı doğum oranında azalma görülmüştür (Aydoğan Mathyk ve Quaaas, 2021).

BKİ $<18,5 kg/m^2$ olan kadınlarda olumsuz gebelik sonuçları ve infertilite sorunları rapor edilmiştir. Düşük ağırlıklı kadınların (BKİ $<19 kg/m^2$), ideal ağırlıklı kadınlara göre gebe kalma süresi dört kat daha uzundur (Fontana ve Della Torre, 2016). Düşük ağırlıklı kadınlarda kronik enerji eksikliği, gonadotropin salgılayan hormon (GnRH) üretimini etkileyerek hipotalamik-hipofiz-gonadal eksenini inhibe edebilmektedir. GnRH sekresyonunun inhibisyonu, gonadotropin sekresyonunun azalması, foliküler gelişimde gecikmeye ve gonadal steroid sentezinin inhibisyonunu içeren bir dizi inhibitör etkiye yol açmaktadır. Besine ulaşılabilirliğin azalmasından kaynaklanan yetersiz beslenme, gelişmiş ülkelerde yaygın değildir. Ancak yetersiz beslenme doğurganlık çağındaki kadınları etkileyen yeme bozukluklarında ortaya çıkabilmektedir. Benzer ilişkiler spordaki göreceli enerji eksikliği (RED-S) ile de gözlenmektedir; düşük enerji mevcudiyetinin neden olduğu ve aynı zamanda anovülasyonla sonuçlanan adet bozukluklarını içerir (Fontana ve Della Torre, 2016; Boutari vd., 2020).

BESLENME

Çok sayıda yapılan çalışmalar yüksek oranda tam tahıl, tekli doymamış veya çoklu doymamış yağlar, sebze, meyve, çevresel kirleticilere maruziyetin olmadığı kırmızı et ve balık tüketiminin; antioksidan, folik asit, B_{12} vitamini, D vitamini, soya ve izoflavonların alınmasının; alkol, kafein alımının azaltılması veya tüketilmemesinin kadınlarda ve erkeklerde doğurganlığı arttırabileceğini ifade etmiştir (Showell vd., 2013; Mumford vd., 2014; Braga vd., 2015; Afeiche vd., 2016; Cueto

vd., 2016; Abadia vd., 2017; Amegah vd., 2017; Minguez-Alarcon vd., 2017; Mirabi vd., 2017; Salas-Huetos vd., 2017; Wise vd., 2017). Yapılan prospektif kohort çalışmada, doğurganlık diyetini (fertility diet) (bitkisel protein içeriği, tam yağlı süt ürünleri, hem olmayan demir, tekli doymamış yağlardan zengin, trans yağ ve hayvansal proteinden fakir) alan kadınlarda, yumurtlama bozukluklarına bağlı infertilite riski ve diğer nedenlere bağlı infertilite riski düşük görülmüştür. Sağlıksız beslenme kalıpları doğurganlık üzerine olumsuz etki göstermektedir. Düşük riskli ve tekil gebeliği olan, 5598 kadınla yapılan bir çalışmada, ≥ 4 kez/hafta fast food tüketen kadınlar, fast food tüketimi ≥ 2 ila < 4 kez/hafta olan, > 0 ila < 2 kez/hafta olan ve hiç olmayan kadınlarla karşılaştırıldığında, ortalama gebelik süresi sırasıyla %11, %21, %24 olarak tespit edilmiştir (Kudesia vd., 2021). Akdeniz diyetinde, kabuklu yemişler ve balıkta bulunan omega-3 yağ asitlerinin alımının artması, spermatogenezi olumlu yönde etkilemektedir. 2018 yılında yapılan bir çalışmada, Akdeniz diyetinin ceviz, fındık, badem ile desteklenmesinin üreme çağındaki sağlıklı erkeklerde temel sperm parametrelerini iyileştirdiği, potansiyel olarak sperm DNA fragmentasyonunu azalttığı tespit edilmiştir (Salas-Huetos vd., 2018).

Vejeteryan diyetin sperm kalitesini korumadaki rolü tartışmalıdır. Sebzeler ve meyveler, sperm DNA hasarını azaltarak ve sperm hareketliliğini, canlılığını artırarak, sperm reaktif oksijen türleri (ROS) düzenleyicileri olarak hareket edebilen antioksidan moleküller açısından zengindir. Vejeteryan diyetin sperm konsantrasyonu ve motilitesini azalttığı da ifade edilmektedir. Ancak infertilite üzerindeki etkisi tam olarak değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla sperm parametreleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olan, beslenmedeki östrojenik bileşikler veya kimyasal kalıntılar göz önünde bulundurulmalıdır (Ferramosca ve Zara, 2022). Yapılan bir meta-analizde vejeteryan beslenmenin doğurganlık üzerine etkisi incelenmiştir. Vejeteryan ve omnivor beslenen bireyler arasında toplam sperm sayısı, toplam sperm hareketliliği, sperm morfolojisi ve sperm konsantrasyonu dahil olmak üzere semen kalite parametreleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kadın cinsiyet hormonu profilleri üzerine yapılan çalışmalarda, omnivor beslenenlerle karşılaştırıldığında, vejeteryan beslenen kadınlarda plazma östrojen düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir (Samimisedeh vd., 2023).

İnfertil ve sağlıklı erkeklerden oluşan çalışmada oral antioksidan tedavisi, beslenme tedavisi, egzersize dayalı değişiklikler ile 3 aylık yaşam tarzı müdahalelerinin sperm DNA fragmentasyonu (SDF) ve seminal oksidatif stresi üzerine etkileri incelenmiştir. Yaşam tarzı parametrelerinden oluşan anket; sigara, alkol tüketimi, kafein alımı, beslenme, egzersiz, vücut ağırlığı, stres, işle ilgili maruziyeti kapsayan sorulardan oluşmaktadır. Bu ankete bağlı olarak en az 30 dk/gün egzersiz yapılması önerilmiştir. Beslenme ve besin tüketimi ile ilgili olarak et tüketiminin en fazla 500 g/hafta olması gerektiği, özellikle kırmızı et tüketimine dikkat edilmesi gerektiği, meyve ve sebze alımının artırılması gerektiği, gazlı içecekler ve enerji içecekleri de dahil yüksek şeker içeren içeceklerin azaltılması gerektiği, < 6 birim/hafta

orta düzeyde alkol alınması gerektiği önerilmiştir. İVF programına başlayan tüm hastalar, tavsiye üzerine sigara içmemektedir. Müdahale programına katılanların medyan DNA fragmantasyon indeksi (DFI) %25,8'den %18'e düşmüştür. Antioksidan tedavi (Multivitamin tablet: A vitamini 800 ug, B₁ vitamini 1,1 mg, B₂ vitamini 1,4 g, B₆ vitamini 1,4 mg, B₁₂ vitamini 2,5 ug, niasin 16 mg, pantotenat 6 mg, folik asit 200 ug, C vitamini 80 mg, D vitamini 5 ug, E vitamini 12 mg, magnezyum 100 mg, molibden 50 ug, demir 14 mg, çinko 10 mg, bakır 1 mg, manganez 2 mg, krom 40 ug, selenyum 55 ug ve iyot 150 ug) ile kombine edilen 3 aylık bir yaşam tarzı müdahale programı, yüksek SDF'si olan ve başarısız İVF/ICSI öyküsü olan infertil erkeklerde DFI'yı azaltmıştır (Humaidan vd., 2022).

İVF tedavisi gören obez olmayan (BKİ <30 kg/m²), 244 kadın ile yapılan prospektif kohort çalışmada, alışılmış diyet ve yaşam tarzının doğurganlık sonuçları üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İVF tedavisinden önce doğrulanmış Akdeniz diyeti (MedDiet) skoru kullanılarak, gıda sıklığı anketi değerlendirilmiştir. MedDiet skoru 0-55 aralığında uyumlu olarak belirlenmiştir. Daha yüksek puanlar diyete uyumluluğun fazla olduğunu göstermektedir. MedDiet skoru düşük olanların (≤30), yüksek olanlara (≥36) göre klinik gebelik oranları düşük bulunmuştur. Bu oran gebelik yaşına göre de önemli ölçüde değişmektedir. MedDiet skor, <35 yaşındaki kadınlar arasında klinik gebelik ve canlı doğum ile pozitif ilişkili olarak bulunmuştur. Ancak ≥35 yaşındaki kadınlar arasında pozitif ilişki bulunmamıştır. 35 yaşından küçük kadınlar arasında, MedDiet skorundaki 5 puanlık faydalı bir artış, klinik gebelik ve canlı doğum elde etme olasılığını ~2,7 kat daha arttırmıştır (Karayiannis vd., 2018).

Yapılan bir çalışmada Akdeniz diyetiyle uyumlu beslenme müdahalesinin oosit, embriyo kalitesi ve implantasyon başarısını arttırabileceği öne sürülmüştür. Bu bağlamda yardımcı üreme tedavisinden önceki dönemde, Akdeniz diyetine uyumun, serum ve foliküler sıvıda yağ asidi düzeyini ve implantasyon başarısına etkisi araştırılmıştır. Müdahale sonrasında, başlangıça kıyasla serumda oleik asit (OA), linoleik asit (LA), eikosapentaenoik asit (EPA), dokosaheksaenoik asit (DHA) ve LA/araşidonik asit (ALA) oranı düşük bulunmuştur. Müdahale grubunda, kontrol grubuna kıyasla OA, EPA, DHA düzeyleri düşük bulunmuştur. Müdahale sonrasında, kontrol grubuna kıyasla foliküler sıvıda alfa linolenik (ALA) asit düzeyi yüksekken, ALA, DHA, EPA+DHA düzeyi, omega-6/omega-3 yağ asidi oranı, omega-6 yağ asitleri toplamı, LA/ALA oranı düşük bulunmuştur. Diyetteki LA/ALA oranındaki 1 birimlik değişiklik, foliküler sıvı LA/ALA oranındaki 0,1 birimlik değişime neden olduğu tespit edilmiştir. Akdeniz diyetine uyumun artması ile müdahale grubunda mitoz 2 oosit sayısı ve pronükleus sayısı arttırmıştır. Müdahale grubunda kontrol grubuna kıyasla, klinik gebelik ve canlı doğum oranı ve sayısı artmıştır. Sonuç olarak Akdeniz diyetinin bireye özgü planlanmasının, tedavi sürecine olumlu katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (Cemali, 2023).

Beslenme ile yeterli antioksidan alımı kadınlarda doğurganlığı arttırabilmektedir. Bunun üzerine antimülleryen hormon değeri 1,1'in altında olan kadınlar ile sağlıklı kadınlar arasında yapılan bir çalışmada beslenmedeki diyet antioksidan indeksi (DAI) hesaplanmıştır. DAI, beslenmedeki genel antioksidan bileşenleri (A, C, E vitaminleri ve çinko, selenyum, magnezyum gibi mineralleri) ölçmek için geçerli bir belirteçtir. İnfertil kadınların kontrol grubuna kıyasla potasyum, magnezyum, bakır, C vitamini, lif alımı düşükken, kolesterol alımı yüksek bulunmuştur. DAI'nın infertilite ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Kabodmehri vd., 2023).

VİTAMİN VE MİNERALLER

İnfertil bireylerde bazı mikro besin öğelerinin serum seviyelerinin düşük olması, patogeneze ve tedavide bu besin öğelerinin etkili olabileceğini düşündürmüştür (Akder ve Ayhan, 2021). Normal sperm fonksiyonunun yanı sıra normal spermatogenez, sperm olgunlaşması, sperm motilitesi ve sperm kapasitesi için insan spermasında bulunması gerekli olan kalsiyum (Ca), bakır (Cu), manganez (Mn), magnezyum (Mg), çinko (Zn) ve selenyum (Se) gibi birçok eser element üreme sağlığında önemlidir. Ca eksikliğinin sperm disfonksiyonu ile ilişkili olduğu, hücresel ve moleküler mekanizmalar kesin bilinmemekle birlikte, son kanıtlar Ca eksikliğinin spermatogenez yetmezliği, bozulmuş steroidogenez, sperm hipomotilitesi ve sperm kemotaksisi yetmezliği dahil olmak üzere çeşitli mekanizmalar yoluyla infertiliteye neden olduğu bildirilmiştir. Sodyum (Na) ve potasyum (K) normal sperm fonksiyonu için çok önemlidir. Bazı çalışmalarda seminal Na ve K düzeyinin, semen kalitesiyle anlamlı bir ilişkisi olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda yapılan çalışmalarda azalmış K düzeyinin, anormal testosteron içeriği ile ilişkili olabileceği bildirilmiştir. Anormal testosteron düzeyinin bozulmuş spermatogenez ve doğurganlık sorunlarına yol açabileceği ifade edilmektedir. Na eksikliğinin, anormal progesteron seviyesine ve bununda sperm akrozom reaksiyonunun eksikliğiyle ilişkili olabileceği bildirilmiştir. Mg, sperm motilitesinde ve erkek doğurganlığında önemli bir rol oynamaktadır. Seminal plazma Mg, prostat bezinde bulunur. Azalmış seminal Mg seviyesi, infertilite ile ilişkilendirilebilmektedir (Mirnamniha vd., 2019).

Gebelik sırasında eser elementlerin besinsel alımına ve bunun gebelik sonuçları üzerindeki etkilerine odaklanan birçok insan ve hayvan çalışması olmasına rağmen, çok az çalışma, gebelik öncesi dönemi hesaba katmaktadır. Demirin (Fe) kadın doğurganlığına etkisi üzerine az sayıda çalışma yayınlanmıştır. Bununla birlikte Fe'nin besinsel veya destek olarak alımının artması, bu elementin yumurtalık tarafından kullanılmasını ve kadınlarda doğurganlık seviyelerini arttırmasını sağlamaktadır. Fe toksisitesinin kadın doğurganlığına etkisini araştıran az sayıda çalışma vardır. Fe toksisitesi ile kadın infertilitesi arasında bir bağlantı vardır. Fazla Fe, ön hipofizden luteinleştirici hormon (LH) ve folikül uyarıcı hormon (FSH)

üretimini azalmasına yol açmaktadır, bu da bozulmuş oosit olgunlaşmasını ve düşük yumurtalık rezervini göstermektedir. Se'nin sağlıklı üreme fonksiyonunun korunmasında ortaya çıkan rolü erkeklerde kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Ancak kadınlarda Se durumu ve doğurganlık ile ilgili veriler azdır. Kadın temelli çalışmaların çoğunluğu bu elementin gebelikteki rolüne odaklanma eğilimindedir. Oksidatif strese bağlı görülen kadın infertilitesinde Se'nin beslenme ile yeterli alınması folikül büyümesinde ve olgunlaşmasında yarar sağlamaktadır (Ceko vd., 2016).

İdiyopatik infertilitesi olan erkeklerde sperm hareketliliğini etkileyen pentoksifilin ve çinkonun birlikte uygulanmasının etkisi araştırılmıştır. Çalışma grubu dörde ayrılmıştır: pentoksifilin grubu, çinko grubu, pentoksifilin ve çinko grubu, plasebo grubu. Gruplandırmaya göre pentoksifilin ve çinko desteği 3 ay süreyle verilmiştir. Pentoksifilin grubunda, sperm morfolojisi ve üreme hormonları etkilenmemiştir. Aynı zamanda pentoksifilin grubunda DNA fragmantasyonu önemli düzeyde artmıştır. Ancak çinko grubunda, çinko ve pentoksifilin grubunda spermin normal morfolojisi ve üreme hormonlarında artış görülmüştür, DNA fragmantasyonu önemli düzeyde azalmıştır. Bu çalışma ile çinkonun sperm kromatinini korumadaki rolü nedeniyle pentoksifilin tedavisinde adjuvan olarak çinkonun da reçetelendirilmesi önerilmektedir (Dadgar vd., 2022). Yapılan bir çalışmada, idiyopatik infertilite veya erken abortus öyküsü olan kadınlar, iki gruba ayrılmıştır. Bu iki gruba 4 ay, oral magnezyum takviyesi (600 mg/gün) verilmiştir. Gruplardan biri, magnezyum tedavisi sonrasında, kırmızı kan hücre magnezyum (RBC-Mg) düzeyini normalleştirmede başarısız olurken, diğer grup başarılı olmaktadır. Ayrıca başarısız grubun kırmızı hücre glutatyon peroksidaz aktivitesi, başarılı gruba göre daha düşüktür. Bunun üzerine oral olarak her iki gruba da, iki ay boyunca 200 mcg/gün selenyum ve magnezyum takviyesi yapılmıştır. Böylece, infertil olan kadınların tümünde, RBC-Mg düzeyinin normalleşmesi ile sonraki 8 ay içinde, gebelik oluştuğu ve sağlıklı bebekler doğduğu gözlenmiştir (Morbat vd., 2018).

Üreme çağındaki kadınların kanındaki ortalama mikro besin seviyeleri hakkında çok az veri mevcuttur ve yeterli seviyeler için spesifik değerler mevcut değildir. Çalışmada İVF tedavisi öncesi kadınların serum folat, alyuvar, total plazma homosistein, B₁₂ vitamini, A vitamini, E vitamini, demir ve ferritin düzeylerine bakılmıştır. Çalışma sonucunda; A vitamini, E vitamini, demir ve ferritin serum seviyeleri, katılımcıların büyük çoğunluğunda (>%80) uygun düzeyde bulunmuştur. Ancak folat ve B₁₂ vitamini seviyelerinin çoğunlukta yetersiz olduğu tespit edilmiştir (La Vecchia vd., 2017). 'Yeni Zelanda'da doğurganlık tedavisi görmek üzere olan kadınların yaşam tarzı seçimleri ve beslenme yönelimleri nelerdir?' üzerine yapılan çalışmada, çalışma kriterlerine uyan kadınlara, İVF veya ICSI tedavisi başlanmıştır. Yaşam tarzı ve beslenme faktörleri ile ilişkili anket, fertilitate tedavisine başlanmadan 35 gün önce her katılımcıya bir kez bireysel olarak uygulanmıştır. Çalışmaya katılan kadınların %23,6'sı multivitamin ve multimineral kullanmaktadır. Tekli mineral desteği olarak iyot alanlar %4,4'tür (Gormack vd., 2015).

Oral mikro besin takviyesinin erkek doğurganlığı üzerindeki etkisinin incelendiği bir derlemede birçok meta analiz ile randomize çift körlü çalışmaların sonuçları ifade edilmiştir. Oligozoospermi olan erkeklerde selenyum desteğinin (oral, 200 µg/gün), tedavi öncesi ve tedavi sonrası sperm düzeylerini, plaseboya göre daha fazla yükselttiği görülmüştür. Astenozoospermi olan erkeklerde selenyum desteğinin, tedavi öncesi ve tedavi sonrası sperm motilitesi üzerine etkisi, plaseboya göre daha fazla olduğu görülmüştür. Üstelik sperm motilitesinde, kombine tedavi olarak selenyum ve N-asetilsistein kullanılması, plaseboya göre en yüksek gelişmeyi göstermiştir (Buhling vd., 2019).

Antioksidanların erkek fertilitasını iyileştirip, iyileştirmediği üzerinde yapılan bir çalışmada, erkeklerde sperm konsantrasyonu ≤15 milyon/mL, sperm motilitesi ≤%40, sperm normal morfolojisi ≤4, DNA fragmantasyonu >%25'dir. Aynı zamanda, ovulatuvar, ≤40 yaş ve belgelenmiş tubal açıklığı olan kadın partnerler ile çalışma yürütülmüştür. Antioksidan içerik olarak; 500 mg/gün C vitamini, 400 mg/gün E vitamini, 0,20 mg/gün selenyum, 1 mg/gün L-karnitin, 20 mg/gün çinko, 1 mcg/gün folik asit, 10 mg/gün likopen verilmiştir. Oligospermik erkek ile kontrol grupları arasında, 3 ay boyunca yapılan antioksidan desteği, gruplar arasındaki sperm konsantrasyonunu değiştirmemiştir, çok büyük farklılıklar oluşturmamıştır. Benzer şekilde astenospermik erkek ve yüksek DNA fragmantasyonu olan erkekler ile kontrol grupları arasında, 3 ay boyunca yapılan antioksidan desteğin, sperm motilitesi ve DNA fragmantasyonu üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır. Antioksidanların, erkeğe bağlı infertilite tedavisinde, semen parametrelerini iyileştiremediği veya DNA bütünlüğünü koruyamadığı sonucuna varılmıştır (Steiner vd., 2020). Yapılan bir meta analizde, antioksidan olarak E ve C vitamininin erkek infertilitesi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Kontrol grubu ile karşılaştırıldığında vitamin E ve C verilen grubun sperm konsantrasyonu, sperm morfolojisi ve toplam sperm sayısı önemli ölçüde gelişmiştir (Zhou vd., 2022).

Kuzey Çin'in, Pekin ve Shandong eyaletlerindeki iki merkezde, 3 yıl boyunca yapılan çalışmada, serum çinko konsantrasyonu ile İVF-embriyo transferi (ET) sonuçları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmaya dahil edilen kadınların 169'u (Pekin: 71; Shandong: 98) başarılı bir şekilde gebelik elde ederken, 136 kadın (Pekin:56, Shandong: 80) başarısız olmuştur. Serum çinko konsantrasyonlarının Pekin popülasyonundaki kadınlarda, Shandong popülasyonundaki kadınlara göre önemli ölçüde daha yüksektir. Serum çinko konsantrasyonunun, İVF-ET sonucu üzerindeki etkisinin kısmen coğrafi konuma bağlı olabileceği düşünülmektedir. Serum çinko düzeyinin, Shandong popülasyonundaki klinik gebelik elde eden kadınlarda, başarısız olanlardan önemli ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Düşük Zn seviyeleri, Shandong kadınları arasında İVF-ET başarısızlığı için bir risk faktörü olabilmektedir ve bu durumun beslenmeyle alımın ayarlanmasıyla düzelebileceği düşünülmektedir (Wang vd., 2021).

Yapılan başka bir çalışmada, hastalar üç gruba ayrılmıştır: İVF sonucu pozitif olan, İVF sonucu negatif olan ve spontan gelişen gebelik. İVF uygulanan gruplar, spontan gebelik gelişen grupla kıyaslanmıştır. Tüm hastaların biyokimyasal verileri (fT3, fT4, TSH, tiroid antikorları, magnezyum, çinko, selenyum, FSH, hCG, östradiol, anti-müllerian hormon) gebelik öncesinde alınmıştır. Amaç İVF sonrası erken gebeliğin, spontan gelişen gebeliklere kıyasla magnezyum, çinko, selenyum, tiroid fonksiyonu, anti-müllerian hormonun değerlendirilmesidir. İVF sonucu pozitif olan grubun magnezyum seviyeleri, İVF sonucu negatif olanlardan anlamlı olarak yüksektir. İVF sonrası erken gebelikte magnezyum seviyelerinde önemli düşüş görülmüştür. İVF ile bağlantılı olarak, magnezyum konsantrasyonu ile folikül sayısı veya alınan oosit sayısı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Ancak daha yüksek magnezyum seviyelerinin, başarılı İVF gebelikleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çinko seviyeleri erken gebelik sırasında önemli bir değişiklik göstermemiştir (Stuefer vd., 2015).

Avustralyalı kadınlar ile yapılan çalışmada maternal plazma çinko, bakır ve selenyum konsantrasyonları ile gebelik ve subfertiliteye kadar geçen süre arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Annenin plazma bakır, çinko ve selenyum konsantrasyonları 15 ± 1 haftalık gebelikte değerlendirilmiştir. Gebelik süresi tahminleri, geriye dönük kaynaklardan, gebe kalınacak ay sayısı olarak belgelenmiştir. Subfertilite, gebe kalmanın 12 aydan uzun sürmesi olarak tanımlanmıştır. Daha düşük çinkoya sahip veya daha düşük selenyum konsantrasyonuna sahip olan kadınların gebe kalma süresi daha uzun bulunmuştur. Selenyum konsantrasyonları düşük olan kadınlar, daha yüksek selenyum konsantrasyonları olan kadınlara kıyasla, daha fazla subfertilite riskindedir. Bakır ile gebelik veya infertilite süresi arasında hiçbir ilişki bulunmamıştır (Grieger et al., 2019).

2012'den 2016'ya kadar ilk İVF döngüsüne giren kadınların dahil edildiği çalışmada, yumurtalık stimülasyonundan önce serum D vitamini seviyesinin kümülatif canlı doğum oranı (CLBR) ile ilişkili olup olmadığı amaçlanmıştır. D vitamini eksikliği olan gruptaki CLBR, D vitamini eksikliği olmayan gruba kıyasla anlamlı ölçüde daha düşük bulunmuştur. D vitamini yüksek (≥ 75 nmol/L), yetersiz (50-75 nmol/L) ve eksik (< 50 nmol/L) grupları ayrı ayrı analiz edildiğinde D vitamini yüksek olan grup, D vitamini yetersiz grupla kıyaslandığında daha yüksek CLBR eğilimi olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda D vitamini yetersiz olan grup, D vitamini eksik olan grup ile kıyaslandığında daha yüksek CLBR eğilimi olduğu bulunmuştur (Ko vd., 2022). 2017-2019 yılları arasında yapılan retrospektif kohort çalışmada, serum vitamin D seviyeleri ile İVF/ICSI sonuçları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, İVF/ICSI uygulanan kadınlarda D vitamini durumu ile doğurganlık sonuçları arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur (Ha vd., 2020).

SONUÇ

İnfertilite tanısı almış çiftlerin, infertiliteye bağlı neden ne olursa olsun beslenme tedavisi ile yapılan yaşam tarzı değişikliğinin, vitamin/mineral desteğinin tedavide etkinliği arttırdığına dair kanıtlar mevcuttur. BKİ değerinin (kg/m^2) 30'un altında olması, beslenme tedavisinin önemini vurgulamaktadır. Besinlerin antioksidan yönünden zengin olması, bazı vitamin/mineral yönünden zengin olması, eksikliğinde multivitamin desteği verilmesinin tedavide olumlu sonuçlar oluşturabileceği tespit edilmiştir. Belirli besinlerin tüketilmesi veya Akdeniz diyeti gibi belirli diyet kalıplarının izlenmesinin İVF tedavisini takiben başarı şansını arttırdığı gösterilmiştir. Ancak coğrafya, bireysel tercih, kültürel inançlar ve yerel bulunabilirlikteki farklılıklar bu tür beslenme seçimlerini etkilemektedir. Beslenmeyle alımın ve potansiyel değişikliklerin değerlendirilmesi, hedef popülasyona dayalı özel bir yaklaşım gerektirmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda mikro besin öğelerinin kullanım dozları farklılık gösterebilmektedir. Dozlar hakkında kesin, güvenilir veriler henüz mevcut değildir. Vücutta depolanabilen mikro besin öğelerini içeren desteklerin kontrolsüz kullanımına dikkat edilmelidir. Çiftlere yardımcı üreme teknolojisi konusunda danışmanlık yaparken obezitenin sınıflandırılması, bunların tedavi döngülerindeki potansiyel etkilerini anlatmak gerekmektedir. Dolayısıyla çiftlere beslenme değişiklikleri, fiziksel aktivite, tütün kullanımı, alkol kullanımı, stres gibi sürdürülebilir yaşam tarzı değişiklikleri hakkında bilgi verilmesi ve tedaviyi ne şekilde etkileyebileceği ifade edilmelidir. Aynı zamanda yapılan çalışmalarda netliğe kavuşmamış cevapların bulunması konuyla ilgili fazla klinik çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): ZEK(%50), HM(%50)

Veri Toplanması (Data Acquisition): ZEK(%50), HM(%50)

Veri Analizi (Data Analysis): ZEK(%50), HM(%50)

Makalenin Yazımı (Writing Up): ZEK(%50), HM(%50)

Makalenin Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision): ZEK(%50), HM(%50)

KAYNAKLAR

- Abadia, L., Chiu, Y. H., Williams, P. L., et al. (2017). The association between pre-treatment maternal alcohol and caffeine intake and outcomes of assisted reproduction in a prospectively followed cohort. *Human reproduction (Oxford, England)*, 32(9), 1846–1854.
- Afeiche, M. C., Chiu, Y. H., Gaskins, A. J., et al. (2016). Dairy intake in relation to in vitro fertilization outcomes among women from a fertility clinic. *Human reproduction (Oxford, England)*, 31(3), 563–571
- AKDER, R. N., & AYHAN, N. Y. (2021). İnfertilite ve Mikro Besin Öğeleri. *Aydın Sağlık Dergisi*, 7(1), 1-13.
- Albayrak, E., Günay, O. (2007) State and trait anxiety levels of childless women in Kayseri, Turkey. *Eur J Contracept Reprod Health Care*, 12(4), 385–390.
- Amegah, A. K., Klevor, M. K., Wagner, C. L. (2017). Maternal vitamin D insufficiency and risk of adverse pregnancy and birth outcomes: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *PLoS One*, 12(13).
- Avcı, A. (2018). *Açıklanamayan infertilite olgularında IVF ve ICSI sonuçlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aydoğan Mathyk, B., & Quaas, A. M. (2021). Obesity and IVF: weighing in on the evidence. *Journal of Assisted Reproduction and Genetics*, 38(2), 343–345.
- Boutari, C., Pappas, P. D., Mintzioti, G., Nigdelis, M. P., Athanasiadis, L., Goulis, D. G., & Mantzoros, C. S. (2020). The effect of underweight on female and male reproduction. *Metabolism: clinical and experimental*, 107, 154229.
- Braga, D. P., Halpern, G., Setti, A. S., Figueira, R. C., Iaconelli, A. Jr., Borges, E. Jr. (2015). The impact of food intake and social habits on embryo quality and the likelihood of blastocyst formation. *Reproductive biomedicine online*, 31(1), 30–38.
- Buhling, K., Schumacher, A., Eulenburg, C. Z., & Laakmann, E. (2019). Influence of oral vitamin and mineral supplementation on male infertility: a meta-analysis and systematic review. *Reproductive biomedicine online*, 39(2), 269–279.
- Ceko, M. J., O'Leary, S., Harris, H. H., Hummitchsch, K., & Rodgers, R. J. (2016). Trace elements in ovaries: measurement and physiology. *Biology of reproduction*, 94(4), 86-1.
- Cemali, Ö. (2023). İnfertilite tedavisine başvuran kadınlarda akdeniz diyetine uyumlu beslenme müdahalesinin kan ve foliküler sıvı örneklerinde yağ asidi parametrelerine ve implantasyon başarısı üzerine etkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Cueto, H. T., Riis, A. H., Hatch, E. E., et al. (2016). Folic acid supplementation and fecundability: a Danish prospective cohort study. *European journal of clinical nutrition*, 70(1), 66–71.
- Dadgar, Z., Shariatzadeh, S. M. A., Mehranjani, M. S., & Kheirollahi, A. (2022). The therapeutic effect of co-administration of pentoxifylline and zinc in men with idiopathic infertility. *Irish Journal of Medical Science (1971-)*, 1-9.
- Duymaz Diler, F. (2020). *İnfertilite ile karşılanabilen algılanan sosyal, dayanabilir ve baş edebilecek desteğin doğumuna dayanamaz*. Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ferramosca, A., & Zara, V. (2022). Diet and Male Fertility: The Impact of Nutrients and Antioxidants on Sperm Energetic Metabolism. *International Journal of Molecular Sciences*, 23(5), 2542.
- Fontana, R., & Della Torre, S. (2016). The Deep Correlation between Energy Metabolism and Reproduction: A View on the Effects of Nutrition for Women Fertility. *Nutrients*, 8(2), 87.
- Gaskins, A. J., & Chavarro, J. E. (2018). Diet and fertility: a review. *American journal of obstetrics and gynecology*, 218(4), 379–389.
- Gokler, M. E., Unsal, A., Arslantas, D. (2014). The prevalence of infertility and loneliness among women aged 18-49 years who are living in semirural areas in Western Turkey. *International journal of fertility & sterility*, 8(2), 155-162.
- Gore, A. C., Chappell, V. A., Fenton, S. E., Flaws, J. A., Nadal, A., Prins, G. S., Toppari, J., & Zoeller, R. T. (2015). EDC-2: The Endocrine Society's Second Scientific Statement on Endocrine-Disrupting Chemicals. *Endocrine reviews*, 36(6), E1-E150.
- Gormack, A. A., Peek, J. C., Derraik, J. G., Gluckman, P. D., Young, N. L., & Cutfield, W. S. (2015). Many women undergoing fertility treatment make poor lifestyle choices that may affect treatment outcome. *Human reproduction (Oxford, England)*, 30(7), 1617–1624.
- Grieger, J. A., Grzeskowiak, L. E., Wilson, R. L., Bianco-Miotto, T., Leemaqz, S. Y., Jankovic-Karasoulos, T., ... & Roberts, C. T. (2019). Maternal selenium, copper and zinc concentrations in early pregnancy, and the association with fertility. *Nutrients*, 11(7), 1609.
- Ha, A. N., Pham, T. D., & Vuong, L. N. (2020). Association between Vitamin D Levels and Fertility Outcomes in Patients Undergoing IVF/ICSI. *Fertility & Reproduction*, 2(03), 85-92.

- Humaidan, P., Haahr, T., Povlsen, B. B., Kofod, L., Laursen, R. J., Alsbjerg, B., Elbaek, H. O., & Esteves, S. C. (2022). The combined effect of lifestyle intervention and antioxidant therapy on sperm DNA fragmentation and seminal oxidative stress in IVF patients: a pilot study. *International braz j urol : official journal of the Brazilian Society of Urology*, 48(1), 131-156.
- Kabodmehri, R., Javaheri, F. S. H., Alami, F., Mahmoudi, Z., Amjadi, A., Saeedirad, Z., Omid, S., Sadeghi, S., Hoseini, M. S. M., Mohamadiyan, Z., Salimi, Z., Shafaei, H., Rasekhamgham, R., Sharami, S. H., Karimian, M., Karimi, H., & Doaei, S. (2023). Female infertility and dietary antioxidant index (DAI): a case-control study. *BMC women's health*, 23(1), 608.
- Karayiannis, D., Kontogianni, M. D., Mendorou, C., Mastrominas, M., & Yiannakouris, N. (2018). Adherence to the Mediterranean diet and IVF success rate among non-obese women attempting fertility. *Human reproduction (Oxford, England)*, 33(3), 494-502.
- Ko, J. K., Shi, J., Li, R. H., Yeung, W. S., & Ng, E. H. (2022). Effect of serum vitamin D level before ovarian stimulation on the cumulative live birth rate of women undergoing in vitro fertilization: a retrospective analysis. *Endocrine Connections*, 11(2), e210444.
- Kudesia, R., Alexander, M., Gulati, M., Kennard, A., & Tollefson, M. (2021). Dietary Approaches to Women's Sexual and Reproductive Health. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 15(4), 414-424.
- La Vecchia, I., Paffoni, A., Castiglioni, M., Ferrari, S., Bortolus, R., Ferraris Fusarini, C., Bettinardi, N., Somigliana, E., & Parazzini, F. (2017). Folate, homocysteine and selected vitamins and minerals status in infertile women. *The European journal of contraception & reproductive health care : the official journal of the European Society of Contraception*, 22(1), 70-75.
- Lindsay, T. J., & Vitrikas, K. (2015). Evaluation and treatment of infertility. *American family physician*, 91(5), 308-314.
- Minguez-Alarcon, L., Chavarro, J. E., Mendiola, J., et al. (2017). Fatty acid intake in relation to reproductive hormones and testicular volume among young healthy men. *Asian journal of andrology*, 19(2), 184-190.
- Mirabi, P., Chaichi, M. J., Esmailzadeh, S., et al. (2017). The role of fatty acids on ICSI outcomes: a prospective cohort study. *Lipids in health and disease*, 16(1), 18.
- Mirnamniha, M., Faroughi, F., Tahmasbpour, E., Ebrahimi, P., & Beigi Harchegani, A. (2019). An overview on role of some trace elements in human reproductive health, sperm function and fertilization process. *Reviews on environmental health*, 34(4), 339-348.
- Morbat, M. M., Hadi, A. M., & Hadri, D. H. (2018). Effect of selenium in treatment of male infertility. *Exp Tech Urol Nephrol*, 1(5), 1-4.
- Mumford, S. L., Sundaram, R., Schisterman, E. F., et al. (2014). Higher urinary lignan concentrations in women but not men are positively associated with shorter time to pregnancy. *The Journal of nutrition*, 144(3), 352-358.
- Njagi, P., Groot, W., Arsenijevic, J., Dyer, S., Mburu, G., & Klarie, J. (2023). Financial costs of assisted reproductive technology for patients in low- and middle-income countries: a systematic review. *Human reproduction open*, 2023(2), hoad007.
- Özdemir, E. & Kaplan, S. (2021). İnfertilite ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 79-89.
- Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine. Electronic address: asrm@asrm.org, & Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine (2020). Testing and interpreting measures of ovarian reserve: a committee opinion. *Fertility and sterility*, 114(6), 1151-1157. <https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2020.09.134>
- Salas-Huetos, A., Bullo, M., Salas-Salvado, J. (2017). Dietary patterns, foods and nutrients in male fertility parameters and fecundability: a systematic review of observational studies. *Human reproduction update*, 23(4), 371-389.
- Salas-Huetos, A., Moraleda, R., Giardina, S., Anton, E., Blanco, J., Salas-Salvado, J., Bullo, M. (2018). Effect of nut consumption on semen quality and functionality in healthy men consuming a Western-style diet: A randomized controlled trial. *The American journal of clinical nutrition*, 108(5), 953-962.
- Samimisedeh, P., Afshar, E. J., Ejtahed, H. S. & Qorbani, M. (2023). The impact of vegetarian diet on sperm quality, sex hormones levels and fertility: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*.
- Sarac, M., & Koc, I. (2018). Prevalence and risk factors of infertility in turkey: Evidence from demographic and health surveys, 1993-2013. *Journal of biosocial science*, 50(4), 472-490.
- Segal, T. R., & Giudice, L. C. (2019). Before the beginning: environmental exposures and reproductive and obstetrical outcomes. *Fertility and sterility*, 112(4), 613-621.
- Showell, M. G., Brown, J., Clarke, J., Hart, R. J. (2016). Antioxidants for female subfertility. *The Cochrane database of systematic reviews*, (8), CD007807.

- Steiner, A. Z., Hansen, K. R., Barnhart, K. T., Cedars, M. I., Legro, R. S., Diamond, M. P., ... & Network, R. M. (2020). The effect of antioxidants on male factor infertility: the Males, Antioxidants, and Infertility (MOXI) randomized clinical trial. *Fertility and sterility*, *113*(3), 552-560.
- Stuefer, S., Moncayo, H., & Moncayo, R. (2015). The role of magnesium and thyroid function in early pregnancy after in-vitro fertilization (IVF): new aspects in endocrine physiology. *BBA clinical*, *3*, 196-204.
- Vander Borgh, M., & Wyns, C. (2018). Fertility and infertility: Definition and epidemiology. *Clinical biochemistry*, *62*, 2-10.
- Wang, L., Liang, R., Zhang, G., Ren, M., Long, M., Na, J., ... & Lu, Q. (2021). Serum zinc concentration and risk of adverse outcomes to in vitro fertilization and embryo transfer: A prospective cohort study in northern China. *Science of The Total Environment*, *148405*.
- World Health Organization, Sexual and Reproductive Health and Research. (2023). Infertility prevalence estimates, 1990-2021. Erişim adresi: <https://www.who.int/home/search-results?indexCatalogue=genericsearchindex1&searchQuery=male%20infertility&wordsMode=AnyWord>
- Wise, L. A., Wesselink, A. K., Tucker, K. L., et al. (2017) Dietary fat intake and fecundability in two preconception cohort studies. *American journal of epidemiology*, *187*(1), 60-74.
- Zhou, X., Shi, H., Zhu, S., Wang, H., & Sun, S. (2022). Effects of vitamin E and vitamin C on male infertility: a meta-analysis. *International urology and nephrology*, *54*(8), 1793-1805.

NUTRITION AND INFERTILITY: CURRENT APPROACH

EXTENDED ABSTRACT:

Infertility is defined as the inability to become pregnant within one year despite having regular sexual intercourse and not using any contraceptive method. The etiology of infertility can be due to female, male or unexplained reasons. The causes of infertility related to women: These are congenital developmental factors, ovarian problems such as anovulation, polycystic ovary syndrome, luteal phase failure, factors related to the uterus and cervix, tubal and peritoneal factors, factors related to the vulva and vagina. Male-related causes of infertility: Structural/hormonal disorders such as varicocele, cryptorchidism, hypospadias low testosterone level, orchitis, changes in the structure of sperm, cases of decreased sperm count, cases of decreased libido, erectile dysfunction. Unexplained causes of infertility cannot be identified. Egg quality, tubal function or sperm function are affected without a pathological cause, making diagnosis and treatment very difficult. Due to all these reasons, infertility affects 9% to 30% of couples of reproductive age. There are also factors that affect infertility other than women, men or unexplained reasons. These are factors such as the couple's age, timing of intercourse, birth control methods, occupational risks, nutrition, body weight, lifestyle, smoking, alcohol, caffeine and stress.

The most common technique that involves manipulating oocytes outside the body is called in vitro fertilization, assisted reproductive technology. Determining changeable lifestyle factors such as diet in increasing fertility and benefiting from assisted reproductive technology applied to infertility is of great importance in terms of clinical and public health. While there is growing recognition that nutrition may be associated with reproductive performance in both men and women, there

are still no official guidelines for couples of reproductive age. Based on this, the relationship between infertility and energy balance, dietary patterns, micronutrients and body mass index has been examined in many studies. All couples are advised to avoid tobacco use, limit alcohol consumption and aim for a body mass index below 30 kg per m² to increase their chances of natural conception or using assisted reproductive technology.

The latest data summary from the National Center for Health Statistics states that the prevalence of severe obesity (body mass index, BMI > 40 kg/m²) is higher in women (11.5%) than in men (6.9%). Obesity impairs fertility and response to fertility treatments, including in vitro fertilization. Therefore, weight management is recommended in obese individuals before pregnancy or infertility treatments. Studies have found that the live birth rate in obese women is lower than in women of normal weight. Pregnancy outcomes and infertility problems have also been reported in women with a body mass index (BMI) <18.5 kg/m². It has been observed that women with a BMI <19 kg/m² take longer to become pregnant compared to women with a healthy body weight. Weight management is also recommended for individuals with low body weight before pregnancy or infertility treatments. Since the prevalence of high BMI is higher in women than in men, studies on the relationship between body weight and fertility have focused more on women. However, studies have shown that as male BMI increases, androgen hormone levels decrease, sperm concentration and total sperm count decrease.

Being at optimum body weight is possible by adopting healthy diet models. However, there is no clarity about fertility diets among dietary models. In studies conducted on the Mediterranean diet model, important results have been obtained that consumption of nuts and fish positively affects spermatogenesis and reduces sperm DNA fragmentation, which will contribute to fertility. The effect of a vegetarian diet on fertility is controversial. Based on this, it is stated that the consumption of vegetables and fruits within the scope of a vegetarian diet reduces sperm DNA damage and increases sperm motility and vitality.

In order to contribute to fertility or increase the use of assisted reproductive technology, oral antioxidant therapy, diet therapy, exercise-based changes, and modifiable lifestyle intervention studies that do not include tobacco and alcohol exposure have been conducted. In such studies, the survey questions given to participants include questions about smoking, alcohol consumption, caffeine intake, diet, exercise, body weight, stress, and work-related exposure. According to this survey, it is necessary to exercise for at least 30 minutes a day. Regarding nutrition and food consumption, meat consumption should be at most 500 g/week, especially red meat consumption should be taken into consideration, fruit and vegetable intake should be increased, and carbonated drinks and energy consumption should be at most. Among the issues mentioned are that high sugar-containing drinks,

including soft drinks, should be reduced, and moderate alcohol intake should be <6 units/week. In this context, it has been determined that the DNA fragmentation index (DFI) decreases in men with a history of unsuccessful in vitro fertilization and high sperm DFI. Studies have shown that vitamin A, vitamin B₁, vitamin B₂, vitamin B₆, vitamin B₁₂, niacin, pantothenic acid, folic acid, vitamin C, vitamin D, vitamin E, magnesium, molybdenum, iron, zinc, and antioxidant therapy are used as antioxidant therapy in the treatment of infertility due to oxidative stress. Multi-vitamin tablets prepared with copper, manganese, chromium, selenium and iodine are given. Having low/insufficient serum or seminal levels of one of these micro-nutrients and supporting it in treatment contributes to fertility.

As a result, when counseling couples about assisted reproductive technology, it is necessary to explain the classification of obesity and its potential effects on treatment cycles. Therefore, couples should be informed about sustainable lifestyle changes such as dietary changes, antioxidant nutrition, physical activity, tobacco use, alcohol use, stress, and how they may affect the treatment.

Keywords: Fertility, Infertility, Minerals, Nutrition.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi,
Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN: 2791-6871, OKAD Haziran 2024, 4 (1): 17-47

Dijital Gazete Haberlerinde Kadın Cinayetlerine Yönelik Bir Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit Örnekleri

A Critical Discourse Analysis Towards Femicide in
Digital News: Examples of Cumhuriyet,
Sabah and Yeni Akit

Sırrı CEM¹

¹Dokuz Eylül Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Ana Bilim Dalı, İzmir,
· sirri.cem@ege.edu.tr, · [ORCID](https://orcid.org/0000-0003-3751-4841) > 0000-0003-3751-4841

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 06 Şubat/February 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 13 Mayıs/May 2024

Yıl/Year: 2024 | **Cilt-Volume:** 4 | **Sayı-Issue:** 1 | **Sayfa/Pages:** 17-47

Atıf/Cite as: Cem, S. " Dijital Gazete Haberlerinde Kadın Cinayetlerine Yönelik Bir Eleştirel Söylem
Çözümlemesi: Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit Örnekleri"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 4(1), Haziran 2024: 17-47.

DİJİTAL GAZETE HABERLERİNDE KADIN CİNAYETLERİNE YÖNELİK BİR ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ: CUMHURİYET, SABAH VE YENİ AKİT ÖRNEKLERİ

ÖZ

Kadın cinayetleri, günümüzde toplumsal ve siyasi bir sorun olmaya devam etmekte ve medya haberlerindeki söylemler bu sorunun sürekliliğine neden olmaktadır. Bu çalışmada 2023 yılında Türkiye'deki kadın cinayetlerinin Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit gazetelerinde ele alınış biçimlerini incelemek amaçlanmıştır. Veri toplama amacıyla anıt sayaç ve gazetelerin internet sayfaları kullanılmıştır. Veri çeşitliliği ve makul bir karşılaştırma sağlamak için gazetelerin farklı ideolojilerde olmasına dikkat edilmiştir. Çalışmada nitel analiz yöntemlerinden Teun A. Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmıştır. Çalışma bulgularına göre, gazetelerin farklı ideolojilere sahip olmalarına rağmen benzer biçimde eril dil kullandıkları ve cinsiyetçi ideoloji ürettikleri belirlenmiştir. Her üç gazetede haber başlıklarında bilgi eksiltimi, genelleme ve kurgulamaya rastlanmıştır. Haber girişlerinde "kim", "nerede" ve "nasıl" sorularının çoğu zaman cevaplandığı, "neden" ve "ne zaman" sorularının ise genellikle vermediği görülmüştür. Gazetelerin olayları ele alış biçimleri ve sonuçlar, sentaktik yapı ve sözcük seçimleri benzer bulunurken, arılan bilgisi, bölgesel uyum ve retorik ile ilgili biraz daha belirgin farklılıklar gözlemlenmiştir. Ayrıca gazetelerin kendi içerisindeki haberlerin de makro ve mikro yapılar açısından heterojenlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kadın cinayetleri, Haberler, Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Cumhuriyet, Yeni Akit.

A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS TOWARDS FEMICIDE IN DIGITAL NEWS: EXAMPLES OF CUMHURİYET, SABAH AND YENİ AKİT

ABSTRACT

Femicide has been an ongoing social and political problem, and discourses in the news cause the sustainability of this problem. This study aims to examine how femicides in Turkey are covered in Cumhuriyet, Sabah and Yeni Akit digital newspapers in 2023. The website "anıt sayaç" and newspaper websites were used for data collection. To ensure data diversity and a reasonable comparison, attention was paid to the fact that the newspapers have different ideologies. Teun A. Van Dijk's critical discourse analysis, a qualitative analysis method, was used in the study. The

study findings determined that although the newspapers had different ideologies, they used masculine language and similarly produced gendered ideologies. Information omission, generalization, and construction were found in the headlines of all three newspapers. It was observed that questions of “who”, “where”, and “how” are often answered in spots, while questions of “why” and “when” are generally not given. While the newspapers’ coverage of the events and their results, syntactic structure and word choices were found to be similar, more significant differences were observed regarding background information, cohesion, and rhetoric. In addition, it was determined that the news indicated heterogeneity in terms of macro and micro structures.

Keywords: *Femicides, News, Critical Discourse Analysis, Cumhuriyet, Yeni Akit.*

GİRİŞ

Kadın çalışmaları literatüründe “femicide” olarak tanımlanan kadın cinayetleri, ilk defa 1970’lerde feminist yazar Diane E.H. Russell tarafından “kadınların kadın oldukları için eril şiddet kullanılarak öldürülmeleri” şeklinde ifade edilmiştir (Russell, 1990; Das ve Singha, 2023). 1976 yılında ilk defa toplanan Uluslararası Kadına Karşı Suçlar Mahkemesi’nde Russell, bu tanıma eleştirel politik anlamlar ekleyerek kadın cinayetleri olgusunu feminist çerçeveye konumlandırmıştır. Daha sonra Liz Kelly, bu tanıma kadına yönelik şiddet biçimlerinin toplumsal cinsiyete dayalı doğasını vurgulayan ve erkeğin güç, tahakküm ve kontrol arzusuna odaklanan “cinsel şiddetin uç (aşırı) tezahürü” şeklinde bir ilave yapmıştır (Grzyb, Naudi ve Marcuello-Servós, 2018). Toplumsal cinsiyet temelindeki kadın cinayetlerine ilişkin haberlerin en büyük problemi; “namus, kıskançlık, reddedilme, kışkırtılma, öfkeye kapılma, cinnet geçirme ve terkedilme” gerekçeleriyle eril şiddeti meşrulaştırma eğiliminde olmalarıdır (Beynem-Uran, 2021). Şiddete ilişkin feminist açıklamalar, erkek egemenliğine dayalı kültürel ideoloji ile kadınların kaynaklara erişimini sınırlayan yapısal güçler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Yodanisë (2004) göre “Erkek egemen kurumlarda şiddet, erkeklerin kadınları dışarıda tutmak veya ikincilleştirmek ve böylece erkek gücünü ve kontrolünü sürdürmek için kullanabileceği bir araçtır.” Dolayısıyla kadına yönelik şiddet, kadınların toplumsal yapıda işgal ettiği ikincil konumun bir sonucudur ve bu ikincil konum, geleneksel ailenin kültürel mirasıdır (Taylor ve Jasinski, 2011). Başka bir deyişle kadına yönelik şiddet, tarihsel olarak ve kültürler arası var olan erkek egemenliği sisteminin bir temsilidir.

Birleşmiş Milletlerin kadın cinayetlerine ilişkin uzman grubunun yazdığı raporlarda, cinayetlerin işlenmesine yönelik olarak ilişki (bireysel), toplum, kurban ve failerle ilgili risk faktörleri belirlenmiştir. Rapora göre ilişkilerle ilgili faktörler

ayrılık, boşanma, takip etme (stalking) ve kontrol etme davranışları, çocuk ve hamilelik; toplumla ilişkili faktörler sosyal destek ağının, sosyal kaynakların ve bu kaynaklara erişilebilirliğin yetersizliği, kadın cinayetlerinin medyada yanlış sunulması; kurbanla ilgili faktör mağdurun saldırılara karşı savunmasızlığı; faille ilgili faktörler ise ataerkil değerler, cinsiyetçi, otoriter ve aşırı korumacı sosyalleşme, çocuk istismarı mağduru olmak, önceki partnerlere karşı şiddet faili olmak, ateşli silah bulundurmak, suç geçmişine sahip olmak, akıl sağlığı sorunları, alkol ve madde bağımlılığı olarak sıralanmıştır (Spinelli, 2011). Çoğu kadın cinayeti vakası; partnerler, eşler veya eski eşler tarafından işlenmekte ve ev ortamında devam eden istismarı, tehditleri veya korkutmayı, cinsel şiddeti ya da kadınların partnerlerinden daha az güce veya kaynağa sahip olduğu durumları kapsamaktadır (World Health Organization, 2012; Marcuello-Servós, Corradi, Weil ve Boira, 2016). Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerinin birçoğunun bu kişilere ve durumlara uygunluk gösterdiği bilinmektedir (<http://anitsayac.com/>).^[1]

World Bank verilerine^[2] göre kadın cinayetlerinin oranı; ABD’de 100.000 kadında 2.2, Türkiye, Almanya, Kanada ve Portekiz’de 1.9, Fransa, İngiltere, İsveç ve İsviçre’de 0.7, Güney Kore’de 0.6, İspanya ve Yunanistan’da 0.5, İtalya, Hollanda ve Hong Kong’da 0.4, Japonya ve Norveç’te 0.3 olarak hesaplanmıştır (World Bank, 2021; World Population Review, 2023). Türkiye’de 2021 yılında 280 kadın öldürülmüş ve 217 kadın şüpheli ölü bulunmuştur. Kadın cinayetlerinin yarıdan fazlasını, bu kadınların eşleri ya da birlikte oldukları kişiler işlemiştir. Üstelik kayıtlı kadın cinayetlerinin %94’ü bir aile üyesi, tanıdık ya da eski eş tarafından işlenmiştir (Dierks, 2022). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun (KCDP) 2023 Raporunda, 2023 yılı Ağustos ayına kadar 146 şüpheli ölüm gerçekleştiği, bunların 86’sının yüksekte düşme nedeniyle olduğu belirtilmiştir. Bu olayların bazılarında eşlerin cinayete intihar süsü vermeye çalıştıkları, ancak görgü tanıkları sayesinde tutuklanmaların sağlandığı tespit edilmiştir. Aynı raporda önceki 3 yılın İçişleri Bakanlığı, TÜİK ve KCDP verileri karşılaştırılarak kurumlar arası verilerin uyummadığı gözlemlenmiştir (Tablo 1).

[1] Anıt sayaç, Türkiye’de şiddet sonucu hayatını kaybeden kadınlar için oluşturulan bir web sitesi ve dijital bir anıt olarak tanımlanabilir.

[2] Bu veriler; kasıtlı kadın cinayetleri (intentional homicides) olarak geçmekte ve aile içi anlaşmazlıklar, kişilerarası şiddet, arazi kaynakları üzerindeki şiddetli çatışmalar, bölge veya kontrol konusunda çeteler arası şiddet ve silahlı gruplar tarafından yağmacı şiddet ve öldürme sonucu kasıtlı olarak gerçekleştirilen yasa dışı kadın cinayetlerine ilişkin tahminlerdir.

Tablo 1. Kadın cinayetlerine ilişkin İçişleri Bakanlığı, TÜİK ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verileri

Yıl	İçişleri Bakanlığı	TÜİK	KCDP (kadın cinayetleri)	KCDP (şüpheli ölümler)
2020	268	167	334	245
2021	309	184	280	216
2022	272	137	299	170

Tablo 1'deki veriler arasında görülen fark, anıt sayaçta yer alan verilerle de doğrulanmaktadır. Şiddetten hayatını kaybeden kadınlar için dijital anıt niteliğindeki anıt sayaçta, 2022 yılında 403 kadın, 2021'de 429 kadın ve 2020'de ise 418 kadının cinayete kurban gittiği tespit edilmiştir (<http://anitsayac.com/>). Türkiye'nin yaklaşık 85 milyon nüfusu olduğu dikkate alındığında, World Bank (2021) verilerine göre 100.000 kadından 1.9'u, yılda 1615 kadın cinayeti anlamına gelmektedir. Her yıl Türkiye'de resmi olarak bilinen sadece aile içi anlaşmazlıklar (veya akrabalar/tanıdıklar) tarafından gerçekleşen 400'den fazla kadın cinayetinin %25'ten fazla orana denk geldiği söylenebilir. Bu rakamlara kayıtlı/resmi olmayan ya da şüpheli ölümler dahil edildiğinde, kadın cinayetlerine yönelik aile üyeleri ve tanıdıkların payının daha da artması mümkündür. Dolayısıyla bu araştırmada Türkiye'de işlenen kadın cinayetlerinin temel alınması, toplumsal yapı ve aile yapısındaki ataerkil toplumsal cinsiyet algısını anlamayı ve toplumun geleceğini ilgilendirdiği için son derece önemlidir.

Özellikle kadın örgütleri ve feminist hareket, kadınlara yönelik erkek şiddetini siyasi ve yasal gündemlere almak, mağdurlara ve hayatta kalanlara yönelik hizmetler sağlamak konusunda önemli ilerleme kaydetmiştir (Valiente, 2008). Feminizm, cinsiyetçi dilin hem siyasi alanda hem de medya söyleminde nasıl şekillendiğini etkilemiştir. Bu durum, gazetecileri de sorunu görünür kılmaya ve toplumsal bir sorun olarak tartışmaya sevk etmiştir. O halde siyasi kaygılar ve feminizmin rolü başat hale gelmiştir (Comas-d'Argemir, 2015). Haber medyası, toplumun sosyal sorunlara ilişkin algısının yanı sıra mağdur ve suçlulara ilişkin kamuoyunun da şekillenmesine yardımcı olmaktadır (Richards, Gillespie ve Smith, 2011). Günümüzde medyanın kadına yönelik şiddeti tasvir etmesine yönelik kapsamlı araştırmalar yapılsa da Türkiye'deki kadın cinayetleri haberlerinin, özellikle 2009 yılında gerçekleşen Münevver Karabulut cinayeti itibarıyla son 10 yılda ele alınmaya başladığı bilinmektedir (Gürses, 2017; Yardım ve Doğruel, 2019; Şahin ve Birincioğlu, 2020; Cantürk, 2021; Öngün ve Özer, 2023; Özkan ve Cem, 2023). Ayrıca günümüzde kadın cinayetlerinin sayısının artarak devam ediyor oluşu, bu alanda kanun yapıcıların caydırıcı ve sosyal politika uygulayıcılarının koruyucu çözümler üretmediklerine işaret etmektedir.

Haber metinlerinde farklı düşünceler, ideolojiler ve gizlenen anlamlar bulunmaktadır. Medyadaki bu gizli anlamların ortaya çıkarılarak verilen mesajların anlaşılabilmesi ve haberlerin etkisinin incelenmesi amacıyla söylem çözümlemesi kullanılmaktadır. Söylemler genellikle belirli gruplara ait üyelerin konuştukları ideolojik temelli görüşleri yansıtmaktadır. Söylemlerdeki dil kullanımı, ideolojilerin nasıl edinildiği, öğrenildiği ve değiştirildiği konusunda toplumsal pratikler hakkında bilgi vermektedir. Ebeveynler ve akranlardan yola çıkarak çevredeki diğer grupların üyelerini dinlemek ve fikirleri okumakla şekillendirilen eylemler, konuşmalar ve metin biçimleri arasından televizyon, kitaplar, reklamlar, gazeteler, romanlar veya günlük konuşmalardan etkilenmektedir. Bazı öğretiler, parti toplantıları, telkin ve propaganda gibi söylem çeşitleri de grup üyelerine “öğretme” amacı hedefleyen söylemler arasındadır (Van Dijk, 2020).

Ana akım ve sosyal medya haberlerinde sıkça konuşulan bir konu olan toplumsal cinsiyet, bir kadın veya erkek olarak davranmayı öğrenmenin ötesine geçmiştir. Gündelik yaşamdaki pek çok eylemde cinsiyet, toplumsal açıdan yeniden üretilmekte ve yeniden oluşturulmaktadır (Toruk, Güran ve Sine, 2013). Dijital medyada kadın cinayetleri son dönemlerde sıkça haberleştirilmekte ve toplumdaki şiddet olayları ön plana çıkarılmaktadır. Geçmiş çalışmalarda; çeşitli ülkelerdeki medyanın haber söylemlerini ataerkil egemen ideolojinin yeniden üretildiği metinler olarak oluşturduğu, yer ve zaman bilgilerine yer verilmeyerek enformasyon eksiltilimi yapıldığı, haber fotoğrafları ve haber dilinin mağdur odaklı olmadığı, ataerkil cinsiyetçi, ırksal ve sınıfsal ayrımlarla haber yapıldığı, söylemlerin şiddeti yeniden üretmeye temel oluşturduğu tespit edilmiştir (Lafrance, 2005; Gürses, 2017; Cohen, 2018; Sela-Shayovitz, 2018; Fuentes, 2020; Şahin ve Birincioglu, 2020; Bagai ve Faimau, 2021; Cantürk, 2021; Bryan ve Warren, 2023; Öngün ve Özer, 2023; Özkan ve Cem, 2023; Ogunlana ve diğ., 2024).

Yapılan çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren gazetelerin dijital arşivlerindeki kadın cinayetleri haberlerinin, van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi ile incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın problemi, “Van Dijk’in eleştirel söylem analizi çerçevesinde, dijital gazete haberlerinde kadın cinayetleri haberlerine ilişkin söylemler nasıl inşa edilmiştir?” şeklindedir. Araştırmanın alt problemi olarak “Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit gazetelerinin kadın cinayetleri haberlerini ele alış biçimleri arasında hangi farklılıklar vardır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu araştırmanın diğer çalışmalardan farkı, literatürde genellikle en çok bilinen ve gündem olan belirli kadın cinayetleri (Münevver Karabulut, Özgecan Aslan ve Şule Çet gibi) üzerinden çözümleme yapmak yerine güncel haberlere dayanarak aynı yıl içerisinde gerçekleşen birçok kadın cinayetlerindeki ortak veya farklı anlamları tespit etmektir. Gazete sayısının üç adet ile sınırlandırılması nedeniyle 1 Kasım 2023 tarihi itibarıyla, yıl içerisinde gerçekleşmiş 330 kadın cinayetinin tümünün incelenme imkânının olmaması, bu çalışmanın bir kısıtını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Çalışma Materyali

Mevcut araştırma, Türk medyasının kadın cinayetlerine bakışını incelemektedir. Kadın cinayeti haberleri, kamuoyu ve birçok basın organında geniş ve tartışmalı bir yer tutmaları nedeniyle araştırma materyali olarak seçilmiştir. Bu araştırmanın verileri, Türkiye'deki dijital gazetelerden Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit'te yer alan kadın cinayetleri haberlerine odaklanmaktadır. Bu dijital gazetelerin seçilmesinin en önemli nedeni, toplumsal cinsiyet ve şiddet temalı haberleri ele alış biçimlerinin, gazete ideolojilerinin farklı/karşıt olması ve bu karşıtlığın/farkın haber söylemlerine yansıtacağı düşüncesidir. Cumhuriyet gazetesi sosyal demokrat ve merkez sol, Sabah gazetesi liberal muhafazakâr ve merkez sağ, Yeni Akit ise İslami köktendincilik ve aşırı sağ ideolojilerine sahip gazetelerdir. Böylece eleştirel söylem çözümlemesi ile farklı ideolojilere ait haber metinlerinden çeşitli bulgular elde edilmesi daha olasıdır. Öte yandan farklı ideolojilere sahip gazetelerin haberlerinde benzer bulguların çıkması da mümkündür. Bu durumda kadın cinayetlerine yönelik olarak Türk medyasının bilgiyi yeniden üretme ve toplumsal algı oluşturma konusundaki değerlendirmeler farklı olacaktır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama sürecinde öncelikle <http://anitsayac.com/> internet adresine başvurulmuştur. Birinci aşamada 2023 yılı kriter olarak seçilerek 1 Ocak – 1 Kasım tarihleri arasındaki 330 kadının ismine ulaşılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi 1-7 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirildiği için yalnızca önceki aylara ait kadın cinayeti haberleri araştırmaya dahil edilmiştir. Anıt sayaç adresinde bulunan 330 kadın cinayetine ilişkin tüm haberler tek tek incelenmiş ve bu haberlerin kaç tanesinin Cumhuriyet, Sabah ve Yeni Akit gazetelerinden alındığı belirlenmiştir. Ulaşılan tüm haberler, her kadın cinayeti haberi için bir Microsoft Word dosyası hazırlanacak şekilde metinleri ve fotoğraflarıyla birlikte kaydedilmiştir. Veri toplamanın birinci aşaması sonucunda Cumhuriyet gazetesinden 13 ve Sabah gazetesinden 4 haber bulunurken, Yeni Akit gazetesinden hiç haber olmadığı görülmüştür. Bu nedenle veri toplama sürecinin ikinci aşamasına geçilmiştir.

Veri toplama sürecinin ikinci aşamasında, gazete haberleri sayılarının arasında çok farklılık olmaması ve bir alt amaç olarak gazeteler arasında anlamlı bir karşılaştırma yapılabilmesi için Sabah ve Yeni Akit gazetelerinin internet arşivleri çevrimiçi olarak incelenmiştir. İlk olarak dijital ortamda Yeni Akit gazetesinin arşiv bölümünde “kadın”, “cinayet” ve “2023” anahtar sözcüklerinin birlikte kullanımı ile bir haber havuzuna ulaşılmıştır. Toplamda 15 kadın cinayeti haberine ulaşılmış ve bu haberler tek tek okunmuştur. Gazetede 1 haberin yaralama, 1 haberin cina-

yet olup olmadığının belirsiz olması, 2 adet tekrar eden (aynı isimler veya olayın devamı niteliğinde) haber ve 2 adet 2022 yılı kadın cinayeti haberi olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla bu 6 haber elenerek geriye kalan 9 haber eleştirel söylem çözümlemesine dahil edilmiştir. 9 adet haberde yer alan isimlerin ve olayların doğruluğu, anıt sayaç ile çapraz kontrol yapılarak sağlanmıştır.

Benzer veri toplama süreci Sabah gazetesi için de aynı anahtar kelimeler ve prosedür kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sabah gazetesinin dijital arşivinden toplam 12 kadın cinayeti haberine ulaşılmıştır. Ancak 1 adet haber tekrar ettiği (aynı kişi) için 11 haber çalışmaya dahil edilmiştir. Sabah gazetesi için anıt sayaçtan ulaşılan 4 haber ve dijital arşivden ulaşılan 11 haber olmak üzere toplam 15 haber elde edilmiştir. Bu 15 haberin 12 tanesi için anıt sayaç ile çapraz doğrulama yapılırken, 3 adet haberin anıt sayaçta bulunmadığı gözlemlenmiş, yine de bu 3 haber çalışmaya dahil edilmiştir. Kısaca, araştırma materyali olarak Cumhuriyet gazetesinden 13, Sabah gazetesinden 15 ve Yeni Akit gazetesinden 9 kadın cinayeti haberi olmak üzere toplamda 37 haber kullanılmıştır. Nitel araştırma teknikleri ile analiz edilen bu çalışma materyali, gazetelerin yıl içerisindeki tüm haberlerini içermesi ve kadına şiddet teması doğrultusunda ataerkil cinsiyetçi ve sınıfsal söylemleri örneklemek bakımından yeterli temsili sağlamaktadır.

Verilerin Analizi

Çalışmada Teun A. Van Dijk tarafından geliştirilen eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Literatürde en fazla kabul gören yöntemlerden olan eleştirel söylem çözümlemesi (Van Dijk, 1988), özellikle haber metinleri ve bağlam arasındaki ilişkiyi aydınlatmaktadır. Haber söylemlerinin güçlü etkisi, birçok olayın medya aracılığıyla kitlelere sunulmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bilginin kaynağı olarak görülen medyadaki haberlerin başlıkları, olayları ele alış biçimleri ve şemaları; iktidarın toplumsal, siyasi, kültürel ve ekonomik unsurları uygulama şekli ve ideolojilerini anlamak için iyi incelenmelidir (Van Dijk, 1999). Van Dijk, eleştirel söylem çözümlemesinin temeli olan sosyo-bilişsel yaklaşımı geliştiren yazardır. Eleştirel söylem çözümlemesi sosyal temsil kuramına dayanmaktadır. Bu kuramda biliş, söylem ve toplum arasında etkileşim kurarak güce erişme aracı olarak söylem kontrolü ön plandadır (Yardım ve Doğruel, 2019).

Dilsel çözümlemede semantik ve sentaktik çözümleme yapılmaktadır. Sentaks metinlerin gramer yapılarını, semantik ise söylemin tümünün anlamını açıklamaktadır (van Dijk, 1988). Bu yöntemde makro yapı “tematik” ve “şematik” çözümleme olarak yapılmakta (İnceoğlu ve Çomak, 2009, 32) ve başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, bağlam bilgisi ve ardalan bilgisi ele alınmaktadır. Mikro yapıda sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve haber retorikçi çözümlenmektedir (Devran, 2010). Mikro yapıda dikkat edilen hususlar cümlele-

rin aktif veya pasif yapıları yanı sıra basitlik veya karmaşıklık, cümleler arasında nedensellik ve işlevsellik, fotoğraf kullanımı, bilgi ve olaylara tanık olan kişilerin yorumlarıdır (Özer, 2011). Van Dijk tarafından geliştirilen sistematik haber çözümlemesi aşağıda belirtilen yapılardan oluşmaktadır (Özer, 2015, s.247-248):

Makro Yapı:

1. Tematik Yapı

a. Başlıklar

b. Haber Girişi-Spotlar

2. Şematik Yapı

a. Durum: 1. Ana Olayın Sunumu; 2. Sonuçlar; 3. Ardalan Bilgisi; 4. Bağlam Bilgisi

b. Yorum: 1. Haber Kaynakları; 2. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

Mikro Yapı:

1. Sentaktik Çözümleme: a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması; b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması

2. Bölgesel Uyum: a. Nedensel ilişki; b. İşlevsel ilişki; c. Referansal İlişki

3. Sözcük Seçimleri

4. Haber Retoriği: a. Fotoğraf; b. İnanıdırıcı Bilgiler; c. Görgü tanıklarının ifadeleri

BULGULAR

Araştırma bulgularında öncelikle haberlerin tanımlayıcı özelliklerine yer verilmiştir. Her üç gazete için kadınların ad-soyadları baş harfleriyle kodlandıktan sonra yaş, il/ilçe, cinayet nedeni, kim tarafından öldürüldüğü, öldürülme şekli, korunma talebi ve failerin durumu Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Kadın cinayetlerine ilişkin haber metinlerinde tanımlayıcı özellikler

Gazete	Maktul	Yaş	İl	Cinayet Nedeni	Failler	Cinayet Şekli	Kadın Korunma Talebi	Faillerin Durumu
Cumhuriyet	B.Ç.	Reşit	Malatya	Tartışma	Sevgili	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
	B.K.	Reşit	Gaziantep	Çocuk Velayeti	Eski Koca	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	C.G.	Reşit	Kocaeli	Ayrılık Talebi	Sevgili	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	E.B.	Reşit	Antalya	Belirsiz	Koca	Ateşli Silah	Yok	İntihar
	F.S.Ç.	Reşit	Karaman	Reddedilme, Terkedilme	Sevgili	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	K.D.	Reşit	Aydın	Belirsiz	Belirsiz	Ateşli Silah	Yok	Belirsiz
	N.V.	Reşit	İzmir	Reddedilme, Ayrılık Talebi	Sevgili	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	N.Ş.	Reşit	Gaziantep	Boşanma Talebi	Koca	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	S.A.	Reşit	Antalya	Tartışma	Koca	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
	T.A.	Reşit	Batman	Boşanma Talebi	Koca	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	T.E.	Reşit	İstanbul	Tartışma	Koca	Kesici Alet	Yok	İntihar
	Y.Z.	Reşit	Aydın	Tartışma	Eski Koca	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
Z.U.	Reşit	Nevşehir	Belirsiz	Belirsiz	Yüksekten Düşme	Yok	Belirsiz	
Sabah	A.Ş.	Reşit	Antalya	Belirsiz	Eski Koca	Kesici Alet	Var	Tutuklu
	B.G.	Reşit	Niğde	Belirsiz	Koca	Ateşli Silah	Belirsiz	Aranıyor
	C.S.	Reşit	İstanbul	Reddedilme	Koca	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	D.R.	Reşit	İstanbul	Kıskançlık	Sevgili	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
	E.E.	Reşit	Mersin	Tartışma	Koca	Ateşli Silah	Belirsiz	Tutuklu
	E.M.	Reşit	İzmir	Belirsiz	Belirsiz	Ateşli Silah	Belirsiz	Aranıyor
	F.Ç.	Reşit	İstanbul	Reddedilme	Koca	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
	G.T.	Reşit	İstanbul	Boşanma Talebi	Koca	Ateşli Silah	Yok	İntihar
	H.Ç.	Reşit	Muğla	Belirsiz	Eski Sevgili	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	I.C.	Reşit	İstanbul	Tartışma	Üvey Oğlu	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
	M.Ç.	Reşit	İstanbul	Tartışma	Koca	Ateşli Silah	Yok	Aranıyor
	Ö.Ş.	17	Kütahya	Kıskançlık	Sevgili	Darp	Yok	Tutuklu
P.D.	Reşit	İstanbul	Tartışma	Koca	Kesici Alet	Yok	Tutuklu	
S.D.	Reşit	Mardin	Tartışma	Koca	Ateşli Silah	Var	İntihar	
Y.G.	Reşit	Ordu	Boşanma Talebi	Koca	Kesici Alet	Yok	Aranıyor	

Gazete	Maktul	Yaş	İl	Cinayet Nedeni	Failler	Cinayet Şekli	Kadın Korunma Talebi	Faillerin Durumu
Yeni Akit	B.K.	Reşit	Konya	Tartışma	Koca	Yüksekten Düşme	Yok	Tutuklu
	D.Ö.	Reşit	Gaziantep	Tartışma, Boşanma Talebi	Koca	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	E.Ç.	Reşit	Kayseri	Ayrılma Talebi	Eski Sevgili	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	G.A.	Reşit	Çorum	Boşanma Talebi	Şüpheli Koca	Ateşli Silah	Yok	Soruşturma
	R.G.A.	Reşit	İstanbul	Tartışma	Abi	Kesici Alet	Yok	İntihara Teşebbüs
	S.G.	Reşit	Tekirdağ	Maganda Kurşunu	Üçüncü Şahıs	Ateşli Silah	Yok	Tutuklu
	S.E.	Reşit	Bursa	Belirsiz	Tanıdığı Bir Şahıs	Boğularak	Yok	Tutuklu
	S.A.	Reşit	Afyon	Belirsiz	Koca	Kesici Alet	Yok	Tutuklu
	Z.T.	Reşit	Malatya	Tartışma	Sevgilisi	Ateşli Silah	Yok	İntihara Teşebbüs

Tablo 2'ye göre 37 kadından 36'sının reşit olduğu, 9 cinayetin İstanbul'da gerçekleştiği, 13'ünün tartışma nedeniyle ortaya çıktığı, 21'inin koca veya eski kocalar tarafından işlendiği, 21'inin ateşli silahlar ile gerçekleştirildiği, 32'sinin korunma talebinin olmadığı ve kadınların 24'ünün failinin tutuklandığı belirlenmiştir. Kocalarından sonra en fazla sevgili veya eski sevgililerin cinayet işlediği, ateşli silahlar dışında kesici aletlerin kullanıldığı ve cinayetlerin nedenlerinin ise ayrılma/boşanma talepleri veya belirsiz olduğu tespit edilmiştir.

Makro Yapı Bulguları

Tematik yapı

Eleştirel söylem çözümlemesinde ilk olarak makro yapı başlığı kapsamındaki tematik yapı analizinde haber başlıkları ve haber girişleri incelenmiştir. Gazete haberlerinin ana başlıkları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Kadın cinayeti haberlerinin ana başlıklarının karşılaştırılması

Gazeteler	Haber Başlıkları
Cumhuriyet Gazetesi	8 Mart Dünya Kadınlar Gününde üç şehirde kadın cinayeti
	Gaziantep'teki vahşette ayrıntılar ortaya çıktı: Boşandığı kadını ve kayınpederini 'velayet' için öldürmüş
	Kocaeli'nde kadın cinayeti: Erdem Kale, Cansu Güneşi başından vurarak katletti
	Önce eşini tabancayla öldürdü, sonra intihar etti
	Tanıdığının evine sığınmıştı: Birlikte yaşadığı erkek ensesinden vurarak öldürdü!
	Aydın'da dehşet: Evinin banyosunda başından vurulmuş halde bulundu
	İzmir'de kadın cinayeti: Necmiye Vural ayrılmak istediği erkek tarafından öldürüldü
	Kilis'te kadın cinayeti: Boşanmak isteyen eşini öldüren erkek tutuklandı
	Antalya'da kadın cinayeti: Eşini keserle katletti
	İstanbul Pendik'te kadın cinayeti: Tartıştığı eşini bıçakla öldürüp 5. kattan atladı
Sabah Gazetesi	Aydın'da kadın cinayeti: 32 yıl önce boşandığı erkek tarafından 15 yerinden bıçaklanarak katledildi
	Nevşehir'de şüpheli ölüm: 6. kattan düşen kadın yaşamını yitirdi
	Antalya'da kadın cinayeti: Bir çocuk annesi Ayşegül, eski eşi tarafından öldürüldü
	Niğde, Yeşilgölçük'te kadın cinayeti
	Esenler'deki kadın cinayeti kamerada: Yakınlarına, "Canan'ı öldürdüm" diye mesaj atmış!
	Lüks rezidansın önünde korkunç cinayet
	Mersin'de kadın cinayeti: E.E. 'yi tabancayla vurarak öldürdü!
	Dağlık alanda kadın cinayeti
	Ümraniye'deki kadın cinayeti! Saldırgan tutuklandı
	Esenler'de korkunç olay! Eşini ve 19 yaşındaki oğlunu öldürdü
Yeni Akit Gazetesi	Köyceğiz'de kadın cinayeti
	Kumanda için üvey annesini öldürdü
	Bayrampaşada kocası tarafından öldürülen kadının cinayetinde acı detay
	17 yaşındaki Ö.Ş. katledildi! Sevgilisinin yaptıkları tüyler ürpertti!
	İstanbul'da kadın cinayeti! Eşini öldürüp sokakta bıçak ile yürüyen cani yakalandı
	Kızıltepe'de kadın cinayeti!
	Ordu'da kadın cinayeti! Boşanma aşamasında olduğu eşini 10 yerinden bıçaklayarak öldürdü
	Müge Anlı'nın aradığı B.yi, eşi öldürüp uçurumdan atmış
	Boşanma aşamasındaki karısını sokak ortasında öldürdü
	18 yaşındaki genç kız öldürüldü
Çorum'da kadın cinayeti	
Cihangir'de korkunç cinayet: Meyve bıçağıyla kardeşinin boğazını kesti	
Ölen annesinin karnında hayata tutundu: Cinayet zanlısı gözaltında	
Dere yatağında bulunan cesedin kimliği tespit edildi	
Böyle vahşet görülmedi!	
Malatya'da kadın cinayeti: Gönül ilişkisi yaşadığı kadını öldürdü	

Tablo 3'teki gazetelerin haber başlıkları incelendiğinde, hem gazeteler arasında hem de gazetelerin kendi içerisinde çelişkili bulgular mevcuttur. Her üç gazetede yer (mekân) bilgisinin ön planda olduğu, çoğu haberde "İstanbul'da kadın cinayeti" şeklinde sansasyonel bir başlığa yer verildiği, bazı haberlerde genelleme yapılırken faillere ve zaman bilgisine yönelik bilgi eksiltimi yapıldığı görülmektedir. Cumhuriyet gazetesindeki 9 haber başlığında, cinayeti işleyen erkeklere (faillere)

yönelik etken cümleler kurulurken, “Kocaeli’nde kadın cinayeti: Erdem Kale, Can-su Güneş’i başından vurarak katletti” başlığına sahip yalnızca 1 haber başlığında failin ismine yer verilmiş, diğer tüm haberlerde faillerin “eş”, “sevgili”, “boşandığı erkek” veya “herhangi bir erkek” olmak üzere örtülü olarak atıfta bulunulmuştur. Benzer başlıklara Sabah ve Yeni Akit gazetesinde de rastlansa da, bu iki gazetede ki haber başlıklarının daha fazla genellemeye maruz kaldığı ve daha kısa ifadelerden oluştuğu belirlenmiştir. Haber başlıklarında kişilerin isimlerine yer verilmeyerek yalnızca “kadın cinayeti” genellemesi yapılmış, bazı haberlerde eylemlere odaklanılarak kurgulama yapılmıştır. Genel olarak her üç gazetenin haber başlıklarında bilgi eksiltimi, genelleme ve kurgulama mevcuttur.

Haberler kadın cinayetleri ile ilgili olmasına rağmen okuyucuların bazı haberlerin sadece başlıklarını okuduklarında, bu haberlerin kadın cinayetleri ile ilgili olmayacağını algılayabilirler. Cumhuriyet gazetesinde “Tanıdığının evine sığınmıştı: Birlikte yaşadığı erkek ensesinden vurarak öldürdü!” ve “Aydın’da dehşet: Evinin banyosunda başından vurulmuş halde bulundu” başlıkları, Sabah gazetesinde “Lüks rezidansın önünde korkunç cinayet” başlığı ve Yeni Akit gazetesinde “Böyle vahşet görülmedi!” başlığı, ardından gelecek haber metni hakkında bilgi içermediği için bir kopukluk ve belirsizlik içermektedir. Haber başlığında “Lüks rezidans” a vurgu yapılması, kadın cinayetlerinde sınıfsal bir ayrıma işaret edebilir. Medya, bu haberde olduğu gibi şiddet olaylarını ve cinayetleri duyururken olayın meydana geldiği mekânın sosyal ve ekonomik statüsüne dikkat çekebilmektedir. Bu tür haber başlıkları, toplumun dikkatini cinayetin meydana geldiği yerin yüksek sosyal statüsüne yöneltmektedir. Lüks rezidanslar, genellikle yüksek gelirli bireylerin yaşadığı yerlerdir ve bu tür yerlerde meydana gelen bir cinayet, genellikle şaşkınlık ve endişe yaratmaktadır. Mağdurun ilişkileri veya çevresi de haberlerde sınıfsal ayrımın bir göstergesi olabilir. İkinci olarak mağdurun tanınmış iş insanlarıyla veya siyasetçilerle ilişkili olduğu belirtilerek sınıfsal ayrım vurgulanabilir. Üçüncü olarak mağdurun lüks bir yaşam tarzına sahip olduğu veya tanınmış bir aileye mensup olduğu belirtilerek itibarsızlaştırma yoluyla sınıfsal ayrım gözetilebilir.

Öte yandan gazete başlıklarında “vahşet”, “dehşet”, “korkunç cinayet”, “katletmek”, “tüyler ürpertici” gibi ifadelerle yer vermek, kadın cinayetlerini hem magazinelle boyuta taşımakta hem de kurbanların ve yakınlarının kişilik haklarını ihlal etmektedir. Ayrıca “Birlikte yaşadığı erkek” ve “Gönül ilişkisi yaşadığı kadın” gibi ifadeler kurban-fail ilişkisini sorunlu hale getirmektedir. “Birlikte yaşadığı erkek” gibi ifadeler, kadın cinayetlerini bir aile içi sorun veya özel bir ilişki problemi gibi sunmaktadır. Bu durum, kadına yönelik şiddeti ve suçluyu görünmez kılmaktadır. Bu **tür ifadeler** mağduru suçlayıcı bir etki yararmakta, sanki kadın cinayetlerinde sorumlu olan unsurun, kadının ilişkisiymiş gibi algılanmaktadır. Burada “evlilik dışı” olana referansta bulunularak evli olmayan kadınlara karşı şiddetin meşrulaştırılması söz konusudur.

“İstanbul’da kadın cinayeti! Eşini öldürüp sokakta bıçak ile yürüyen cani yakalandı” başlıklı haberde kullanılan “cani” gibi ifadeler, erkek şiddetini patolojikleştirme eğilimindedir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göz ardı edebilir. “Cani” gibi terimler, suçluyu yalnızca bireysel bir sapkınlık veya psikolojik sorunlarla açıklamaya yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Ancak gerçekte, erkek şiddeti genellikle toplumsal cinsiyet normları, güç dinamikleri ve eşitsizlikler gibi daha geniş yapısal sorunlarla bağlantılıdır. Erkek şiddeti, toplumun genelinde normalleştirilen ve pekiştirilen bir kültürle ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri, erkeklerin güçlü olmalarını, kontrol sahibi olmalarını ve saldırgan davranmalarını teşvik etmektedir. Bu da şiddetin kabul görmesi, normalleşmesi veya hoş görülmesine yol açabilir. Dolayısıyla, şiddeti yalnızca bireysel sapkınlık veya patolojik davranışlarla açıklamak, asıl problemin anlaşılmasına ve çözülmesine yardımcı olmamaktadır.

Medyanın, şiddet olaylarını haberleştirirken kullandığı dil ve söylemler, şiddetin pornografisini içerebilmektedir. Örneğin, “Boşanma aşamasında olduğu eşini 10 yerinden bıçaklayarak öldürdü” gibi bir haber başlığı, şiddeti sadece bir olayın basit bir betimlemesi olarak sunmaktan öteye gitmektedir. Bu tür ifadeler, şiddeti yalnızca bir eylem olarak sunarak failin eylemini cinsel bir içerikle güçlendirebilir. Belirtilen başlıkta olduğu gibi bu tarz ifadeler, bir erkeğin duygusal bir kriz veya ilişki sorunları yaşadığında bu tarz **şiddete başvurmasını normalleştirme** eğilimindedir. Böylece okuyucular, kadına yönelik şiddeti yalnızca kişisel bir çatışma sonucu ortaya çıkan basit bir olaymış gibi algılayabilir.

Sabah gazetesinde yer alan 1 haberde “17 yaşındaki Özge Şahin katledildi! Sevgilisinin yaptıkları tüyler ürpertti!” başlığı atılarak kurbanın reşit olmadığına vurgu yapılmıştır. Bu durumun diğer cinayetlerden farklı olması kabul edilebilse de Yeni Akit gazetesinde ise “18 yaşındaki genç kız öldürüldü” başlığıyla fail yerine doğrudan kadının niteliklerini ön plana çıkaran bir tutum tespit edilmiştir. Bu başlıklar, her iki gazetede de toplumdaki kadınların “genç” olma özelliklerinin, sevdikleri tarafından öldürülebilecekleri anlamı ortaya çıkmakta ve genç kadınların daha dikkatli olmaları gerektiğine işaret ederek onları erkek partnerlerinin kontrolleri altına tutmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bunun nedeni, başlıkların tüm haber metnini temsil eden bir yapıya sahip olmasıdır. Yeni Akit gazetesinin tüm haber başlıklarında bu duruma rastlanmaktadır. “Malatya’da kadın cinayeti: Gönül ilişkisi yaşadığı kadını öldürdü” başlığında failin suçu arka plana atılarak kadının gönül ilişkisi yaşamasının cinayeti meşrulaştırma algısı yaratabileceği, “Dere yatağında bulunan cesedin kimliği tespit edildi” başlığında ötekileştirme ve **“Ölen annesinin karnında hayata tutundu: Cinayet zanlısı gözaltında” başlığında ise yeni doğan bir bebeğin hayatının kurtulması vurgulanarak kadının ölümünün yumuşatıldığı** söylenebilir. Diğer yandan “Müge Anlı’nın aradığı Bedriye’yi, eşi öldürüp uçurumdan atmış” başlıklı haberde popüler bir kişiliğin programına atıfta bulunularak olayın sansasyonelliği artırılmış, başlığın yüklemi belirsiz geçmiş zaman şeklinde kullanılarak olayın muğlaklığı ön plana çıkmıştır. Gazetelerin san-

sasyonel başlıklar aracılığıyla okuyucuların dikkatini çekmesi için kadının nesnelleştirilmesi durumu Yeni Akit gazetesinde daha çok gözlemlenirken Cumhuriyet gazetesinde bu yola daha az başvurulmuştur. Örneğin Cumhuriyet gazetesi “8 Mart Dünya Kadınlar Gününde üç şehirde kadın cinayeti” başlığıyla kadın haklarının savunulduğu günde bile cinayet işlendiği algısını, kamuoyu desteği ve sivil toplum kuruluşlarını arkasına alarak ifade etmeye çalışmış, ancak başlık sadece üç kadın cinayeti şeklinde içeriğe dair bir bilgi verilmeden eksiltili olarak sunulmuştur.

Bazı haberlerde “Gaziantep’teki vahşette ayrıntılar ortaya çıktı: Boşandığı kadını ve kayınpederini ‘velayet’ için öldürmüş” başlığında olduğu gibi cinayetin işleme nedeni vurgulanmış, bazı başlıklarda ise “Aydın’da kadın cinayeti: 32 yıl önce boşandığı erkek tarafından 15 yerinden bıçaklanarak katledildi” başlığındaki gibi cinayetin işleme şekline yer verilmiştir. Benzer şekilde bu detaylara tüm gazetelerdeki bazı haber başlıklarında yer verilmiştir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, tüm gazetelerde ataerkil düzenin oluşturmaya çalıştığı yan anlamlar bulunmaktadır. Başlıklarda faillerin belli olmasına rağmen mağdura odaklanılması, ataerkil düşüncenin günlük dile yansımaya işaret edebilir. Yapılan karşılaştırmada, kadın cinayetleri ile haber başlıkları arasındaki ilişkiyi başarılı biçimde yansıtmada konusunda her üç gazetenin de önemli eksikleri görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinin iktidara muhalif, Sabah ve Yeni Akit gazetesinin daha popülist ve iktidara nispeten yakınlığı dikkate alındığında, haber başlıklarında birkaç başlık dışında cinayetlerin benzer ele alınış biçimleri olduğu belirlenmiştir.

Tematik yapı çözümlemesinde her üç gazetede yer verilen haber girişleri Tablo 4’te gösterilmiştir. Bazı haberlerde ana başlıktan sonra doğrudan haber metni başladığı için bu haberlerin ilk paragrafı haber girişi olarak ele alınmıştır.

Tablo 4. Kadın cinayeti haberlerinin girişlerinin karşılaştırılması

Gazeteler	Haber Girişleri - Spotlar
	<p>8 Mart Dünya Kadınlar Gününde İstanbul, Batman ve Malatyada eşleri tarafından üç kadın katledildi.</p> <p>Gaziantep'te boşandığı B.K. (25) ve kayınpederi E.K.'yı (47) otomobillerinin önünü kesip, av tüfeğiyle öldüren M.K. (25) adliyyeye sevk edildi. M.K.'nin 4 aylık bebeklerinin velayetinin anneye verilmesini hazmedemeyip cinayeti işlediği ve suçunu kabul ettiği belirtildi.</p> <p>Kocaeli'nin Çayırova ilçesinde E.K. isimli erkek, C.G.'yi tabancayla başından vurarak katletti. C.G.'nin cansız bedenini yol kenarına attığı belirlenen E.K., polis tarafından yakalanarak tutuklandı.</p> <p>Antalya'nın Serik ilçesinde E.B. (50) evlerinin bahçesinde eşi E.B.'yi (48) tabancayla başından vurarak öldürüp, aynı silahla intihar etti.</p> <p>Karamanda birlikte yaşadığı kişiyle tartıştıktan sonra 12 yaşındaki çocuğunu da yanına alıp bir tanıdığının evine sığınan 34 yaşındaki kadın, söz konusu kişi tarafından eve açılan ateş sonucu ensesinden vurularak hayatını kaybetti.</p> <p>Aydın'ın Köşk ilçesinde bir kadın, evinin banyosunda silahla başından vurulmuş halde bulundu. Olayla ilgili soruşturma başlatıldı.</p> <p>İzmir'in Karabağlar ilçesinde, N.V. (40) 4 ay önce tanıştığı erkek arkadaşı M.A.'dan evli olduğu gerekçesiyle ayrılmak istedi. Olayı kabullenemeyen M.A., V'yi evinde çocuklarının yanında tabancayla vurarak öldürdü.</p> <p>Kilis'te, Suriye uyruklu D.H.M. (29), ayrılmak istediği için tartıştığı eşi N.Ş. (24) adlı kadını sokakta tabancayla vurarak öldürdü. Olayın ardından gözaltına alınan D.H.M. tutuklandı.</p> <p>Antalyada E.A. (39), kavga ettiği eşi S.A.'yı (37) keserle döverek öldürdü. Sağlık ekiplerine eşinin düştüğünü söyleyen A., polisteki sorgusunda suçunu itiraf edince tutuklandı.</p> <p>Sonu gelmeyen erkek şiddetinin son adresi İstanbul oldu. Pendik'te M.Y. isimli erkek, evli olduğu T.E.Y.'yi bıçaklayarak katletti, ardından 5. kattan atladı.</p> <p>Aydın'ın Didim ilçesinde 69 yaşındaki C.T. isimli erkek, 32 yıl önce ayrıldığı eski eşi Y.Z.'yi 15 yerinden bıçaklayarak öldürdü.</p> <p>Neveşehir'de Z.U. (45) 6. kattaki evinin penceresinden düşerek hayatını kaybetti. Polis, olayla ilgili soruşturma başlattı.</p>
Cumhuriyet Gazetesi	<p>Antalyada yer hostesi A.Ş. (28) boşandığı eski eşi Erkan O. E. (32) tarafından 15 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Cinayet zanlısının uzaklaştırma kararı olduğu öğrenildi.</p> <p>Niğde'nin merkeze bağlı Yeşilgölcük beldesinde bir kadın silahla vurularak öldürüldü.</p> <p>Esenler'de boşanma aşamasındaki eşi C.S.'yi öldüren S.S.'nin cinayet sonrası yakınlarına "C'yi öldürdüm" şeklinde mesaj attığı ortaya çıktı. Öldürülen kadının ablası istismar iddiasında bulundu.</p> <p>İstanbul'da lüks bir rezidansın girişinde kıskançlık nedeniyle sevgilisi tarafından önce darp edilen kadın, ardından bıçak darbelerinin hedefi oldu. Ağır yaralı halde hastaneye kaldırılan kadın, hayatını kaybetti. Yaşananlar güvenlik kamerasına yansdı.</p> <p>Mersin'in Tarsus ilçesinde korkunç bir olay yaşandı. M.E. tartıştığı eşi E.E.'yi tabancayla vurarak katletti.</p> <p>İzmir'de kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce tabanca ile vurulan E.M.'nin cesedi dağlık alanda bulundu. Polis ekipleri talihsiz kadını vuran şüpheliyi bulmak için çalışma başlattı.</p> <p>Ümraniye'de dini nikâhlı eşi F.Ç.'yi bıçaklayarak öldüren M.D. tutuklandı.</p> <p>İstanbul Esenler'de kumar borcu olduğu iddia edilen 51 yaşındaki İ.T. eşi G.T. ve oğlu E.T.'yi tabancayla vurarak öldürdü. Baba T. aynı silahla canına kıydı.</p>
Sabah Gazetesi	<p>Muğla'nın Köyceğiz ilçesinde 41 yaşındaki H.Ç., silahla vurularak öldürüldü. Olayla ilgili başlatılan soruşturma kapsamında şüpheli eski sevgili M.B. yakalandı. Şüphelinin alınan ilk ifadesinde H.Ç.'yi av tüfeği ile kendisinin öldürdüğünü itiraf ettiği öğrenilirken, işlemlerinin ardından Köyceğiz adliyesine sevk edildi.</p> <p>İstanbul Kadıköy'de 30 yaşındaki V.E., televizyon kumandası nedeniyle tartıştığı üvey annesi I.C.'yi 18 bıçak darbesiyle öldürdü. V.E. hakkında müebbet hapis cezası talep edildi.</p> <p>Bayrampaşa'da evinde 11 yaşındaki çocuğunun gözü önünde tartıştığı kocası tarafından öldürülen M.Ç.'nin acılı kardeşi konuştu. Kardeş E.A., ablasının yıllardır şiddet gördüğünü 1 buçuk yıl öncede uzaklaştırma kararı aldığını ifade ederek "11 yaşında bir çocuğun gözleri önünde 4-5 el ateş edildi. Çocuk polise, 'annemin başı kan, kolu kan, gövdesi kan' tarifleriyle ifade verdi" dedi.</p> <p>17 yaşındaki Ö.Ş. korkunç bir cinayete kurban gitti. 21 yaşındaki canı sevgilisi sorgusunda her şeyi itiraf etti. Vaahşetin detayları ise tüyler ürpertti.</p> <p>Kan donduran olay İstanbul Esenyurt'ta yaşandı. Bir canı karısının çocuklarının gözü önünde bıçakladı. Kanlar içinde yere yığılan kadın kurtarılmadı. Gelen son bilgilere göre elinde cinayet bıçağıyla sokakta yürüyen canı yakalandı.</p> <p>Mardin'in Kızıltepe ilçesinde akşam saatlerinde karısını öldüren şahıs daha sonra kendini vurdu.</p> <p>Ordu'da boşanma aşamasında olduğu eşi tarafından 10 yerinden bıçaklanan 4 çocuk annesi kadın, kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti.</p>

Konya'nın Akşehir ilçesinde yaklaşık 4 aydır kayıp olarak aranan 3 çocuk annesi B.K.'nin (35) eşi T.K. (35) tarafından boğularak öldürüldüğü ortaya çıktı. Gözaltına alınan T.K., eşini öldürüp, cesedini uçurumdan attığını itiraf etti.

Gaziantep'te bir şahıs, tartıştığı boşanma aşamasındaki karısını sokak ortasında pompalı tüfekle ateş ederek öldürdü. Yaşanan olayın ardından kaçan katil zanlısı koca yakalandı.

Kayseri'de 18 yaşındaki bir genç kız isten eve dönerken, sokak ortasında tabanca ile vuruldu. Genç kız olay yerinde can verdi.

Çorum'un Sungurlu ilçesinde bir kadın, boşanma aşamasında olduğu eşi tarafından öldürüldü.

Cihangir'de yaşayan 64 yaşındaki bir adam, evine gelen 59 yaşındaki kız kardeşini çıkan tartışmada meyve bıçağıyla boğazından 20 kez bıçaklayarak öldürdü. Olay sonrası adam kendini 3. kattaki evinin penceresinden aşağıya attı. Ağır yaralanan adam hastaneye kaldırılırken, cinayet ise polisin yüksekte düşme sonrası inceleme için eve girmesiyle ortaya çıktı.

Tekirdağ'ın Çerçezköy ilçesinde meydana gelen silahlı kavgada 6 aylık hamile kadın hayatını kaybederken bebeği ise doktorların müdahalesiyle kurtarıldı. Polis ekipleri tarafından yapılan operasyon sonucunda hamile kadını vurduğu iddia edilen cinayet şüphelisi Tekirdağ'ın Saray ilçesinde saklandığı tuvalette yakalandı.

Bursa'nın İnegöl ilçesi Mezit boğazındaki dere yatağında cansız bedeni bulunan kadının kimliği tespit edildi. Bursa Adli Tıp Kurumunda yapılan parmak izi testinde cesedin S.E. (42) olduğu ortaya çıktı.

Afyonkarahisar'da 82 yaşındaki kadın evinde 25'e yakın bıçak darbesi ile öldürülmüş halde bulundu. Olayın ardından jandarma ekipleri cinayet zanlısı olarak 89 yaşındaki Alzheimer hastası koca gözaltına alındı.

Malatya'da 52 yaşındaki bir şahıs, kendisiyle gönül ilişkisi yaşadığı ileri sürülen bir çocuk annesi Zeliha Temel'i silahla başından vurarak öldürdüktan sonra aynı silahla intihara kalkıştı. Olay, saat 21.30 sularında Yeşilyurt ilçesine bağlı Özalper Mahallesi'nde meydana geldi.

Tablo 4'e göre haber başlıklarında yapılan kişi, yer ve zaman bilgilerindeki eksiltimin giderilmeye çalışıldığı, ancak pek çok haberde zaman unsurunun sunulmadığı görülmektedir. Haber girişlerinde, haber başlıklarında yapılan yer bildirimlerinin daha da detaylandırıldığı görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinde "Antalya'nın Serik ilçesinde E.B. (50) evlerinin bahçesinde ...", "Aydın'ın Köşk ilçesinde bir kadın, evinin banyosunda ...", Kilis'te, Suriye uyruklu D.H.M. (29), ayrılmak istediği için tartıştığı eşi N.Ş. (24) adlı kadını sokakta ...", Nevşehir'de Z.U. (45) 6. kattaki evinin penceresinden ...", Sabah gazetesinde "İstanbul'da lüks bir rezidansın girişinde ...", "Bayrampaşa'da evinde ..."; Yeni Akit gazetesinde "Gaziantep'te bir şahıs, tartıştığı boşanma aşamasındaki karısını sokak ortasında ...", "Bursa'nın İnegöl ilçesi Mezit boğazındaki dere yatağında ...", "Afyonkarahisar'da 82 yaşındaki kadın evinde ..." örneklerinde olduğu gibi cinayetlerin işlendiği mekân açıkça belirtilirken, zaman bilgisi Cumhuriyet gazetesinde yalnızca 2, Sabah gazetesinde 1 ve Yeni Akit gazetesinde 1 haberde dolaylı olarak verilirken, Yeni Akit gazetesindeki diğer 1 haberde tam saat ve mekân belirtilmiştir. Birçok haber girişinde cinayetin işlenme şekli ve cinayet sonucunda failin durumu anlatılırken, çok az haber girişinde cinayetin nedenine ve yalnızca 1 haber girişinde kurbanın tanıdığı bir aile üyesinin görüşüne yer verilmiştir.

Sonuç olarak haber girişlerinde 5N1K (ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim) sorularının cevaplarının olup olmadığı incelenmiş ve "kim", "nerede" ve "nasıl" sorularının çoğu haber girişinde cevaplandırılmış, "neden" ve "ne zaman" sorularının ise birçok haber girişinde eksik kaldığı tespit edilmiştir. Öte yandan "4 aylık bebeklerinin velayetinin anneye verilmesini hazmedemeyip cinayeti işlediği", "... kendisiyle gönül ilişkisi yaşadığı ileri sürülen bir çocuk annesi Zeliha Temel'i silahla başından vurarak ...", "... 4 ay önce tanıştığı erkek arkadaşı M.A.'dan evli olduğu gerekçesiyle ... Olayı kabullenemeyen M.A., V.yi evinde çocuklarının yanında tabancayla vurarak öldürdü." ve "... ayrılmak istediği için tartıştığı eşi N.Ş. (24) adlı kadını sokak-

ta tabancayla vurarak öldürdü.” örnekleri, okuyucularda işlenen cinayetleri haklı çıkarmaya yönelik bir ispat algısı oluşturmaya yönelik şekilde kurgulanmıştır. “... meydana gelen silahlı kavgada 6 aylık hamile kadın hayatını kaybederken bebeği ise doktorların müdahalesiyle kurtarıldı” haber girişinde cinayet eylemini gerçekleştiren kişiden veya eylemden bahsedilmeyerek kurgulama yapılmıştır.

Yukarıda ifade edilen ve çağdaş haber teknikleri arasında bulunan 5N1K kuralının, kadın cinayetlerine yönelik haberlerde etik sorunları gündeme getirdiği bilinmektedir. Şiddet ve cinayet haberlerinin etik çerçeve dışına çıkılarak üretilmesi ve aktarılması, mağdurun ikinci defa ancak medya aracılığıyla mağdur edilmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, kadın cinayetlerinin nasıl işlendiğine yönelik detayların verilmesi cinayeti özendirici etki yapabilir. Özellikle cinayet veya şiddet mağduru olan kişilerin aileleri ve yakınları, bu tür ayrıntıların medyada yayınlanmasıyla daha fazla zarar görebilirler. 5N1K detayları, failin kimliğine ve perspektifine hizmet edebilir ve şiddet eylemlerini teşvik edebilir. Örneğin, incelenen haberlerde cinayetin “nasıl” işlendiğine dair sürekli silah ve tabanca gibi araçlara yer verildiği görülmektedir. Türkiye’de pek çok kişinin yasal olmayan yollardan silah sahibi olmaya başlaması ve silahlarla gerçekleştirilen tehdit, yaralama, ölüm gibi haberlerin geleneksel ve sosyal medyada çok fazla göze çarpmaya başlaması bunu destekler niteliktedir. Diğer yandan cinayet veya şiddet haberlerinde ayrıntılı olarak verilen 5N1K bilgileri, suçun romantize edilmesine veya dramatize edilmesine de yol açabilir. Son olarak 5N1K yaklaşımı, medya kuruluşlarının ticari kazanç elde etmek için insanların acılarını ve trajedilerini sömürmesine neden olabilir. Bu da haber etiği ile çelişen bir uygulama olup mağdurların ve ailelerinin daha fazla acı çekmesine yol açabilmektedir.

Şematik Yapı

Eleştirel söylem çözümlemesinde ikinci olarak makro yapı başlığı kapsamındaki şematik yapı analizinde olayların sunumu, sonuçlar, ardalan ve bağlam bilgileri, haber kaynakları ve olay taraflarının olaya yönelik yorumları incelenmiştir.

Cumhuriyet gazetesindeki haberlerin çoğunluğunda ana olayın sunumu, eşlerden birisinin ayrılmak, boşanmak veya çeşitli nedenlerle konuşmak için buluşma isteğiyle başladığı veya evde gerçekleştiğinin anlatılmasıyla başlamaktadır. Daha sonra kurbanlar ve failler arasında çıkan tartışma sonucunda faillerin cinayet silahıyla hangi eylemleri nasıl gerçekleştirdikleri betimlenmektedir. Bazı olayların sunumunda kadını öldüren eşlerin aynı cinayet silahıyla intihar ettikleri belirtilirken, bazı olaylarda ise faillerin kaçtığı veya kurbanın cesedinin başında beledikleri belirtilmiştir. Bazı olaylarda cesetlerin bulunması veya şüpheliler hakkında bilgi edinilmesi açısından aile üyelerinin, tanıdıkların veya komşuların ifadelerine rastlanmaktadır. Haber etiğine göre; kadına yönelik şiddet ve cinayet haberlerinde mağdurlara ait adreslerin, mahallenin ve hatta çocukların bilgisinin verilmesi, mağdurların yaşam boyu damgalanmasına ve güvenliklerinin tehlikeye atılmasına yol açabilir. Bu durum, mağdurların travmasını artırırken, aynı zamanda

toplumsal bilinçsizliği ve ön yargıları da güçlendirmektedir. Bir kadının cinayete kurban gitmesi, başlı başına yıkıcı bir olaydır. Ancak medya tarafından verilen sunulan haberin kapsamı ve mağdura ait kişisel bilgiler, mağdurların ve ailelerinin yaşam boyu sürececek bir damgalamaya maruz kalmasına neden olabilir. Mağdurun adresi ve mahallesinin belirtilmesi, mağdur yakınlarının güvenliği açısından ciddi riskler oluşturabilir. Bu bilgilerin yayınlanması, kurbanlar gibi yakınlarının da tekrar şiddetle veya cinayete karşılaşma olasılığını artırabilir. Örneğin, failerin tutuklulukları bittiğinde veya serbest kaldıklarında kurbanın geride kalan çocukları, kardeşleri veya diğer yakınlarının da peşine düşmeleri muhtemeldir. Ayrıca çocuklar, bu tür haberlerde adlarıyla ve aileleriyle birlikte anıldıklarında, okulda ve sosyal çevrelerinde zorbalığa maruz kalabilirler. Bu durum, çocukların psikolojik olarak zarar görmesine yol açabilir.

Daha sonra ana olaylar genellikle failerin yakalanması veya teslim olmaları, olay yerinde yapılan adli ve tıbbi incelemeler, suçlarını itiraf etmeleri ve tutuklanmaları ile sonuçlanmıştır. İki haberde ise cinayeti işleyenlerin durumunun belirsiz olduğu görülmüştür. Ana olayların sunumunda hikayeleştirme kullanılmadan olaylar doğrudan anlatılmaya çalışılmıştır. Sabah gazetesinde "... bir çocuk annesi A.Ş. ...", "... tartıştığı üvey annesi ...", "Özbekistan uyruklu sevgilisi D.R.'yi ..." ve "3 erkek 1 kız çocuğu olan ... 36 yaşındaki S.D." gibi söylemlerle kadının toplumsal alanda annelik rolüne, yaşına ve uyruğuna odaklanıldığı görülmüştür. Benzer örnekler Yeni Akit gazetesinde "18 yaşındaki genç kız", "6 aylık hamile 22 yaşındaki S.G.'nin ...", "89 yaşındaki Alzheimer hastası koca" ve "bir çocuk annesi Z.T.'nin ...", Cumhuriyet gazetesinde "Suriye uyruklu D.H.M." ve "evinde yalnız bulunan evli ve 2 çocuk annesi Z.U." gibi söylemlerde görülmektedir. Burada ek olarak bir cinayeti işleyen eşin yaşlı ve hasta olduğuna vurgu yapılarak cinayet meşrulaştırılmaktadır. Sabah gazetesinde rastlanan bir başka haberde, "genç kızın cesedinin olduğu odada kan görülürken, evde ise içki şişeleri bulundu" ve "Hakkında birçok kez uyuşturucu kullanmaktan işlem yapılan genç kızın cesedi ..." söylemleriyle kurbanın alkol aldığı vurgulanmış ve olay bağlamından koparılarak kendisini sorumlu tutan bakış açısını destekleyen söylem üretilmiştir. Genel olarak ana olayların sunumu ve sonuçların, her üç gazetede de birbirine çok benzer şekilde okuyucuya yansıtıldığı görülmektedir. Farklılıkların kaynağı bazı betimlemelerde kullanılan sözcük seçimi, kullanılan fotoğraf ve videolar ve görgü tanıklarının ifadeleridir. Bu farklılıklardan çözümlemenin diğer başlıklarında daha detaylı bahsedilmiştir.

Gazetelerdeki haberlerde olayların sosyal ve politik yönüyle ilgili olan arda- lan ve bağlam bilgisi incelendiğinde, kadın cinayetlerinin toplumsal ve siyasi arka planına neredeyse hiç yer verilmediği görülmüştür. Cumhuriyet gazetesindeki bir haberde 1 hafta öncesinde boşanan kadının, 1 hafta sonra eşi tarafından takip edilerek öldürülmesi ve başka bir haberde 32 yıl önce boşanan kadının her yıl yurtdışından Türkiye'ye gelirken eski eşinin evinde kalması şeklindeki vurgular dışında arda- lan sayılabilecek bir içerik bulunmamaktadır. Yalnızca Sabah gazete-

sindeki 2 haberde, “Cinayet zanlısının uzaklaştırma kararı olduğu öğrenildi” ve “...eşiyle sorun yaşadığı gerekçesiyle 1 yıl uzaklaştırması bulunan 42 yaşındaki Ömer Durak henüz sebebi belli olmayan bir nedenle ...” söylemleriyle cinayet öncesindeki dönemlerde faillerin uzaklaştırma aldıklarına değinilerek ardalan oluşturulmuştur. Yine başka bir haberde cinayet işleyen failin, geçmişte eşiyle sürekli kavga halinde olduğu ve çocuğunun failin kardeşleri tarafından istismar edildiği ortaya çıkarılmıştır. Bu olaylar geçmişte boşanmaya neden olduğu için mevcut cinayet açısından bir ardalan olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla gazetelerdeki birçok haber, yalnızca belli bir çerçevede olayları en basit şekliyle sunmaktadır. Sabah gazetesindeki az sayıda haber buna istisna olarak gösterilebilir. Çocuk hakları açısından ele alındığında, çocuk herhangi bir şekilde istismara uğradığı için burada savunmasız bir konumdadır ve koruma altına alınmalıdır. Bu durum, çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından kritiktir. Özellikle küçük yaştaki çocuklar için büyümenin, okuldaki sosyal yaşamı ve akademik performansının ve zihinsel gelişimin zarar görmemesi açısından bu önemlidir. Medya kuruluşlarının bu tür haberleri ele alırken çocuk haklarını gözetmesi ve çocuğun mahremiyetine saygı göstermesi gereklidir. Çocuğun kimliğinin ifşa edilmeden adı, fotoğrafı veya kişisel bilgileri gibi hassas bilgiler paylaşılmadan haber yapılmasına dikkat edilmelidir.

Gazete haberlerine yönelik haber kaynakları ve tarafların yorumları incelendiğinde, haber kaynaklarının gazete muhabirleri tarafından doğrudan veya resmi kaynaklardan ulaşılan bilgiler olduğu belirlenmiştir. Haber metinlerinde faillerin cinayeti işlediklerine dair ifadeler, kurbanların aile üyelerinin veya komşuların ifadeleri yer almaktadır. Örneğin Cumhuriyet gazetesindeki bir haberde boşanma sonrasında çocuğunun velayetinin anneye verildiğini öğrenen failin ifadeleri şu şekilde olmuştur: **“Bu karar psikolojimi bozdu. Boşandıktan sonra çocuğumu göremiyordum. Son olarak babası ile Bilge'nin otomobilini takip ettim ve uygun bir anda önlerini kestim. Gözüm dönmüştü, tüfekte ateş açtım. Eski kayınpederim engel olmaya çalıştı ama ben dinlemedim ve ikisine de ateş ettim. Böyle olmasını istemezdim, pişmanım.”** Başka bir haberde ise **“Yakın komşuları, aralarında hiçbir sorun bulunmadığını bildikleri çiftin, şimdiye kadar kavgalarına da şahit olmadıklarını kaydetti”** şeklinde yakınların yorumlarına başvurulmuştur. Sabah gazetesinden bir haberde kurbanın ablasının **“Sürekli tartışma ve kavga halindedirdi. Çözülmeleyen bir sıkıntıları var. Kardeşim ayrılık kararı almıştı. Bunun öncesinde zaten 10 yaşındayken yeğenim S.S., Serdar S'nin kardeşi Sezer S. ve Gökhan S. tarafından istismar edilmişti. ... Kardeşim bu haberi bize çok geç söyledi. Bu olayın ardından Ankara'da bir sığınma evine gitti. ... Sezer S. ve Gökhan S. cezaevine girdi. Yaklaşık 3 yıl cezaevinde kaldıktan sonra serbest kaldılar. ... Kıskançlık krizleri başladı. Uzaklaştırma kararı aldı. Çok kez şikâyetçi oldu. Uzaklaştırma kararı vardı ve bunu suiistimal etti.”** şeklinde uzunca yer verilen yorumları olayın aydınlatılmasında önemli bir yer tutmuştur. Yeni Akit gazetesinde de gerçekleşen bir cinayete ilgili olarak fail ve kurbanı tanıyan bir

esnafın “Can ağabey kız kardeşiyle tartıştıktan sonra sinirlerine hakim olamayıp kız kardeşinin boğazına bıçakla darbe vurmuş. Darbeyi alan kız kardeşini yerde görünce panik yapmış. O düşünceyle üçüncü kattan atlamış. ... Çok şaşırдық. Can ağabey çok sakin bir insandı. Böyle bir şey beklemiyorduk. İnsanoğlunun ne yapacağı belli olmuyor” şeklindeki görüşleri doğrultusunda birincil olmayan bir kaynak referans gösterilmiştir. Başka bir haberde ise kurbanın cesedini fark eden bir üçüncü şahsın görüşlerine başvurulmuştur: “Aracım yağ eksilttiğinden dolayı biraz dinlenmek istedim. Dere yatağında yarı çıplak bir kadını, önce cansız manken zannettim. Üstünde elbise olunca cansız mankenin ayağı biraz düz olur. Parmaklarını görünce arkadaki arkadaşa, bu insan, dedim. Beraber ekipleri aradık.” Son olarak polis, savcılık, jandarma ve sağlık ekipleri tarafından yapılan incelemeler ve eylemler sonucundaki raporlar da soruşturma, tutuklama ve tıbbi müdahaleler için kullanılmıştır.

Yukarıdaki bazı haberlerde failin dilinden haberleştirme etik açıdan büyük bir tartışma konusudur. Bu tür haberlerde kurbanın savunma hakkı artık söz konusu olmadığı için haberin taraflardan alınacak bilgileri objektiflik ve doğruluk açısından sorgulanabilir hale gelmiştir. Bu da haberin özgün değerini kaybetmesine yol açabilir. Failin dilinden haberleştirme genellikle failin suçu hafifletme, kendini haklı çıkarma veya kurbanı suçlama amacını taşıyabilir. Bu tür haberleştirmede failin anlatımıyla kurbanın haklılığı ve gerçeklik payı sorgulanabilir. Dolayısıyla haberin objektifliği ve doğruluğu ciddi şekilde zarar görebilmektedir. Ayrıca bu tür haberlerde failin dilinden alınan ifadelerin medyada geniş bir şekilde yer alması, şiddeti romantize etme veya normalleştirme riski taşımaktadır. Failin, cinayeti işleme nedenlerini veya cinayeti işleme sürecini romantikleştirerek veya haklı çıkararak sunması, şiddetin gerçek nedenlerinin ve sonuçlarının göz ardı edilmesine yol açabilir. Öte yandan “sinirlerine hakim olamayıp ...” gibi haber ifadeleri, failerin şiddeti meşrulaştırma çabalarına örnek olarak gösterilebilir.

Mikro Yapı Bulguları

Eleştirel söylem çözümlemesinde üçüncü olarak mikro yapı başlığı altında kadın cinayeti haberlerine yönelik sentaktik yapı, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve haber retoriği incelenmiştir.

Sentaktik çözümleme

Gazete haberlerinin sentaktik çözümlemesinde, metinlerde yer alan tüm cümleler okunarak her bir haber, etkenlik ve edilgenlik özelliklerine göre kategorize edilmiştir (Tablo 5). Ayrıca cümlelerin basit veya karmaşık olup olmadıkları değerlendirilmiştir.

Tablo 5. Haber metinlerinde yer alan cümle yapılarının dağılımı

Gazeteler	Cümle Yapıları	
	Etken Yapı İçeren Cümle Sayısı	Edilgen Yapı İçeren Cümle Sayısı
Cumhuriyet Gazetesi	8	4
	11	7
	7	6
	6	7
	6	4
	2	6
	9	3
	2	6
	7	5
	8	4
	3	4
	8	5
	4	4
Toplam	81 (%55,5)	65 (%44,5)
Sabah Gazetesi	8	4
	2	1
	12	5
	10	2
	6	5
	4	4
	5	6
	9	3
	1	8
	16	10
	5	2
	7	9
	9	9
2	5	
9	2	
Toplam	105 (%58,3)	75 (%41,7)
Yeni Akit Gazetesi	11	4
	7	7
	6	6
	5	2
	17	8
	5	10
	7	6
	5	4
7	2	
Toplam	70 (%58,8)	49 (%41,2)

Tablo 5'e göre haber metinlerinde etken ve edilgen yapıların oranı, gazeteler arasında önemli bir farklılık göstermemektedir. Haber metinlerindeki etken yapı-
lı cümlelerin %55-%59, edilgen yapı-
lı cümlelerin ise %41-%45 aralığında olduğu
hesaplanmıştır. Cumhuriyet gazetesinin edilgen yapı kullanımının diğer gazetelere
göre biraz daha yüksek olması yanı sıra gazetelerin kendi içerisindeki haberlere

göre de etken-edilgen yapı kullanımının heterojen olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, bazı haberlerde etken ve edilgen yapıların birbirine eşit olduğu gözlemlenirken, bazı haberlerde bu yapıların kullanımı arasındaki oran önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

Dikkat çekici bir nokta, haber girişleri ve sonuçlar kısmında edilgen yapının her üç gazetede de sıkça kullanılmış olmasıdır. Edilgen yapı, olayın odak noktasını cinayeti işleyen kişilerden kurbanlara doğru kaydırmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet gazetesinde “Eşini keserle katletti” ve “Tartıştığı eşini bıçakla öldürüp 5. kattan atladı”, Sabah gazetesinde “Emine Ekinci’yi tabancayla vurarak öldürdü!” ve Yeni Akit gazetesinde “Boşanma aşamasındaki karısını sokak ortasında öldürdü” gibi haber başlıklarında etken bir yapı gözlemlenmesine rağmen cümlelerin öznelere gizli olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan, cinayetlerin gerçekleşme sürecinde karmaşık yapı cümlelere daha fazla yer verilirken, haber girişleri ve sonuç kısımlarında genellikle basit yapı cümleler kullanılmıştır.

Bölgesel Uyum

Gazete haberlerinin bölgesel uyum bulguları incelendiğinde, her üç gazetede de özellikle nedensellik bağının birçok haberde kullanıldığı belirlenmiş ve cinayetlerin meşru kılındığı görülmüştür. Örnekler ele alındığında Cumhuriyet gazetesinde “İzmir’de kadın cinayeti: Necmiye Vural ayrılmak istediği erkek tarafından öldürüldü” şeklindeki başlıkta, kadının ayrılmak istemesinin öldürülmesine neden olduğu vurgulanmıştır. Bunun sonucunda erkek egemenliğinden çıkmak isteyen kadınların öldürülmesinin meşru gösterildiği tespit edilmiştir. Sabah gazetesindeki bir başka haberde “İ.T. (51), borçları sebebiyle kendisinden boşanmak isteyen eşi G.T. ile tartışmaya başladı. Tartışmanın ardından İ.T., önce eşi G.T.’yi (39) ve daha sonra oğlu E.T.’yi (19) silahla vurarak öldürdü” cümleleri arasında tartışma-cinayet şeklinde nedensellik ilişkisi kurulmuştur. Yeni Akit gazetesinde de “Gaziantep’te bir şahıs, tartıştığı boşanma aşamasındaki karısını sokak ortasında pompalı tüfekle ateş ederek öldürdü” şeklindeki ifadeyle boşanma-cinayet arasında nedensellik ilişkisi kurulmuştur. Genel olarak gazetelerde kadın cinayeti haberleri nedensellik ilişkisi içerisinde sunulmuştur. Gazetelerde ayrılık ve boşanma gibi gerekçelerle kadın cinayetlerinin kaçınılmaz olacağına işaret edilmektedir. Türk toplumunda bu algının yaratılması, çok önemli bir toplumsal sorun olan kadın cinayetlerine karşı insanları duyarsızlaştırmakta ve cinayet haberlerini sıradanlaştırmaktadır.

Gazete haberlerinde işlevsel ilişkilerin de yer aldığı görülmüştür. Cumhuriyet gazetesinde yapılan bir haberde “... S.A. ile eşi E.A. arasında evde bilinmeyen bir nedenle tartışma çıktı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesiyle E.A. evdeki keserle eşine vurdu. 3 çocuk annesi S.A. kanlar içinde yere yığılınca E.A., 112 Acil Çağrı Mer-

kezini arayıp sağlık ekibi çağırıldı” cümlelerinde tüm bölgesel uyum ilişkileri yer almaktadır. Burada tartışma ve kavganın cinayete yol açması nedenselliği, 3 çocuk annesi S.A. ifadesi kurbanın işlevselliğini, kanlar içinde yere yığılınca sağlık ekibinin aranması referansal ilişkiyi temsil etmektedir. Genellikle kurbanların ve faillelerin yaşları, yaptıkları işler ve sahip oldukları çocuk sayıları gibi bilgiler işlevsellik ilişkisiyle sunulurken, haber metinlerindeki “kanlar içerisinde” gibi şiddet içerikli sözcükler referansal ilişkiyle belirtilmektedir. Sabah gazetesinde yer alan bir haberde “Korkunç cinayeti öğrenen A.Ş.’nin yakınları gözyaşlarına boğuldu. Şimşek’in ailesi ile birlikte yaşadığı ve 6 yaşında bir oğlu olduğu öğrenildi” cümlelerinde işlevsellik ilişkisi görülmektedir. Farklı bir haberde “H.E., sevgilisini ayrıldığı eşinden olan oğlu V.E. (30) ile de tanıştırdı. I.C. ile adeta ikinci baharını yaşayan adam, sevgilisini oğluyla birlikte yaşadığı Kadıköy’deki evine yerleştirdi. Böylece I.C. ve H.E. gayri resmi olarak birlikte yaşamaya başladı” cümlelerinde fail konumundaki oğul ile gayri resmi yaşamaya başlayan baba-üvey annenin olayı anlatılmıştır. Burada kurbanın faille birlikte eş tarafından Kadıköy’deki eve yerleştirilmesi, bir sonraki cümlede gayri resmi yaşamaya başlamaları şeklinde açıklanmaktadır. Yeni Akit gazetesinde de “Kayseri’de 18 yaşındaki bir genç kız isten eve dönerken, sokak ortasında tabanca ile vuruldu. Genç kız olay yerinde can verdi” örneğindeki gibi cümleler arasında basit işlevsel ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. “Olay sonrası cinayet zanlısı olarak ise G.A. (89) isimli Alzheimer hastası koca gözaltına alındı. Yapılan incelemelerin ardından Aysal’ın cansız bedeni otopsi yapılmak üzere Bolvadin Devlet Hastanesi morguna kaldırıldı” cümlelerinde ise failin Alzheimer hastalığı referans gösterilerek cinayeti kesin olarak işleyip işlemediğinden emin olmak için otopsi raporunun beklenmesine karar verilmiştir.

Sözcük Seçimleri

Haber metinlerinde geçen sözcüklerin seçimleri incelendiğinde, her üç gazetenin birçok haber metninde “kadın”, “cinayet”, “eş”, “öldürmek”, “vurulmak”, “bıçaklamak”, “tartışmak”, “ayrılmak”, “tabanca”, “ateş etmek”, “boşanmak”, “adliye”, “olay yeri”, “tutuklanmak”, “polis ekipleri” ve “sağlık ekipleri” sözcüklerine en fazla yer verildiği belirlenmiştir. Kadın cinayetleri konusu için bu sözcüklerin sıkça kullanımının beklenen bir durum olması yanı sıra bazı haberlerdeki sözcük seçimlerinin eril dili açıkça yansıttığı görülmüştür. Örneğin Yeni Akit gazetesinde “... sağlık kontrolünden geçirilen T.K., basın mensuplarının, ‘Neden öldürdünüz?’ sorusuna ‘Namus meselesi’ diye cevap verdi” şeklindeki yapılan açıklama, namus kavramının “başka bir erkekle mesajlaşma ve bunun sonucunda kıskançlık nedeniyle öldürülmeyi hak etme”ye kadar indirgenliğini göstermektedir. Boşanma aşamasındaki bir çifte yönelik yapılan bir haberde “Olay yerine gelen sağlık ekipleri, yaptıkları değerlendirmede talihsiz kadının hayatını kaybettiğini belirledi.” metninde geçen “talihsizlik”, eril dilde kadın cinayetlerinin yumuşak bir zemine konumlandırılmasına yöneliktir. Yeni Akit gazetesindeki bazı haberlerde “kan donduran”,

“kanlar içerisinde”, “korkunç” ve “görülmemiş vahşet”, Sabah gazetesinde “kanlı olay”, “acımadan”, “kan donduran” ve “canı” Cumhuriyet gazetesinde “cansız beden”, “katletti”, “dehşet”, “kanlar içinde” ve “sonu gelmeyen erkek şiddeti” sözcükleri kullanılarak söylemlerin sansasyonel niteliğini artırmak ve eylemlerin şiddetini vurgulamak amaçlanmıştır. Ölen kadınların cansız bedenine yapılan vurgu ve erkeklerin şiddetinin genellenmesi ise toplumdaki diğer masum bireylere yüklenen bir sorumluluk olup, önyargılara yol açabilen yanlış bir algı oluşturabilmektedir. Sonuç olarak haber metinlerinde, farklı olayların kendilerine özgü nitelikleri açısından küçük farklılıklarla sözcük seçimlerinin değişebildiği görülmüştür.

Haber Retoriği

Haberlerin sunum şekli ve tarzıyla ilgili olan retorik kapsamında haberlerin çoğunluğunda kurbanlara ait fotoğraflar kullanılırken, bazı haberlerde videolara ve görgü tanıklarından alıntılara yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde 3 haberde kurbanı, 3 haberde faile ve 2 haberde ise her ikisinin fotoğraflarına yer verilirken, diğer haberlerde olayın meydana geldiği mekânın görüntüleri sunulmuştur. Sabah gazetesinde 8 haberde kurbanı, 4 haberde faile, 4 haberde olay yeri fotoğraflarına, 4 haberde ise olayla ilgili videolara yer verilmiştir. Bazı haberlerde çiftlerin ve aile üyelerinin mutluluk pozlarını içeren birden fazla fotoğraf kullanılırken (Şekil 1), birkaç haberde kadınların fotoğrafları aynı haber içerisinde sıkça sunulmuş, failerin fotoğraflarına yer verilmemiştir. Diğer yandan, Rus uyruklu bir kadının öldürüldüğü cinayette çok fazla fotoğrafının kullanılması, ilgi çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haberlerde cinayete ilgisi olmayan fotoğrafların kullanımını, olayları bağlamından koparmaktadır.

Şekil 1. Kocasından öldürülen eşin evlilik fotoğrafı ve baba tarafından öldürülen anne-oğulun fotoğrafı

Yeni Akit gazetesinde 2 haberde kurbanın, 1 haberde failin ve 2 haberde olay yerinin fotoğrafları paylaşılırken, 3 haberde video paylaşımı yapıldığı görülmüştür. Yalnızca failin fotoğraflarının paylaşıldığı haberde birden fazla fotoğrafa yer verilmiştir. Tüm gazetelerdeki olay yeri fotoğraflarında polis veya jandarma ekiplerinin

oluşu, ceza sisteminin işlediğini ve failer için gereğinin yapıldığını veya yapılacağını desteklemeye yöneliktir.

İnanırdıcı bilgiler ve görgü tanıklarının ifadeleri kapsamında çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Cumhuriyet gazetesinde 4 haberde cinayete tanık olanlar sokaktaki vatandaşlar, 4 haberde ise failerin evdeki çocukları ve komşularıdır. Diğer haberlerde fail ve kurbanın baş başa olması nedeniyle görgü tanığı olmadığı belirlenmiştir. Bu haberlerde olayları destekleyecek farklı görüşlere (failer hariç) veya doğrudan alıntılara yer verilmemiştir.

Sabah gazetesinde cinayet işleyen failin, eşinin (kurbanın) ablasına onu öldürdüğünü mesaj atması ve kurbanın ablasının geçmişteki olaylara yönelik birinci ağızdan görüşlerine başvurulması, olaylara ilişkin inandırıcılığı artırmaktadır. Lüks rezidansın girişinde gerçekleşen cinayete ilişkin haberde ise rezidansın video kayıtlarının bulunduğu ve olaya mekânda bulunan diğer vatandaşların tanıklık ettiği görülmektedir. Tüm gazetelerde sokakta gerçekleşen cinayetler için çevredeki esnaf ve diğer kişilerin tanıklıklarına başvurulduğu tespit edilmiştir. Failin intihar ettiği bir haberde, cinayeti işledikten sonra bir not yazıp polisler atan eşin hemen ardından kendisini vurmuştur. Bu olayda fail, kardeşlerini suçlayarak “Sevgili eşim ve oğlum, kendilerini 5 para karşılığında kendi şeref ve haysiyetlerini satanlar içinde sizi bırakmak asla istemedim. Mecbur kaldığım için eşim ve oğlumu katlettim. Eşim şerefli namuslu dünyanın en iyi kadınıdır. Benim için oğlum da aynıdır. Geride kalan herkes bundan bir ders alsın. Hak eden herkese diyorum. Oğlum ve Güloşum bu ölümü hak etmedi inşallah benden beter olursunuz” şeklinde bir not yazarak cinayeti işlediğini itiraf etmiştir. Evde gerçekleşen bazı cinayetlerde ise kurbanın babası veya çocuklarının olaya görgü tanıklığı ettikleri belirlenmiştir.

Yeni Akit gazetesinde yer alan bir haberde, polislerin araştırmaları sonucu ölen kadının cesedine ulaşamadığı için kurbanın ve failin aileleri Müge Anlı tarafından sunulan popüler programa katılmışlardır. Programda çelişkili ifadeler ve suçlamaları reddeden failin daha sonra polis sorgusunda suçunu itiraf ettiği belirlenmiştir. Burada görgü tanığı olmasa da Türkiye’de kayıp insanları bulmak ve doğruları ortaya çıkarmakla ünlü bir fenomen aracılığıyla inandırıcılığa katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Gazetede diğer haberlerde aile yakınları, komşular ve çevredeki vatandaşların görgü tanıklığından faydalanılmıştır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Medya, kadın cinayetlerinin sosyal inşasında merkezi bir rol oynamaktadır ve bu nedenle kadın cinayetleriyle ilgili haberlerin yayınlanması, toplumsal farkındalığa ve suçlarla ilgilenen kurumların müdahale politikalarına katkıda bulunabilir. Partnerlerine karşı şiddet uygulayan erkeklerin, Batı kültüründe yerleşik olan saldırganlık, erkek egemenliği ve kadınların boyun eğmesi gibi toplumsal normlara

uygun yaşadığı düşünülebilir. Benzer şekilde, kadın mağdurlara ilişkin basmakalıp imajlar, belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerine (örneğin sadık, itaatkâr eşler ve anneler) karşı çıkan kadınların istismarını hızlandırmaktadır (Belknap, 2007). Bu bağlamda, kurbanları suçlayan bir dille kadına yönelik şiddetin suçluluğu azaltıldığında veya göz ardı edildiğinde, medya okuyucularına kadına yönelik şiddetin ciddi bir suç olmadığı, mağduriyetlerden kadınların sorumlu (veya kısmen sorumlu) olduğu konusunda açık bir mesaj gönderilmektedir (Richards ve diğ., 2011). Yapılan bu çalışmada da benzer mesajların verildiğine dair bulgular elde edilmiştir. Gazetelerin farklı ideolojilerine karşın benzer cinsiyetçi bilgiler ürettikleri tespit edilmiştir. Benzer gazetelerde yapılan çalışmalarda Cantürk (2021) ile Öngün ve Özer (2023) bu bulguları desteklemektedir.

Yapılan analizde haber başlıklarının eksiltildiği olduğu, bazı kurgulama ve genellemelerin yapıldığı belirlenmiştir. Gramer açısından başlıklar, tamamlanmamış cümlelerden oluşmakta ve ideolojik işlevler taşımaktadırlar. En fazla kullanılan sözcük seçimlerinin gazetelerde ortak olduğu, ancak haberlerdeki bazı sözcük seçimlerinin (namus meselesi gibi) eril dili yansıttığı gösterilmiştir. Benzer bir dile Cantürk (2021) tarafından Ayşe Paşalı ve Münevver Karabulut cinayetleri üzerine yapılan çalışmada rastlanmıştır. Haberlerde cinayetlerin magazinsel boyutunun ön plana çıkarılması, cinayetlerin meşrulaştırılması, sınıfsal ayırım, kadın-erkek birlikteliklerinin sorunlu hale gelmesi, erkek şiddetinin patolojikleştirilmesi ve haber etiğinin ihlali ortaya çıkmıştır. Medyanın önemli işlevleri arasında olan kamuoyu yaratma, belirli bir algı yaratmasıyla biçimlenmektedir. Tüm medya çalışanları ve kurumlar, cinayet ve şiddet haberlerinde mağdurlara, yakınlarına, faillere ve tüm topluma karşı sorumluluğa sahiptir. Dolayısıyla bu tarz haberlerde etik ihlalleri önlemek veya azaltmak adına 5N1K yöntemini uygularken “kamu yararı” gözetilmelidir. Mağdur veya kurbanın aileleri dikkate alınarak mağdurun fotoğraflarının reyting uğruna kullanılmaması, haberlere ait detayların vahşet, kan gibi toplumu sarsabilecek veya kanıksama yaratabilecek unsurlarla sunulmaması gerekmektedir. Mağdur ve çocuklarının aleyhinde ad-soy ad, ikamet edilen yer gibi detayların paylaşılması yanı sıra cinayetin nasıl ve neden işlendiğine yönelik detayların sunumu da özendirici ve failin dilinden haberleştirmeye yol açmaktadır. Sonuç olarak suçun hafifletilmesi, haklı çıkarma ve kurbanın suça ortak olması gibi suçu meşru bir temele oturtmaya çalışan söylemler oluşabilir. Böylece haberin objektifliği ve doğruluğu yeniden üretilerek okuyucularda gerçeklikten uzak farklı algılar yaratılabilir.

Diğer bulgulara göre, haber metinlerinde retorik kapsamında kurbanın fotoğraflarına failerin fotoğraflarından daha çok yer verildiği görülmüştür. Kurbanların evlilik ve mutluluk dolu fotoğraflarının da paylaşıldığı görülmüştür. Bu bulgu benzer literatür çalışmalarıyla uyumludur (Yardım ve Doğruel, 2019; Şahin ve Birincioğlu, 2020; Özkan ve Cem, 2023). İncelenen gazetelerdeki birçok haberde kurbanın fotoğraflarına ve olay mahalline (kurbanın yaşadığı yer ise) yer vermek haber etiği açısından sorgulanabilir. Ayrıca sokaktaki vatandaşların, aile yakınları-

nın ve komşuların görgü tanıklığına başvurulması, cinayetlerin aydınlatılmasında önemli görülürken subjektif olarak farklı yorumlamalara da yol açabilir. Kurbanın birinci dereceden yakınlarıyla yapılacak görüşmelerin haberleştirilmesinde, halihazırda travma yaşayan bireylerin hassasiyetlerine özen gösterilmesi ve istenmeyen detayların kullanılmaması gereklidir.

Kadın cinayetlerinin önlenmesi bireysel, toplumsal ve yapısal olmak üzere çok düzeyli çözümlere ihtiyaç duymaktadır. Kanun yapıcı ve uygulayıcılar açısından özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde adalet sisteminin dönüşümü ve kurumsallaşma gereklidir. Kadına yönelik şiddeti caydırıcı hukuki düzenlemeler yapılmalı ve bu düzenlemeler etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Cinayetler yanı sıra şiddet mağdurlarına daha etkin koruma sağlayacak yasal mekanizmalar oluşturulmalı ve mağdurların adalete erişimi kolaylaştırılmalıdır. Diğer yandan eğitim kurumları, medya ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla cinsiyet eşitliği, kadın hakları ve şiddetin nedenleri-sonuçları konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca kadına yönelik şiddetle mücadelede erkeklerin de aktif bir rol üstlenmesi önemlidir. Son olarak medya, kadına yönelik şiddeti haberleştirirken haber etiğine uygun şekilde hareket etmeli ve şiddeti normalleştirmekten kaçınmalıdır. Kadın cinayetlerini doğru, objektif ve duyarlı bir şekilde ele alarak toplumsal farkındalığı artırmalı ve şiddeti/cinayetleri önlemeye yönelik çabalara destek olmalıdır.

Araştırmacılar açısından gelecek çalışmalarda Fairclough ve Wodak tarafından geliştirilen diğer söylem çözümleme yöntemlerinin de kullanılması önerilmektedir. Günümüzde özellikle sosyal medyanın geniş kitlelere kolayca ulaşımı sağlayarak iktidarın ideolojilerini yaymada kullandığı en önemli araçlardan biri olması, toplumsal cinsiyetin kutuplaşmasına neden olarak olayların esas anlamlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Kadın cinayetleri örneğinde olduğu gibi gazetelerin haberleri ele alış biçimleri ve kullandıkları yapılar, bilginin yeniden üretimi aracılığıyla okuyucu algılarını doğrudan etkileyebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Bagai, K., & Faimau, G. (2021) Botswana Print media and the representation of female victims of intimate partner homicide: A critical discourse analytical approach. *African Journalism Studies*, 42(1), 17-35.
- Belknap, J. (2007). *The invisible woman: Gender, crime, and justice*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Beynem Uran, A. (2021). Eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında dijital haber sunumu: Kadın cinayetleri ve "femicide" olgusu: İngiltere ve Türkiye örneği. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 5(2), 91-112.
- Bryan, E., & Warren, S. (2023). The manosphere under the microscope: a critical discourse analysis of the news media reporting of Rowan Baxter's murder of Hannah Clarke and her family. *Feminist Media Studies*, DOI: 10.1080/14680777.2023.2269033
- Cantürk, S. (2021). Medyanın kadın cinayetlerine bakışı: 2009-2013 dönemi Ayşe Paşalı ve Münevver Karabulut cinayet haberleri örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(43), 7028-7054.
- Cohen, M. (2018). The Language of violence: the normalization of gender-based murder and the patriarchal state-A feminist case study of institutional responses to femicide in Chile from 2010-2017. Senior thesis, Brown University.
- Comas-d'Argemir, D. (2015). News of partner femicides: The shift from private issue to public problem. *European Journal of Communication*, 30(2), 121-136.
- Das, S., & Singha, P. (2023). Causes of femicide. In Shackelford, T.K. (Ed.), *Encyclopedia of domestic violence* (s. 1-6). USA: Springer, Cham.
- Devran, Y. (2010). *Haber söylem ideoloji*. İstanbul: Başlık Yayın.
- Dierks, Z. (2022). Distribution of registered femicides in Turkey in 2021, by perpetrator relationship. <https://www.statista.com/statistics/1304426/turkey-share-of-femicides-in-turkey-by-perpetrator-type/> (Erişim Tarihi: 2 Ekim 2023)
- Fuentes, L. (2020). "The garbage of society": Disposable women and the socio spatial scripts of femicide in Guatemala. *Antipode*, 52(6), 1667-1687.
- Grzyb, M., Naudi, M. & Marcuello-Servós, C. (2018). Femicide definitions. In Weil, S., Corradi, C. & Naudi, M. (Eds.), *Femicide across Europe* (s. 17-32). Bristol: Policy Press.
- Güneş, A. (2018). Yazılı basında haber söylemi: 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçim haberlerini çözümlemesi. İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi, 6(12), 1-42.
- Gürses, F. (2017). Kadın cinayetlerinin haber söylemi: Münevver Karabulut ve Özgecan Aslan haberleri üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(3), 541-568.
- İnceoğlu, G. Y. & Çomak, N. A. (2009). *Metin çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (3 Ağustos 2023). 2023 Ağustos Raporu. <https://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/3071/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-agustos-2023-raporu> (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2023)
- LaFrance, L.E. (2005). Femicide and the politics of acknowledgement: A feminist analysis of news representations of lethal male violence against women. Master's thesis, Saint Mary's University.
- Marcuello-Servós, C., Corradi, C., Weil, S. & Boira, S. (2016). Femicide: A social challenge. *Current Sociology*, 64(7), 967-974.
- Ogunlana, M. O., Nwosu, I. B., Fafolahan, A., Ogunsola, B. F., Sodeke, T. M., Adegoke, O. M., & Govender, P. (2024). Pattern of rape and femicide during COVID-19 lockdown: content and discourse analysis of digital media reports in Nigeria. *Journal of Gender Studies*, 33(1), 58-71.
- Öngün, Y. & Özer, Ö. (2023). Kadın cinayetleri haberlerinin sunumunda ideolojik üretim: Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı. *Global Media Journal TR Edition*, 13(26), 1-25.
- Özer, Ö. (2011). *Haber söylem ideoloji, eleştirel söylem çözümlemeleri*. İstanbul: Literatürk.
- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi. In Yıldırım, B. (Ed.), İletişim araştırmalarında yöntemler uygulama ve örneklerle (s. 197-286). İstanbul: Literatürk.
- Özkan, G. & Cem, S. (2023). Hürriyet Gazetesindeki kadına yönelik şiddet haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi ile analizi. *Egemia Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, 13, 45-69.
- Richards, T.N., Gillespie, K.L. & Smith, D.M. (2011). Exploring news coverage of femicide: Does reporting the news add insult to injury?. *Feminist Criminology*, 6(3), 178-202.
- Russell, D. (1990). "Femicide". Crimes against women. In Russell D. & Van de Ven, N. (Eds.), *Proceedings of the international tribunal* (s. 104-108). California, USA: Russell Publications.
- Sela-Shayovitz, R. (2018). 'She knew he would murder her': The role of the media in the reconstruction of intimate femicide. *Journal of Comparative Social Work*, 13(1), 11-34.

- Spinelli, B. (2011). Femicide and femicide in Europe. Gender-motivated killings of women as a result of intimate partner violence. Expert Paper. New York: UN Special Rapporteur on Violence against Women.
- Şahin, Z. B. & Birincioğlu, Y. D. (2020). Toplumsal cinsiyet ve medya: Şule Çet'in Şüpheli ölümü üzerine haberlerin eleştirel söylem analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 189-216.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (13 Ocak 2023). "Bakanımız Sn. Süleyman Soylu, Emniyet Genel Müdürlüğü İl Emniyet Müdürleri Değerlendirme Toplantısına Katıldı." <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylu-emniyet-genel-mudurlugu-il-emniyet-mudurleri-degerlendirme-toplantısına-katıldı> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)
- Taylor, R. & Jasinski, J. L. (2011). Femicide and the feminist perspective. *Homicide Studies*, 15(4), 341-362.
- Toruk, İ., Güran, S. & Sine, R. (2013). Boş zaman aktivitelerinin toplumsal cinsiyet ekseninde medyada temsili. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, 301-324.
- Valiente, C. (2008). Spain at the vanguard in European gender equality policies. In Roth, S. (Ed.), *Gender politics in the expanding European Union: Mobilization, inclusion, exclusion* (s. 101-119). New York: Berghahn Books.
- Van Dijk, T.A. (1988). *News as discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publication.
- Van Dijk, T.A. (1999). *Söylemin yapıları ve iktidarın yapıları*. In Küçük, M. (Der.), Ankara: Ark Yayınları.
- Van Dijk, T.A. (2020). Söylem ve ideoloji: Çokalanlı bir yaklaşım. In Çoban, B. & Özarıslan, Z. (Haz.), *Söylem ve ideoloji*, Genişletilmiş 3. Baskı (s. 15-100). İstanbul: Su Yayınları.
- World Bank. (2021). Intentional homicides, female (per 100,000 female). https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.FE.P5?end=2021&most_recent_value_desc=false&start=2021&view=map (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2023)
- World Health Organization. (2012). Understanding and addressing violence against women: Femicide. WHO and Pan American Health Organization Publication. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-12.38> (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2023)
- World Population Review. (2023). Femicide rates by country, 2023. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/femicide-rates-by-country> (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2023)
- Yardı, G. & Doğruel, H. (2019). Eleştirel söylem çözümlemesi bağlamında haber metinlerinin incelenmesi: Pippa Bacca cinayeti örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1),137-148.
- Yodanis, C.L. (2004). Gender inequality, violence against women, and fear: A cross-national test of the feminist theory of violence against women. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(6), 655-675.

A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS TOWARDS FEMICIDE IN DIGITAL NEWS: EXAMPLES OF CUMHURİYET, SABAH AND YENİ AKİT

EXTENDED ABSTRACT:

Femicide has been an ongoing social and political problem, and discourses in the news cause the sustainability of this problem. The number of women victimized by murders increases almost every day in Turkey. In particular, women's organizations and the feminist movement have made significant progress in placing male violence against women on the political and legal agendas and providing services for victims and survivors. Feminism has influenced how gendered language is shaped in both political and media discourse. This situation prompted journalists to make the problem visible and discuss it as a social problem. Then, political concerns and the role of feminism have become dominant. However, many people obtain their opinions about femicide from the media rather than professionals and activists. Therefore, it is necessary to understand how the media frames this problem. News media helps shape society's perception of social problems as well as public opinion regarding victims and criminals. Although extensive research has been conducted on the media's portrayal of violence against women today, femicide news in Turkey has begun to be addressed in the last ten years, especially since the murder of Münevver Karabulut in 2009. In addition, the fact that the number of femicides continues to increase today indicates that solutions are lacking for prevention of femicides.

The research problem is "How are the discourses regarding femicide news constructed in digital newspaper news within the framework of Van Dijk's critical discourse analysis?" Another problem is the differences in the way Cumhuriyet, Sabah, and Yeni Akit newspapers handle the news of femicide. The difference between this research and other studies is that it determines the common or different meanings of many femicides that took place in the same year, based on current news, rather than analyzing the specific femicides that are generally the most well-known and on the agenda in the literature (such as Münevver Karabulut, Özgecan Aslan and Şule Çet). A limitation of this study is that it is not possible to examine all 330 femicides that took place during the year as of November 1, 2023, due to the limitation of the number of newspapers to three. This study aims to examine how femicides in Turkey are covered in Cumhuriyet, Sabah and Yeni Akit digital newspapers in 2023. The website "anitsayaç" and newspaper websites were used for data collection. To ensure data diversity and a reasonable comparison, attention was paid to the fact that the newspapers have different ideologies. Teun A. Van Dijk's critical discourse analysis, a qualitative analysis method, was used in the study. 37 news articles, including 13 about femicide from Cumhuriyet newspaper, 15 from

Sabah newspaper and 9 from Yeni Akit newspaper, were used as research material. This study material, analyzed with qualitative research techniques, provides sufficient representation in terms of including all the news of the newspapers during the year and exemplifying patriarchal, gendered and social class discourses in line with the theme of violence against women.

The study findings determined that although the newspapers had different ideologies, they used masculine language and similarly produced gendered ideologies. Information omission, generalization, and construction were found in the headlines of all three newspapers. It was observed that questions of “who”, “where”, and “how” are often answered in spots, while questions of “why” and “when” are generally not given. While the newspapers’ coverages of the events and their results, syntactic structure and word choices were found to be similar, more significant differences were observed regarding background information, cohesion, and rhetoric. In addition, it was determined that the news indicated heterogeneity in terms of macro and micro structures. The ratio of active and passive structures in news does not show a significant difference between newspapers. It was calculated that active sentences in news texts were between 55% and 59%, and passive structured sentences were between 41% and 45%. In addition to the fact that Cumhuriyet newspaper’s use of passive voice is slightly higher than other newspapers, it has also been observed that the use of active-passive structure is heterogeneous according to the news within the newspapers themselves. In other words, while it is observed that active and passive structures are equal in some news, the ratio between the use of these structures is different in some news. A striking point is that the passive structure is frequently used in news introductions and conclusions in all three newspapers. In general, news about femicide is presented in newspapers within a causal relationship. It is pointed out in the newspapers that femicides will be inevitable due to reasons such as separation and divorce. Creating this perception in Turkish society desensitizes people to femicides, which is a very important social problem, and makes news about murders ordinary. Within the scope of the rhetoric related to the presentation and style of the news, photographs of the victims were used in most of the news, while some news included videos and quotes from eyewitnesses. Various findings have been reached for credible information and eyewitness statements.

Key Words: Femicides, News, Critical Discourse Analysis, Cumhuriyet, Yeni Akit.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi,
Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN: 2791-6871, OKAD Haziran 2024, 4 (1): 49-76

Sulh Temelli Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı: Aile ve Dini Rehberlik Büroları İçin Bir Model Önerisi

Peace-Based Spiritual Family Counseling:
A Model Proposal For Family and Religious
Guidance Bureaus

Mehmet Salih KUMAŞ¹

¹Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa
· msalihkumas@uludag.edu.tr · ORCID > 0000-0001-7055-9799

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 17 Kasım/November 2023

Kabul Tarihi/Accepted: 06 Haziran/June 2024

Yıl/Year: 2024 | **Cilt-Volume:** 4 | **Sayı-Issue:** 1 | **Sayfa/Pages:** 49-76

Atıf/Cite as: Kumaş, M., S. "Sulh Temelli Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı: Aile ve Dini Rehberlik Büroları İçin Bir Model Önerisi"

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 4(1), Haziran 2024: 49-76.

SULH TEMELLİ MANEVİ YÖNELİMLİ AİLE DANIŞMANLIĞI: AİLE VE DİNİ REHBERLİK BÜROLARI İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

ÖZ

Gerek dünyada gerekse ülkemizde yapılan birçok bilimsel çalışmada, toplumların aile kurumuna yaygın bir şekilde dinî/manevî değer atfettiğini ve ailevi sorunların çözümünde dinî/manevî unsurlardan yararlanmanın daha başarılı sonuçlar verdiği üzerinde durulmaktadır. Nitekim bu anlayışa dayalı “manevî yönelimli aile danışmanlığı” hem akademik çevrelerde hem de sahada giderek ilgi çekmektedir. Halkımızın Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Aile ve Dinî Rehberlik Büroları’na (ADRB) gösterdiği ilgi, bu tezi desteklemektedir. ADRB’ler, dinî bilgilendirme (fetva) hizmeti vermenin yanı sıra manevî danışmanlık ve rehberlik hizmetleri de vermektedir. Ancak bazı alan araştırmaları, bu ilgiye rağmen ADRB hizmetlerinin istenen verimliliği ortaya koyamadığını göstermektedir. Bu durumun en önemli nedeni, ADRB görevlilerinin hem modern terapötik teknik ve yöntemler noktasındaki hem de İslam hukuk mirasında aile birliğini güçlendirecek ve eşler arası sorunların çözümünde kullanılacak kuram ve kurumların güncel değeri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. İşte bu makalede *sulh temelli manevî yönelimli aile danışmanlığı modeli* çerçevesinde bu iki alandaki mesleki eksikliğin giderilmesinin yol ve yöntemleri üzerinde durulmakta ve modern aile danışmanlık yöntemleri İslam aile hukuku birikimin sentezine dayalı bir anlayış ortaya konulmaktadır. Böylece toplumumuzun dini ve millî değerlerine uygun, modern terapötik teknik ve yöntemlerin başarılı şekilde kullanıldığı, bütüncül, sistematik, transfer edilebilir, etkin ve özgün bir aile danışmanlığının gelişmesine katkı sunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İslam Aile Hukuku, Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı, Sulh Temelli Aile Danışmanlığı, Aile ve Dinî Rehberlik Bürosu.

PEACE-BASED SPIRITUAL FAMILY COUNSELING: A MODEL PROPOSAL FOR FAMILY AND RELIGIOUS GUIDANCE BUREAUS

ABSTRACT:

Many scientific studies both in the world and in our country emphasize that society widely attributes religious/spiritual value to the institution of family and that utilizing religious/spiritual elements in solving family problems is effective in solving problems between spouses. Based on this understanding, in the last quarter

century, “spiritually oriented family counseling” has attracted increasing attention both in academic environments and in the field. In this context, the public’s interest in the Family and Religious Guidance Bureaus (FRGB) under the Presidency of Religious Affairs supports this assertion. FRGBs have been operating throughout the country, providing psychological counseling and guidance services as well as religious informing (fatwā). However, some field studies show that FRGB officials have some serious deficiencies in terms of professional competence. These deficiencies can be categorized under two headings: 1- Not having the necessary knowledge and skills in therapeutic techniques and methods used in family counseling. 2- Lack of sufficient knowledge regarding the contemporary relevance of theories and institutions within Islamic jurisprudence (fiqh) concerning inheritance law, which could strengthen family unity and be utilized in resolving marital issues between spouses. Despite the great potential of FRGB services, they do not achieve the expected success due to these basic deficiencies. The peace-based spiritual family counseling model is basically based on the synthesis of knowledge in these two areas. This proposed model attempts to present a holistic, systematic, transferable, effective, and original family counseling in which modern therapeutic techniques and methods are successfully used, in line with the religious and spiritual values of our society.

Keywords: Islamic Family Law, Spiritual Family Counseling, Peace-based Family Counseling, Family and Religious Guidance Bureaus

GİRİŞ

A. TÜRKİYE’DE AİLE KURUMUNU DESTEKLEYİCİ KURUM VE ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ

Sorumlulukların paylaşıldığı, değerlerin birlikte yaşandığı, sevgi, dayanışma ve doğallığın hâkim olduğu aile kurumunun gerek fert gerekse toplum açısından taşıdığı önem açıktır. Aynı zamanda kültür ve medeniyetin temel taşıyıcı unsuru olması nedeniyle, dinler gibi devletler de aileye büyük değer atfetmektedir. Günümüzde birçok ülkenin anayasasında yer almasına ve bu çerçevede çok yönlü politikalar ve hukukî düzenlemeler yapılmasına rağmen aile kurumu, güç kaybetmeye devam etmektedir. Örneğin ülkemizde bir taraftan evlilik oranları azalırken diğer taraftan boşanma oranları sistematik olarak yükselmeye devam etmektedir (TÜİK, 2022). Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı On Birinci Kalkınma Planı’nda aile kurumuna geniş yer verilmiş ve nitelikli insan ve güçlü toplumun oluşturulması için aile kurumunun güçlendirilmesinin temel amaç olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2022-2026 Stratejik Planı çerçevesinde aileye yöne-

lik verilen hizmetlerin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi amacıyla araştırma, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinin devam ettirilmesi, evliliklerin artması ve devamlılığını teşvik edici eğitim ve danışmanlıkların yaygınlaştırılması, aile içi şiddet, ihmal ve istismara yönelik koruyucu, önleyici hizmetlerin artırılması üzerinde durulmaktadır. 2021 yılında “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)” ilan edilmiş ve 2022 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın taraf olduğu bir iş birliği protokolü çerçevesinde yerel yönetimler ve üniversitelerin de desteği ile aile kurumunu güçlendirmeye yönelik çeşitli birim, politika ve hizmetlerin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ülkemizde aile birliğini korumaya yönelik olarak öne çıkan çalışmaları altı başlıkta toplamak mümkündür: 1- Aile Mahkemeleri, 2- Arabuluculuk Kurumu, 3- Aile ve Boşanma Danışmanlığı, 4- Psikolojik Danışmanlık, 5- Akademik Çalışmalar, 6- Diyanet Aile ve Dinî Rehberlik Hizmetleri.

1. Aile Mahkemeleri: Anayasanın 41. Maddesinde, ailenin Türk toplumunun temeli olduğu ve devletin, ailenin huzuru, refahı, anne ve çocuğun korunması esasıyla gerekli önlemleri alacağı ve gerekli teşkilâtı kuracağı ifade edilmektedir. Anayasanın bu hükmü gereği, 2003 yılında aile kurumunu muhafaza etmek amacıyla, aile hukuku kapsamındaki ilkeleri uygulamak ve denetlemek üzere özel görevli aile mahkemeleri kurulmuştur. Mahkemenin, önüne gelen dava ve işlerde, esasa girmeden önce, aile içerisindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması amacıyla eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit etmeyi ve sulh yoluyla çözümünü amaçlaması öngörülmüştür. Bu mahkemelerde görev alacak hâkimlerin evli, çocuk sahibi ve otuz yaşını doldurmuş olmaları hükme bağlanmıştır. Hâkimin sulh olunması için eşleri tek tek veya birlikte dinleyerek tavsiyelerde bulunabileceği, gerekli görmesi halinde mahkeme bünyesinde görevli olan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarından yardım istenebileceği belirtilmiştir. Ancak aile mahkemelerine intikal eden anlaşmazlıkların %90'dan fazlasının boşanma ile sonuçlandığı görülmektedir. Aile mahkemelerindeki sulh çalışmalarının başarısız olmasında birçok neden sıralamak mümkündür: Mahkemelerin sadece il merkezlerinde ve nüfusu 100.000'in üzerinde olan yerleşim yerlerinde bulunması, aynı adliye binası içinde bulunmasından dolayı diğer mahkemelerde duruşma bekleyen sanık, müşteki, tutuklu, kolluk marifetiyle getirilmiş kişiler, polis, jandarma gibi kolluk güçleriyle birlikte bulunulması, diğer mahkemelerde olduğu gibi duruşma salonlarında hâkimin bir kürsü üzerinde taraflardan yüksekçe bir yerde oturması, duruşmaların aleni olması, taraflar gizli duruşma talep etmedikleri müddetçe re'sen gizlilik kararı verilememesi, duruşmalarda tarafların kendilerini rahatça ifade etmeleri için yeterli zamanın verilmemesi bunlardan bazılarıdır (Filiz, 2011). Bütün bu sayılanların yanı sıra, yargı çevrelerinde eşler arası sulh teşebbüsünün fazla bir yararının olmadığı, mahkemelerin iş yükünü arttırdığı hatta toplumda evlilik dışı ilişkilerin artmasına yol açtığı şeklinde bir kanaatin

var olduğu görülmektedir (Kuşuncu, 2007). Öte yandan mahkemelerin incinmiş duyguların onarılması için uygun yerler olmadığı ve bunun bir yansıması olarak mahkemeye intikal eden anlaşmazlıkların çoğunlukla daha büyüdüğü ve sulhten uzaklaştığı görülmektedir (Temel, 2019).

2. Arabuluculuk Kurumu: Eşler arası sorunların çözümünde öne çıkan kurumlardan biri de arabuluculuktur. Adalet Bakanlığı bünyesinde teşkil edilen arabuluculuk kurumu ile aile hukuku alanına giren konulardaki anlaşmazlıkların mahkemelere gelmeden çözümü amaçlanmaktadır. Arabuluculuk, ilgili kanunda (HUAK m. 4-c) şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmemesi hâlinde alternatif çözümler önerebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve kamu hizmeti olarak yürütülen ihtiyari bir uyuşmazlık çözüm yöntemi*”. Tanımdan da anlaşılacağı üzere arabuluculuk uygulaması, aile mahkemelerindeki sulha teşvik uygulamasından farklı olarak tarafların kendi iradeleriyle tarafsız bir üçüncü kişinin desteğine başvurmalarından ibarettir. Ayrıca arabuluculukta bulunan kişi (arabulucu), sadece sulh ile yetkili olup uyuşmazlık hakkında karar vermede yetkili değildir (Demircioğlu, 2019). Arabuluculuk kurumunda, aile mahkemelerinden farklı olarak gizlilik ilkesine dayalı olması hasebiyle tarafların kendilerini ifade edebildikleri ve çözüm sürecinde tarafların katılımının ve iradesinin daha etkin olduğu görülmektedir (Perçin, 2012). Ancak uygulamaya bakıldığında aile arabuluculuğunun daha ziyade boşanma aşamasına gelmiş eşlerin mahkeme sürecine girmeden; velayet, nafaka, maddi-manevi tazminat ve mevcut mal varlığının dağıtımı gibi konularda tarafları arasında anlaşma sağlanmasına yoğunlaştığı görülmektedir (İl, 2009). Bu anlayış, sosyal barışın güçlenmesine ve yargı yükünün hafiflemesine katkı sunsa da eşler arasındaki iletişim sorunlarını çözmek ve aile birliğini güçlendirmeye fazla katkı sunmamaktadır. Halbuki anayasa ve kanunlarda ilkesel olarak aile bütünlüğünün korunması amaçlanmaktadır. Ancak arabuluculuk kurumu çerçevesinde yapılan tanım ve tartışmalardan da anlaşılacağı üzere aile arabuluculuğunun daha çok boşanma süreci arabuluculuğu olarak faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır (Parkinson, 2018).

3. Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı: Ülkemizde aile uyuşmazlıkları konusunda atılan belki de en önemli adım, 2012’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olarak Aile Danışma Merkezleri bünyesinde faaliyet gösteren «Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı» uygulamasıdır. İlgili yönetmeliğin 14. maddesinin 1. bendine göre bu alanda, sosyal hizmet vereceklerin psikoloji, sosyoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, tıp, hemşirelik ve çocuk gelişimi alanlarından birinde en az dört yıllık lisans programından mezun olmaları ve Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu veya üniversitelerden biri tarafından en

az üç yüz saati teorik ve en az otuz saati süpervizyon eşliğinde olmak üzere 150 saati uygulamalı, toplam 450 saatlik aile danışmanlığı alanında bir eğitim programını başarıyla tamamlamış olmaları gerekmektedir (Resmi Gazete, 2012:28401). Bu hizmet kapsamında görev alan personele ayrıca hizmet içi eğitim verilmektedir. Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı kapsamında aile içi iletişim becerilerinin kazandırılması, çatışmaların yapıcı bir şekilde çözülmesi, psikiyatrik rahatsızlığı olan aile bireylerinin sağlık kurumlarına yönlendirilmesi, boşanma noktasına gelen çiftlerin aile ilişkilerinin yeniden yapılandırılması gibi hizmetler sunulmaktadır. 81 ilde ücretsiz olarak sunulan bu hizmet, “boşanma öncesi”, “boşanma süreci” ve “boşanma sonrası” şeklinde üç aşamalı olarak verilmektedir. Bakanlığın yayınladığı 2017 yılı raporuna göre bugüne dek 10.070 çifte hizmet verilmiş, bu çiftlerden 4.071 (%40,4)’i evlilik birliğine devam etme kararı almıştır. (https://www.aile.gov.tr/Raporlar/ATHGM/aile_danismanligi.pdf).

4. Evlilik ve Aile Terapisi/Danışmanlığı Faaliyetleri: Türkiye’de kayıtlı 50 bini aşkın psikolog bulunmaktadır. Bu psikologların ilgilendiği sorunlar arasında aile sorunları önemli bir kısmı oluşturmaktadır. Ayrıca sosyoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, hemşirelik ve çocuk gelişimi mezunu olup aile danışmanlığı sertifikası alan çok sayıda uzman, *evlilik ve aile terapisi* adı altında özel danışmanlıklar yapmaktadır. Bireysel veya grup terapileri şeklinde yapılan bu danışmanlıklarda eşler arası farklılıklar, ailenin işleyişi, aile bireylerinin karşılıklı ilişkileri ve iletişim biçimlerine odaklanılmaktadır (Saygılı, 2019). Bu danışmanlık faaliyetlerinin etkinliğini azaltan bir takım kuramsal ve metodik engeller olduğu görülmektedir. Aile danışmanlığında çok sayıda kuram ve metot geliştirilmiş olsa da hala pozitivist paradigmaya dayalı anlayışların baskın olduğu görülmektedir. Bireyi merkeze alan, dinî ve kültürel değerleri terapötik sürece dahil etmemek için hassasiyet gösteren bu anlayışın, özellikle kendini dindar olarak tanımlayan ve aile kurumuna dinî değer yükleyen birey ve toplumlarda beklenen başarıyı elde etmesi güç olmaktadır (Düzgüner, 2018; Arvas, 2020). Nitekim yapılan birçok araştırma, danışanların, değerlerine saygı duyduğundan emin olmadığı danışmanla sağlıklı terapötik bir ilişki kurmasının çoğunlukla mümkün olmadığını göstermektedir (Sue, Arrendo ve McDavis, 1992; Ok, 2012: 14). Öte yandan danışanın dini değerlerine dair bilgi sahibi olmayan danışmanlar, danışanın inançlarına saygı duyma adına onun yanlış bilgi ve hurafe inançlarını pekiştirecek bir tutum içinde olabilmektedir. (Çetintaş-Ekşi 2020; Aka, 2020). Evlilik ve aile danışmanlığı hizmetlerinin toplumun her kesimine ulaşmasının önündeki diğer bir engel ise bu danışmanlığın çoğu kez uzun süreye yayılması ve bazı danışanların bu hizmeti satın alabilecek ekonomik imkanlardan yoksun olmasıdır. Zira psikolojik danışmanlık; danışanla kaynaşma ve ilişki kurma, problemi tanımlama, hedef belirleme, en doğru terapi yöntemini/teknikini seçme ve uygulama, danışanı izleme gibi çok sayıda basamaktan oluşmakta olup, danışan açısından kimi zaman gereğinden uzun bir süreç gibi görülebilmektedir. Bu durum, danışanların zaman zaman danışmana karşı güven zedelenmesine yol açabilmektedir (Saygılı, 2019)

5. Akademik Çalışmalar: Boşanma ve aile içi sorunlar, hiç şüphesiz devlet kurumları gibi akademyanın da gündemini meşgul etmektedir. Konuyla ilgili çok sayıda makale, kitap telif edilmekte, sempozyum ve çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda bilimsel ihtisaslaşmanın bir sonucu olarak ailevi konular belli bir odak noktaya hapsedilmektedir. Mesela eşler arası sorunlara ilişkin hukuk alanında yapılan çalışmalarda mahkeme süreçleri, yargılama usulü, mal varlığının dağıtımı, velayet, nafaka gibi konular ele alınmakta; tıp alanında yapılan çalışmalarda evlilik doyumu, evlilik problemlerinin aile bireylerinin psikolojik ve fiziksel sağlıkları üzerindeki olumsuz etkileri; psikoloji alanındaki çalışmalarda eşlerin psikolojik problemleri ve stresli yaşam koşullarında eşleri koruma yolları, kadına karşı şiddet ve sosyal uyum problemleri; sosyoloji alanında boşanma nedenleri, boşanmış kişilerin karşılaştıkları sosyal zorluklar ve sosyal ilişkilerine etkisi; ekonomi alanında yapılan çalışmalarda, boşanma ile iş kalitesi veya işsizlik arası ilişkiler veya ekonomik krizlerin boşanma olgusuna etkisi gibi konular üzerinde durulmaktadır. Eşler arası sorunları ve boşanma olgusunu bütünlük içinde ele alan çalışmalarda ise genellikle betimsel bir anlatım benimsendiği, çiftlere yönelik danışmanlık hizmetlerinin önemi, yaygınlaştırılması gereği, mevcut danışmanlık hizmetlerinin handikapları ve yeni yöntemlerin geliştirilmesinin önemi üzerinde durulduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda danışanların dinî/manevi değerlerine referans yapan, eşleri sosyo-kültürel çevreleriyle birlikte ele almanın daha başarılı bir psikolojik danışmanlık olacağını savunan *manevi yönelimli aile danışmanlığının* öne çıktığı görülmektedir (Nichols, 2013; Ekşi, 2020; Kılınçer, 2021; Ekşi, 2022). Ancak bu anlayışa dayalı çalışmaların teorik olduğu ve henüz sahaya istenilen düzeyde yansımadağı görülmektedir.

6. Diyanet Aile ve Dinî Rehberlik Bürosu (ADRB) Hizmetleri: Aile ve Dinî Rehberlik Bürosu (ADRB), Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Dinî Rehberlik Daire Başkanlığına bağlı olarak 2003 yılında pilot bir uygulama ile hizmete başlamış ve 2020 yılı sonu itibarıyla 81 il ve 349 ilçe müftülüğü bünyesinde 420'si büro, 10'u merkez olmak üzere toplam 430 birimde faaliyet gösterecek şekilde ülke sathına yayılmıştır. Buralarda 1.474'ü erkek ve 2.093'ü kadın olmak üzere vaiz, din hizmetleri uzmanı, Kur'an kursu öğreticisi, imam-hatip ve müezzin-kayyım unvanlarındaki toplam 3.567 personel ile hizmet verilmektedir. Daha önce Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu adıyla açılan bürolar 2014 yılında Aile ve Dinî Rehberlik Bürosu ismini almıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere, aileye ilişkin meselelere dinî referanslarla çözüm üretmeyi amaç edinen bu büroların çalışma yönergesinin 5. maddesinde yürütülecek faaliyetler şu şekilde sıralanmaktadır: "a) Aile hakkında toplumun dini açıdan doğru bilgilendirilmesini sağlamak, b) Aile yapısının korunmasına katkıda bulunmak, c) Aile bireylerini sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler sonucu karşı karşıya kaldıkları riskler ve yeni sorun alanları karşısında güçlendirmek için manevi destek hizmeti sunmak, ç) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde

anılan bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlarda dinî rehberlik ve manevi destek hizmeti sunmak, d) Halkımızın özellikle aile ve aile bireyleri ile ilgili dinî içerikli sorunlarının çözümüne katkı sağlamak, e) Gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yapmak.”

Yirmi yılını geride bırakan Aile ve Dinî Rehberlik Büroları, aile kurumunu ve buna ilişkin sorunları dinî kavram, kuram, kurumlar çerçevesinde ele alarak yukarıda zikrettiğimiz diğer kamu ve bağımsız danışmanlık faaliyetlerinden ayrılmaktadır (Aybey, 2016; Angın-Altaş, 2018). Bu yönüyle toplumdan yoğun ilgi gören ADRB’lerde sadece 2020 yılında yüz yüze, telefon ya da e-posta ile başvuran 19.021 kişiye, aileye dair hizmet verilmiştir. Yine aynı yıl ailenin kurulması, korunması ve güçlendirilmesi amacıyla 53.733 seminer, konferans, sohbet vb. programlar ile sosyal medya platformları üzerinden çevrim içi yapılan programlarla 2.267.152 vatandaşa ulaşılmıştır (DİB 2020 Faaliyet Raporu). Ancak ADRB’lerin, aile birliğinin korunması çerçevesinde sahip olduğu potansiyelin yine de gerisinde olduğu görülmektedir. Danışanların yüz yüze görüşmek yerine çoğunlukla telefon veya e-posta yoluyla görüşmeyi tercih etmeleri, tüm büro ve merkezlerin danışma için fiziksel açıdan uygun olmaması hizmet kalitesini olumsuz etkilemektedir (Aybey, 2015; Angın-Altaş, 2018; Mürsel-Onur, 2020). Ancak üzerinde durulması gereken asıl nokta, bu hizmetleri yürüten görevlilerin meslekî açıdan gerekli donanıma sahip olmamalarıdır. Nitekim danışmanlık hizmeti veren din görevlilerine yönelik yapılan bir takım alan çalışmaları, eşler arası sorunların çözümünde büro görevlilerinin kendilerini yetersiz gördüklerini ortaya koymaktadır (Topuz, 2015). Bu durumdan dolayı Diyanet İşleri Başkanlığı, ADRB görevlilerine yönelik birtakım hizmet içi kurslar düzenlemektedir. Tüm bu gayretlere rağmen her geçen gün çeşitlenerek artan ailevi sorunların çözümü için daha nitelikli bir eğitime ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. (Aşıkoğlu, 2008).

ADRB hizmetlerini konu edinen bölgesel (Ege, Ankara, Antalya, Bingöl, İslahiye) ve ulusal çerçeveli birçok akademik çalışma [Gündüz (2009), Oruç (2009), Şahin (2010), Aşıkoğlu, Ege (2011), Bayar (2011), Aşıkoğlu (2012), Ok (2012), Peker (2012), Aybey (2015), Özer (2015), Topuz (2015), Söylev (2016), Aybey (2018), Angın-Altaş (2018), Temel (2019), Mürsel-Onur (2020), Doğru (2020)], ADRB hizmetlerinin dinî bilgi (fetva) vermenin yanı sıra ağırlıklı olarak danışmanlık hizmeti olduğunu göstermektedir. Zira ailevi problemler mutsuzluk, çaresizlik, kararsızlık, suçluluk, değersizlik, içe kapanma gibi çeşitli psikososyal semptomlara yol açmaktadır. Ailevi sorunlara ilişkin dini bilgi edinmek amacıyla ADRB’lere gelen kişilerin, çoğunlukla içinde bulunduğu psikolojik sorunlara da çözüm aradığı görülmektedir. Fakat ADRB görevlilerinin, zaman zaman birkaç cümle ile dini bilgi vermekle yetindiği (Angın-Altaş 2018) veya danışmanlık noktasında kendini yetersiz gördüğü bilinmektedir. Nitekim ADRB görevlilerine yönelik yapılan bir alan çalışmasında (Topuz, 2015) “Meslek hayatına dair, yaşadığınız sorunları aşabilmeniz için hangi konularda bilgi, beceri ve deneyime ihtiyaç duyuyorsunuz?”

sorusuna verilen başlıca cevaplar şu şekilde sıralanmaktadır: “1- Çok yönlü sorunları çözme becerisi, 2- Bireyi tanıma yöntemleri, 3-Manevî danışmanlık teknikleri, 4- Danışmanlık deneyimleri, 5-Güncel fikhî konular, 6- Etkili İletişim Becerileri, 7- Resmi Hukuk kuralları ve yargılama, 8- Sosyoloji.” ADRB hizmetlerine dair yapılan çok sayıda teorik ve saha çalışması, bu hizmetlerin verimliliği için öncelikle büro görevlilerin mesleki açıdan iki alanda geliştirilmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır: 1- Aile danışmanlığında kullanılan terapötik teknik ve yöntemler hususunda gerekli bilgi ve beceri kazandırılması. 2- Aile birliğini güçlendirecek ve eşler arası sorunların çözümünde kullanılacak fikhî kavram, kuram ve kurumların güncel değeri hakkında yeterli bilgi ve donanım kazandırılması. *Manevi yönelimli aile danışmanlığının* temel bileşenlerini de ifade eden bu iki alanda verilecek eğitim, ADRB hizmetlerinin verimliliği açısından vazgeçilmez öneme sahiptir (Topuz, 2014; Özer, 2015; Ağırbaş, 2017; Yücel, 2018; Kılınçer, 2021).

Özet olarak; ülkemizde yürütülmekte olan ve altı başlık altında ele aldığımız bu hizmet ve çalışmalarda belirttiğimiz temel eksikliklerden dolayı beklenen verimlilik elde edilememektedir. İşte bu model, aile kurumunu güçlendirecek, eşler arası sorunların giderilmesinde etkili, toplumumuzun dini ve manevi değerlerine uygun, danışmanlıkta kullanılan terapötik teknik ve yöntemlerin başarılı şekilde kullanıldığı, bütüncül, sistematik ve test edilmiş bir danışmanlık modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Büyük ölçüde Manevi Yönelimli Bilişsel Davranışçı Aile Danışmanlığı kapsamında değerlendirilebilecek bu danışmanlık modelinin özgünlüğü ise aşağıdaki ilkelerin varlığına bağlıdır.

B. SULH TEMELLİ MANEVİ YÖNELİMLİ AİLE DANIŞMANLIĞININ TEMEL İLKELERİ

1. Manevi/Dini Değerlerin Danışmanlık Sürecine Dahil Edilmesi

Psikolojinin bir bilim olarak ortaya çıkıp geliştiği dönemlerde, Batıda hakim olan pozitivist düşüncenin etkisiyle, manevi/metafizik unsurların bu alana, dolayısıyla psikoterapötik süreçlere dahil edilemeyeceği savunulmuştur. Yine bu anlayışa bağlı olarak danışmanlıkta, bireye odaklanılmış, nicel ölçme yöntemleri ile yürütülen ve nesnel gerçeklik kavramları ile sınırlı bir anlayış benimsenmiştir. Fakat 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal yapısalcı anlayışın da etkisiyle terapötik süreçlerde danışanın sosyal, kültürel ve dini değerleri dikkate alınmaya, nitel yöntemlere başvurulmaya, insan deneyimlerindeki öznel gerçekliğe referanslar yapılmaya başlanmıştır (Kararmak-Aydın, 2007; Aka, 2020). Özellikle klinik çalışmalarda din ve psikoloji arasındaki ilişkiyi doğrulayan bulgular arttıkça din ve maneviyat, psikolojinin mühim çalışma alanları haline gelmiştir (Şirin, 2018; Turgut-Ekşi, 2020). Bu kuramsal değişimle birlikte psikoloji ve psikolojik danışmanlıkta kültürel çoğulculuk, yerel inançlar ve manevi değerlerin önemli oldu-

ğu sıklıkla dile getirilmektedir (Sayar, 2014; Kağnıcı, 2013; Çetintaş-Ekşi 2020). Manevi danışmanlık kavramı etrafında şekillenen bu alternatif paradigma, 1980’li yıllardan itibaren hızla gelişmiş ve bütüncül, sistematik, gelişimsel, çok kültürlü ve çok boyutlu bir disiplin olma yolunda ilerlemiştir. Manevi danışmanlık (spirituel therapy), ilk dönemler *pastoral care* ve *pastoral counseling* şeklinde ifade edilen “dini danışmanlık” kavramı ile aynı anlamda kullanılsa da postmodern dönemle birlikte, dine oranla daha esnek, daha bireysel ve geleneğe daha az bağlı olmayı ifade etmesi hasebiyle *maneviyat* kavramı daha fazla tercih edilmeye başlamıştır. Psikoloji ile dinin kesişim noktasında yer alan ve çoğunlukla din psikolojisi biliminin kapsamında değerlendirilen “manevi danışmanlık” alanı ülkemizde özellikle 2000’li yıllardan itibaren öne çıktığı görülmektedir (Koç, 2012; Şahin, 2017; Şirin, 2018; Düzgüner, 2018; Ekşi, 2020). Aksini savunanlar olsa da dinden daha kapsayıcı bir kavram olan maneviyat kavramı, ülkemizde genellikle din, tasavvuf ve ahlak konularıyla ilişkilendirilmektedir (Ok, 2012; Düzgüner, 2018).

Manevi danışmanlığın birçok tanımı yapılmaktadır. Amerika Dinî Danışmanlar Kurumu (AAPC), manevi danışmanlığı; “*Klinik ruh sağlığı uzmanları olarak, manevi inançlarını ve uygulamalarını terapötik süreçle bütünleştirerek dinî bağlılığı olan veya olmayan herhangi bir danışana hizmet vermek*” şeklinde tanımlarken, Altaş, yapılan tanımlarda şu üç hususun öne çıktığını ifade eder: 1- Manevi danışmanlık kavramı ile genellikle dinî danışmanlığın amaçlanması, 2- Bu danışma anlayışının geleneksel danışma süreçlerinin bir parçası olarak görülmesi, 3- Her türlü problemin, dinî bağlamda değerlendirilmesi. Buna göre manevi danışmanlığın sadece ahlak ve inançla ilişkili sorunlarla sınırlı olduğu algısı, yanlıştır (Altaş, 2000; Ok, 2012; Koç, 2016). Bu bağlamda manevi danışmanlık, yaşamlarında dinî ve manevî değerlere yer veren danışanların teolojik içsel referansları ve psikolojiye ilişkin teoriler çerçevesinde danışmanlık olarak tanımlanabilir. Buna göre manevi danışmanlık, dinle ilişkilendirilen her konuyu içine alan geniş bir alana sahiptir (Ekşi, Kaya ve Okan, 2020).

Birçok dinde olduğu gibi İslam’da da aile hayatına dair çok sayıda dini kural bulunmaktadır. Kimlerle evlenip evlenilemeyeceği, nikâh törenlerinin şekil ve şartları, eşler arası hak ve sorumluluklar, evliliğin hangi durumlarda ve hangi yöntemlerle/ süreçlerle sonlandırılacağı gibi birçok hususta bağlayıcı kurallar söz konusu olmaktadır (Ünal, 2013; Mahoney-Tarakeshwar, 2013). 80’li yıllardan itibaren aile-din ilişkilerine dair çalışmaların giderek artmış, evlilik doyumu, evlilik uyumu, aile ve din arasında ne tür bir ilişki olduğu, aile ve dinin birbirini nasıl etkilediği gibi spesifik birçok konuda çalışmalar yapılmıştır (Thomas ve Cornwal, 1990).

Sosyal hayatımızın her alanında izleri görülen dinin, ailevi ilişkilerde daha etkili olduğunu söylemek mümkündür. Cumhuriyet döneminde yetişen ilk hukukçulardan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu (ö. 1992), aile kurumunun hukukî olmaktan çok ahlakî bir kurum olduğunu ifade ederken bu gerçeğe işaret etmektedir. Zira

tarafı, aile kurumunu sürdüreceğ ahlakî şartlardan yoksun olmaları halinde, bu kurumun sadece kanunlarla ayakta tutulması ve zecri yöntemlerle korunması mümkün değildir. Türk Medeni Kanunu'nun kabulünden itibaren en büyük direncin aile hukuku alanında görölmesinin nedeni de bu dinî karakterdir. Zira aile hukuku alanı, Müslüman toplumlarda öteki hukuk alanlarına kıyasla daha kutsal görölmektedir. Velidedeoğlu bu gerçekten dolayı halkın sakat gelenekleri ile mücadelede dinî duygularından yararlanılabileceği gibi aile birliğinin korunmasında da din adamından yararlanılabileceğine işaret etmektedir (Velidedeoğlu, 1965). Ülkemizde ailevi sorunlara çözüm bulma amacıyla çok sayıda vatandaşımızın, AD-RB'ler başta olmak üzere câmi görevlilerine, müftülöklere, fetva hatlarına ve İslam Hukuku alanında çalışan akademisyenlere başvurduğu bilinmektedir. Bu durum, aile kurumunun dini/ahlakî karakterini gösterdiği gibi, dinin toplumdaki yapıcı rolüne de işaret etmektedir.

Yapılan birçok araştırma, ülkemizde aile kurumunun hala dinî bir kurum olarak algılanmaya devam ettiğini göstermektedir. Evliliklerin %97'sinde ayrıca dinî nikâhın kıyılması, erkeğin isteği üzerine gerçekteşen boşanmaların yarısına yakınında hala "seni boşadım veya boşsun/boş ol" gibi fikhî anlayış ve yöntemlerin kullanılıyor olması, aile kurumunun bu karakterini açıkça göstermektedir. 2010 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel müdürlüğünün yaptığı bir saha araştırmasında yönlendirilen "Aile, dinî ve manevî değerlerine bağlı olmalıdır" şeklindeki yargıya, deneklerin %87,1'i destek verirken sadece %3,5'i karşı çıkmaktadır (Türkiye'de Aile ve Değerler Araştırması 2010). Öte yandan mahkemelerde gerçekteşen boşanmaların dinen de geçerli olup olmadığı; eşler arası kimi problemlerin veya söz ve eylemlerin dinî açıdan evliliğe zarar verip vermediği gibi pek çok sorunun gerek Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fetva kurumlarına gerekse üniversitelerdeki İslam hukuku uzmanlarına sıkça soruluyor olması, bu toplumsal telakkinin bir diğer göstergesidir (Temel, 2019). Nitekim yüzyıllarca pozitif/mer'î hukuk sistemi olarak toplumsal hayata yön veren İslamî hükümlerin kültürün ayrılmaz bir parçası olarak toplumsal hafızada varlığını sürdürmesi doğal bir durumdur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2022-2026 Stratejik Planı'nda ifade edildiği üzere, ailevi sorunların artışında, modernleşme ve küreselleşme sürecinde görölen milli ve manevi değerlerimizdeki erozyonun, etkisi açıktır. Çapçioğlu'nun ifadesiyle sekülerleşme, bireyselleşmeyi doğurarak aile fertleri arasındaki "biz" duygusunun yerine "ben" kimliğini öne çıkarmış ve aile bağlarını giderek zayıflatmıştır (Çapçioğlu, 2018). Karşı karşıya olduğumuz bu durumu, birçok sosyolojik gerekçeyle ilişkilendirmek mümkün olsa da özü itibarıyla modernleşme, bireyselleşme ve eşler arası güç mücadelesinin bir sonucu olarak görmek mümkündür. Nitekim TÜİK'in sıraladığı boşanma nedenlerine bakıldığında bu durum açık bir şekilde görölmektedir: Sözlü ve/veya fiziksel şiddet (%69.3), sorumsuzluk (%38.6), geçimsizlik (%36.6), fikir uyuşmazlığı (%34.2), aldatma (%29.7), evi terk etme (%19.8) (TÜİK, 2020). Oysa "manevi yönelimli aile danışmanlığı" anlayışının, aile kurumuna ahlakî/dinî değer atfeden toplumlarda çok daha etkili olduğu bazı araş-

tırmalarla ortaya konulmuştur (Carlson vd. 2002; Khodayarifard ve McClenon 2011; Çetintaş-Ekşi 2020). Zira tarih ve kültürün ayrılmaz bir unsuru olan dinin danışmanlık sürecine doğrudan dahil edilmesi, bireyi kuşatıcı bir psikoterapiyi esas alarak danışana yaşam taktiği vermekten öte onun hayatına derin bir anlam katacaktır (Sayar, 2014). Bu anlayışın bir sonucu olarak 2010 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile DİB arasında imzalanan protokol ile din kurumundan bu hususta yardım alınması karara bağlanmıştır.

Ülkemizde aile danışmanlığında dinden yararlanılması gerektiğini gösteren hususlardan biri de boşanmaya yol açan temel nedenlerin kahir ekseriyetinin aynı zamanda İslam dini tarafından yasaklanmış söylem, tutum ve davranışlarla ilişkili olmasıdır. Boşanma nedenlerine ilişkin yapılan saha çalışmalarında öne çıkan şiddet, alkol, uyuşturucu, kumar, aldatma, evi terk gibi nedenler, İslam'da da büyük günah olarak kabul edilmektedir (Kaplan vd., 2018). Bu durum, eşler arası sorunların çözümünde din kurumundan yararlanmayı bir nevi zorunlu kılmaktadır. Ayrıca ailevi sorunların toplumumuzda mahrem olarak görülmesi ve çoğunlukla gizli tutulması sorunların içinden daha da çıkılamaz hale gelmesine neden olmaktadır. Nitekim Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması'na (2017) göre, "Eşinizle önemli bir sorun yaşadığınızda öncelikli olarak kimden veya nereden destek almayı düşünürsünüz?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında ailelerin % 62'sinin kimseden yardım almadığı görülmektedir. Aile kurumunun dinî karakteri ile doğrudan ilişkili olan "mahremiyet" yönü, ailevi sorunların çözümünde din kurumunu daha ehemmiyetli kılmaktadır. Aksi yönde bazı akademik iddialar olsa da kadın ve gençlerin dini değerlere daha fazla değer atfediyor olduğu yönündeki tez, boşanmayla mücadelede dinî kuram ve kurumların elini daha da kuvvetlendirmektedir. Mamafih boşanmaların daha ziyade (%40) evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmesi ve boşanma kararının daha çok (%58) kadınlar tarafından verildiği istatistiki olarak bilinmektedir (Çapçioğlu, 2018).

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi modernleşme ve sekülerleşme ile yaşanan kırılma, dinin aileyi ıslah ve tahkim etme yönündeki kurumsal gücünü zayıflatmış olsa da toplumumuzda ailevi ilişkilerin dayandığı dini/ahlakî zemin, yine de varlığını korumuştur. Bu anlayıştan hareketle toplumumuzda dinî kavram, kuram ve kurumların gücünü arttırmak ve özellikle ailevi sorunların çözümünde ailenin bu dini karakterini yeniden canlandırmak için evlenecek/yeni evli çiftlere sistematik eğitim ve bilgilendirmeler yapmak gerekmektedir. Nitekim birçok ülkede yapılan araştırmalar, dinin eşler arası uyuma katkı sunduğunu, fedakarlık ve affetme gibi ahlakî değerleri canlı tuttuğunu, evlilik doyumunu arttırdığını, bireysel ve toplumsal ruh sağlığını güçlendirdiğini, terapi sürecine önemli derecede katkı sunduğunu göstermektedir. (Kasapoğlu, 2017). Her ne kadar bazı fıkhi gerekçelerle evlilik/nikah, zaman zaman sıradan bir muamelat akdi gibi ele alınmış olsa da birçok ayet ve hadis, bu kurumun dinî yönüne işaret etmektedir. Zira ayet ve hadislerden hareketle nikahın, Allah'ın şahit olduğu "sağlam bir teminat" (Nisa 4/21) ve

nebevi hayat tarzının en önemli unsuru olduğu (Müslim, Nikâh, 5), sadaka sevabı kazandırdığı (Müslim, Zekât, 53) hatta dinin yarısını kurtarmak olduğu (Suyûtî, Câmî'û's-Sağîr, 2/932) inancı genel kabul görmüştür. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.s.) düğünlerin mescitlerde yapılması yönündeki tavsiyelerini (Tirmizî, Nikah, 6.), evliliğin bu dinî boyutuna işaret olarak değerlendirmek de mümkün olabilir.

2. Günümüz Aile Danışmanlığında Kullanılan Terapötik Teknik ve Yöntemlerden Yararlanılması

Maneviyat ve dinin aile danışmanlığında nasıl kullanılacağı, mevcut terapi modellerinin maneviyatı nasıl ve hangi bağlamda ele alacağı problemi konu edinen birçok çalışma yapılmıştır. Maneviyatın terapötik sürece nasıl entegre edileceği noktasında fikir birliği henüz oluşmasa da birçok ülkede konuyla ilgili saha çalışmaları giderek artmaktadır (Richards ve Bergin, 1997; Çetintaş-Ekşi 2020). Türkiye'de bu alandaki çalışmalar çeyrek asrı aşmasa da yeni model ve teknik araştırmalarının ümit verici noktada olduğunu söyleyebiliriz.

Kuramsal olarak "aile danışmanlığı" psikolojik danışma kuramlarının çoğu ile benzerlik göstermekte ve onların kavramlarından yararlanmaktadır. Ancak aile danışmanlığında aile, bir bütün olarak kabul edilerek bireyi kendi başına değil, ailenin diğer üyeleri ile olan ilişkileriyle ele almaktadır (Kılınçer, 2021). Manevi yönelimli aile danışmanlığına dair arayışlarda ister aileyi; geçmiş ve gelişimi bağlamında ele alan *Bowen Aile Sistemleri Terapisi*, ister duyuşsal ya da duygusal katmanına göre ele alan *Yaşantısal Aile Danışmanlığı*, ister ailedeki işlevsiz örgütlenme açısından meseleyi ele alan *Yapısal Aile Danışmanlığı*, ister aile bireylerine kendi aile sistemlerine sadece tepki göstermeyi değil, cevap vermeyi de öğretmek gerektiğini savunan *Sistemik ve Stratejik Aile Danışmanlığı*, ister temel sorunları olabildiğince hızlı bir şekilde çözmeyi amaçlayan *Kısa Süreli Çözüm Odaklı Aile Danışmanlığı* olsun, isterse de öğrenme teorileri ve ilkelerinin, uyumsuz davranışlar ya da belirtilerin tedavisi ve değerlendirilmesinde sistematik bir şekilde uygulanmasını savunan *Bilişsel Davranışçı Aile Danışmanlığı* olsun (Şirin, 2018; Turgut-Ekşi, 2020; Kılınçer, 2021), bu kuram ve yöntemlerden hangisi tercih edilirse edilsin, önemli olan danışandan hız alarak onun manevi unsurlarının danışmaya başarılı şekilde entegre edilebilmesidir. Nitekim psikolojik danışmanlığın başarısının, kullanılacak kuram ve tekniklerden ziyade danışanla kurulan empati ve iş birliğine bağlı olduğu kabul edilen bir gerçektir (Nazlı, 2012). Nitekim Müslüman toplumlardaki bazı ampirik çalışmalar, İslamî/fikhî değerlerin terapi süreçlerine dahil edildiği aile danışmanlıklarının başarılı sonuçlar verdiğini göstermektedir (Prest- Robinson 2006; Khodayarifard-McClenon 2011; Khodayarifard-Fatemi, 2013; Khakpour vd. 2018). Buna göre ADRB bünyesinde "manevi yönelimli aile danışmanlığı" yapılabilmesi için, büro çalışanlarının öncelikle psikolojik danışmanlığın ilke ve tekniklerini bilmesi ve bunları İslamî/fikhî değerlerle doğru bir şekilde

sentezleyebilmeleri gerekmektedir. Manevi yönelimli aile danışmanlığında yukarıda belirttiğimiz psikoterapi kuramlarının her birinden yararlanmak mümkün olsa da ADRB görevlilerinin din görevlisi kimliği ile danışanın ailevi ilişkilere dair yanlış inanç, tutum ve davranışlarını düzeltmesini kolaylaştıracak yöntemin Bilişsel Davranışçı Terapi yöntemi olduğunu söyleyebiliriz (Şirin, 2018; Turgut-Ekşi, 2020; Kılınçer, 2021). Bu kuram, bilişsel psikoterapi ile davranışçı psikoterapi yaklaşımlarının sentezine dayalı olup olumsuz duygu ve düşünceleri, yanlış inanç ve görüşleri değiştirmeyi amaçlamaktadır. Danışanların temel inanç ve varsayımlarına odaklanmayı öngören bu kuram, duygu-düşünce-davranış üçlüsünü birlikte değerlendirdiği için güçlü bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bilişsel terapi, danışanın inançlarının terapi sürecinde büyük bir önem taşıdığına vurgu yapar. Bilişsel-davranışçı anlayışa göre insanların ne düşündüklerini, neler hissettiklerini ve nasıl davrandıklarını etkileyen temel bir bileşen olarak kültürün etkisi büyük olduğu için kuşak etkileri, etnik kimlik, cinsiyet, dini ve manevi yönelimlerin dikkate alınması gerekir. Terapiyle bu gerçeğin, danışman tarafından değil, bizzat danışan tarafından keşfedilmesi amaçlanır. Bir başka ifadeyle danışanın kendi danışmanlığını yapması hedeflenir. (Şirin, 2018; Turgut-Ekşi, 2020). Bilişsel yaklaşımın öncü isimlerinden olan Judith S. Beck, bireylerin bilişsel içeriklerinin otomatik düşünceler ve şemalar olmak üzere iki bileşenden oluştuğunu; şemaların da ara inançlar ve temel inançlar olarak iki bölümde toplandığını savunur. Beck, terapinin nihai amacının da tüm bilişsel içeriklerin merkezinde yer alan şemaları yeniden yapılandırmak olduğunu ifade eder. Bu genel yaklaşımın bir sonucu olarak bilişsel-davranışçı düşünceye dayalı terapi, ailevi sorunların çözümünde de yanlış davranışların dayandığı şemaları değiştirmeyi hedefleyebilir. Aile ilişkilerindeki herhangi bir davranışı algılayabilmek için tüm aileyi bir danışan olarak gören bu yaklaşıma göre her bireyin davranışları diğer aile üyelerinin duygu, düşünce ve davranışlarını etkilediği için tüm aileyi bütüncül olarak değerlendirmek ve uygun yöntem ve teknikleri terapi sürecine dahil etmek gerekir. Bilişsel-davranışçı anlayışa dayalı aile danışmanlığında tüm aile fertlerine tefekkür, şükür, affetme, bireysel ve toplu olarak ibadetler, ilahi ve zikirler, dini hizmetler, kıssa ve kutsal metinler okuma gibi önemli terapi teknikleri uygulanır. Ayrıca bu teknikler günün belli zamanlarına yayılacak şekilde ev ödevleri olarak planlanır (Nichols, 2013; Turgut-Ekşi, 2020).

3. Evliliğe İlişkin Yanlış ve Eksik Dinî/Fıkhî Bilgi ve Uygulamaların Düzeltilmesi

Doğru ve tam dinî bilgi, inanç ve uygulamalar aile birliğini güçlendirecek güce ne derece sahipse yanlış veya eksik dinî bilgi, inanç ve uygulamalar da aynı oranda aile kurumuna zarar verebilecek etkiye sahiptir (Görgülü, 2016). Bu bağlamda bilişsel-davranışçı düşünceye dayalı terapi metodunun önemi de bu tür yanlış inanç ve davranışların doğrularıyla (sahih) değiştirilmesinde etkili olmasında yatmaktadır. Ancak daha önemlisi aile birliğine zarar veren bu tür yanlış dini bilgi, inanç ve

uygulamaların doğrularının ne olduğunun ortaya konulabilmesidir. Yakından bakıldığında aile kurumuna zarar veren dinî/fikhî bilgi, inanç ve uygulamaların, çoğunlukla dinin bütünlüğü ve temel maksatları dikkate alınmadan, bağlamından koparılmış bazı ayet/hadislere veya tarihsel değere sahip fikhî yaklaşımlara dayandığı görülmektedir. Öte yandan aile kurumunun dinî olduğu kadar kültürel yönü olduğu dikkate alınmaksızın, bazı nasların ve fikhî hükümlerin, literal olarak aktarılmasıyla yetinilmesinin de bu yanlış bilgi, inanç ve uygulamaları beslediği açıktır. Bu bağlamda kocaya mutlak itaat, kadınların dövülebileceği, çok evlilik, geçici (mut'a) evlilik, gizli evlilik, erkeğin boşama yetkisini istediği zaman ve şekilde kullanabileceği, bir defada yapılan üç boşamanın evliliği geri dönülemez şekilde ortadan kaldırdığı, tehdit, aşırı sinir (cinnet) halinde veya sarhoşken yapılan boşamaların geçerli olduğu, zina veya uzun süre ayrı yaşamamanın nikahı kendiliğinden düşürdüğü, kadının kazancını, eşi veya çocukları için kullanmak zorunda olmadığı, kadının ev işlerini yapmak veya çocuğunu emzirmek zorunda olmadığı, eşinin anne-babasıyla ilgilenmek zorunda olmadığı vb. tutum ve davranışların aile kurumunu olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Acar, 2018; Paçacı, 2008). Her biri çok sayıda akademik çalışmaya konu olan bu hususların eşler arasında tartışma, duygusal kopuş, şiddet hatta boşanmalara neden olduğu bilinmektedir.

Boşanma nedenleri arasında ilk sırada yer alan aile içi şiddetin sadece yanlış dinî bilgi ve anlayıştan kaynaklandığını söylemek elbette mümkün değildir. Ancak bazı şiddet olaylarının yanlış dinî referanslarla zaman zaman meşrulaştırılmaya çalışıldığı da inkar edilemez bir gerçektir (Öztürk, 2016; Polat, 2014). Örneğin Nisâ Sûresi 34. ayette erkeklerin kadınlar üzerinde “kavvâm” oldukları şeklindeki ifadeden hareketle kocaya mutlak itaatin gerektiği savunulmaktadır. Ancak “kavvam” kavramı, yönetici anlamına geldiği gibi, sorumlu olmak, gözetmek” anlamlarına da gelmektedir. Bu anlamlarda erkeğe aile içinde bir üstünlük veya sorumluluk atfedildiği ortadadır. Ancak birçok akademik çalışmada ifade edildiği gibi buradaki üstünlük ontolojik bir üstünlük olmayıp sosyo-ekonomik bir üstünlüktür (Acar, 2021; Köse, 2015). Erkeğin ailenin reisi olarak kabul edilmesi, ona mutlak olarak itaat edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Nitekim Hz. Peygamber’in (s.a.s.) “Allah’a isyanda kula itaat yoktur” (Müslim 1840, İtaat 39, Buhârî Ahkam 4) şeklindeki hadisi bu itaatin hayır ve iyilikle sınırlı olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İslam, hayır ve iyilikte kocasına itaat eden kadını idealleştirdiği gibi Mücadele suresinde konu edildiği üzere şer ve kötülükte kocasına karşı duran kadınları da övmektedir.

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken bir başka husus da aynı ayetin (Nisâ, 34) devamında yer alan “fadribûhunne” ifadesidir. Çokanlamlı sözcüklerden biri olan “darabe” fiili, Kur’ân’da türevleri ile birlikte dövmek anlamının yanı sıra, uzak yola çıkmak, yüz çevirmek, bir yönden başka bir yöne döndürmek, engel olmak, mahrum etmek, terk etmek, ayırmak, ayrılmak, kovmak, bırakmak, vazgeçmek, iptal etmek gibi anlamlara da gelmektedir. İlk tefsir kitaplarında dövmek anlamının

öne çıktığı görülse de ayetin bütünlüğü ve devamındaki ayet (Nisa, 35) dikkate alındığında, aile birliğini korumaya yönelik olarak takip edilecek yolların pasiften aktife, bireyselden kamusala doğru sıralandığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede geçen “fadribûhunne” ifadesi, aile bütünlüğünü korumaya hizmet edecek, en azından ona zarar vermeyecek bir şekilde anlaşılması daha isabetli olacaktır. Nitekim Hz. Peygamberin ifk hadisesi başta olmak üzere eşleriyle yaşadığı ciddi sorunlara rağmen fiziksel şiddete başvurmaması ve eşlerin dövülmesini yasaklaması/kınaması ailevi sorunlarda dövmenin ideal bir çözüm yolu olarak görülmediğini göstermektedir. Şayet ilk dönem tefsirlerinde anlaşıldığı gibi ayette dövmeye ruhsat verildiği kabul edilecek olsa bile bu yöntemin günümüzde aile birliğinin sağlanmasına çoğunlukla hizmet etmeyeceği açıktır (Acar, 2000; Özsoy, 2004).

Günümüzde aile düzenini bozan nedenlerden biri de **çok eşlilik** olgusudur. Genellikle ilk eşin bilgisi veya onayı olmadan yapılan bu tür evliliklerin dini meşruiyeti için ileri sürülen delil, Nisâ Suresi 3. ayetidir. Nüzul sebebi dikkate alındığında, sınırsız sayıda evlilik uygulamasını sınırlandırmayı amaçladığı anlaşılan bu ayetin, çok eşliliği teşvik etme amacı taşıdığını söylemek güçtür. Nitekim aynı ayetin devamında tek eşliliğin daha hayırlı olduğu açıkça ifade edilmektedir. Tarih boyunca çok evliliğin nadir olduğu Türk toplumlarında, ilk eşin onayı veya bilgisi dışında yapılan bu tür evliliklerin kadın açısından ciddi olumsuz sonuçlar doğurduğu bir gerçektir. Ayrıca bu tür evliliklerin geçici evlilik (mut'a) şeklinde olması kadında çoğunlukla aldatılma duygusu oluşturmakta ve eşler arası sadakat duygusunu büyük ölçüde zedelemektedir (Dönmez, 2006). İslam'dan önce Araplar arasında özellikle uzun süre devam eden yolculuklar, savaşlar ve göçebe hayatın bir sonucu olarak ortaya çıkan bu tür evliliklerin, hayatı birlikte göğüslemek, neslin devamını sağlamak, birlikte yaşamak ve yaşlanmak gibi evliliğin temel işlevlerinden uzak olduğu açıktır. İslam hukukçuları, genellikle cinsel tatmin amacıyla yapılan bu tür evliliklerin, hem yasaklayıcı çok sayıda hadisi hem de toplumsal sonuçlarını dikkate alarak dine aykırı ve çirkin görmüşlerdir. Şi'a'nın bir kolu olan Ca'feriyye mezhebi, Nisâ Suresinin 24. âyetinin farklı bir yorumu ve asr-ı saadetdeki bazı uygulamalara referansla mut'a nikâhını meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Ancak bu tür evliliklerin aile kurumuna verdiği zararlar dolayısıyla günümüz Ca'feri toplumlarında da birçok kesim tarafından eleştirildiği görülmektedir (Dönmez, 2006; Acar 2018). Kahir ekseriyeti Sünni olan bir toplumda ne dinî dayanağı ne de kültürel zemini olan geçici evlilikleri din adına savunmanın imkanı olmadığı açıktır. Bu hususta toplumun bilinçlendirilmesi ve bu tür evliliklerin, İslam'ın ve toplumsal anlayışın aile kurumuna yüklediği değer ve amaçla bağdaştırılamayacağı açıktır.

Eksik veya yanlış dinî bilgi, inanç ve uygulamalar sadedinde değinilmesi gereken en mühim hususlardan biri de erkeğin boşama (talak) yetkisini istediği şekilde kullanma hakkına sahip olduğu yönündeki anlayıştır. İslam, prensip olarak erkeğe boşama yetkisi vermiş olsa da boşanma kararının sağlıklı alınması için bunu belli bir prosedüre bağlamıştır. Ayet ve hadislerde sıkı kurallara bağlandığı hal-

de boşanma yetkisinin özellikle günümüzde rastgele hatta asıl amacının dışında bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılabilirdiği görülmektedir. Bu çerçevede bir anda kullanılan üç boşama hakkının evlilik birliğini geri dönülemez şekilde ortadan kaldırdığı yönündeki yaygın toplumsal anlayışa değinmek gerekir. Bu anlayışın kaynağı Hz. Ömer'in boşama konusundaki prosedürü gözetmeyen erkekleri cezalandırma amacıyla yapmış olduğu bir düzenlemedir. Üç boşama yetkisinin birlikte kullanılması, adet döneminde veya cinsel ilişkinin gerçekleştiği temizlik dönemindeki boşamalar dine aykırı (bid'i) olsa da hukuken geçerli sayılmıştır. Genel itibariyle fıkıh geleneğimizde kabul gören bu anlayışın nedeni ise çok evliliğin yaygın olduğu toplumlarda boşanmaların kadından ziyade erkeğe zarar verdiği gerçeğidir. Ancak tek evliliğin hakim olduğu ve boşanmış kadınların çoğunlukla yeniden evlenemedikleri toplumlarda ise bu anlayış, kendisine verilen yetkiyi kötüye kullanan erkekten çok kadına ve topluma zarar vermektedir. Bu gerçekten dolayı erkeklerin dine aykırı boşamalarının hukuken de geçersiz sayılması gerektiği yönündeki görüş, dünyadaki birçok fetva kurul kararında ve bilimsel çalışmada ifade edilmektedir. Örneğin Malezya'da mahkeme dışı boşamalar, İslam hukukuna aykırı olması halinde geçersiz sayılmaktadır (Doğru, 2020). Günümüz Müslüman toplumlarında basit bir tartışma veya öfke ile erkeğin birçok ayet ve hadiste açıkça ifade edilen boşama prosedüründen habersiz olarak boşama kararı verdiği ve bu kararın evlilik birliğini geri dönülemez şekilde ortadan kaldırdığı yönünde bir inanç/uygulamanın varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Kur'an ve sünnete aykırı boşamaların evlilik bağına tümenden koparmayacağı hususunda çiftlere önceden bilgi verilerek bu tür boşamaların eşler arasında hızlı bir duygusal kopuşa neden olmasına mani olmak önem arz etmektedir (Acar, 2000; Kumaş, 2007).

4. Danışmanlığın Evliliğin İlk Beş Yılında Sürdürülmesi

Birçok alan çalışması ülkemizde farklı nedenlerle çok sayıda çiftin evlilik doyumu yaşayamadıklarını, buna rağmen evlilik kalitesini artırmak için bireysel çabalar dışında başka bir girişimde bulunmadıklarını göstermektedir. Nitekim yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sorun yaşayan eşlerin çok az bir kısmı (%2,7) uzman kurum ya da kişilerden yardım almaktadır (TÜİK, 2012). Ailevi ilişkilerin mahremiyetinden kaynaklanan bu durum eşler arası sorunlara erken müdahaleye mani olmakta ve ancak aile birliği kökten sarsılma aşamasına geldiğinde dışarıdan destek alınmaktadır. Buna göre genç çiftlere boşanmaların en fazla (%35,8) gerçekleştiği evliliğin ilk 5 yılında (%42,9) daha fazla destek olunması gerektiği açıktır. Literatürde çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılan *evlilik uyumu*, *evlilik doyumu* ve *evlilik kalitesini* temin edebilmek için bu süreçte onlarla daha yakından ilgilenilmesi önem arz etmektedir. Buna göre evlilik öncesi süreci (nişanlılık) de içine alacak şekilde eşler arası ilişkilerin takip edilmesi, karşılaşılan sorunlara çok gecikmeden müdahale edilerek aile birliğinin zarar görmesine mani olunması gerekir. Nitekim *eşler* arası sorunları konu edinen Nisâ suresinin 34. ayeti eşlerin araları tam olarak açılmadan, duygusal olarak birbirinden uzaklaşmadan ve res-

mi mercilere başvurmadan önce müdahale edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Zira yukarıda ifade ettiğimiz gibi mahkeme sürecinde artık birçok şeyin düzeltilmeyeceği bir aşamaya gelindiği için aile mahkemelerine yapılan başvurularda boşanmaktan vazgeçme oranı oldukça düşüktür. Öte yandan daha erken bir aşamada sürece dahil olduğu için Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı daha başarılı sonuçlar elde edebilmektedir. Ancak evlilik gibi duygusal ve mahrem olan bir kuruma iyi niyetle de olsa dışarıdan müdahalenin çoğu zaman zor hatta zararlı olma ihtimali unutulmamalıdır. Hukuk kurallarının ve kolluk güçlerinin yetersiz kaldığı ailevi ilişkilerde cebri yöntemler yerine daha samimi ve teknik ve yöntemlerin tercih edilmesi önem arz etmektedir. Bu hususta genel olarak din kurumunun özelde de ADRB'lerin önemli bir rol üstlenmesi mümkündür. Nitekim 2017'den itibaren nikâh kıyma yetkisi verilen müftülüklerin evlenecek çiftlere yönelik "Evliliğe İlk Adım" adı altında verdikleri seminerler bu noktada önemli bir hizmet üretmiştir. Bu hizmetin kapsamının belediye nikahı ile evlenecek/evlenen gönüllü çiftleri de içine alacak şekilde yaygınlaştırılması mümkündür. Bu şekilde kurulacak sıcak ilişkiler, ADRB görevlilerinin genç çiftlerle daha yakından ilgilenmelerine imkân verecektir. Tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak devam ettirilecek bu ilişkiler, bebek ziyaretleri, bebek mevlidi, kulağa ezan-kamet okuma veya sünnet cemiyeti gibi ülkemizde büyük önem atfedilen ritüellerle daha da pekiştirilerek devam ettirilebilir. Yine müftülüklerin fiziksel ve maddi imkanlarıyla periyodik seminerler, aile sohbetleri, çay toplantıları gerçekleştirilebilir. Bu çerçevede eşler arası uyuma zarar verecek ve evlilik doyumunu zedeleyecek söylem, tutum ve davranışlar hakkında bilgi verilerek, muhtemel sorunların büyümeden önüne geçilmesine katkı sunacak rehberlik yapılmalıdır. Yine aile kurumunu tahkim edecek kitap, dergi, dijital veri vb. yayınlardan yararlanılmasını sağlayarak, genç çiftlerin daha samimi ve açık yüreklilikle sorunlarını ADRB görevlileriyle paylaşmalarına zemin hazırlayabilmelidir. Hiçbir ücret alınmadan yapılacak bu tür hizmetler, bir taraftan aile birliğini zayıflatacak unsurlar hakkında önceden farkındalık oluştururken diğer taraftan sorunlar ortaya çıktığında erkenden tespit ve müdahaleyi kolaylaştırır.

5. Eşler Arası Sorunların Çözümünde Sulh Temelli Bir Anlayışın Benimsenmesi

Aile danışmanlıklarının başarılarının en iyi test edildiği aşama; aile birliği kökten sarsılmış eşlere yönelik yapılacak danışmanlık hizmetleridir. Yukarıda da zikrettiğimiz üzere ülkemizde toplumun çoğunluğunun aile kurumuna atfettiği dinî değer, kopma noktasına gelmiş evlilikleri bile yeniden inşa etme imkanı verebilecek mahiyettedir. Zira İslam'ın sulh ve barışa verdiği değer, Müslüman toplumlar nezdinde bilinmektedir. Doğrudan eşler arasındaki sorunlarla ilgili olarak Kuran-ı Kerim'de ifade edilen "Sulh/uzlaşma daha hayırlıdır" (Nisâ 4/128) hükmü ve fıkıh geleneğinde yaygın olarak ifade edilen "Sulh hükümlerin efendisidir" prensibi, eşler arası sorunların çözümünde önemli bir yol göstericidir. Halkımızın ailevi so-

runlarını dinî kavram, kuram ve kurumlar yardımıyla çözüme kavuşturma talepleri, mer'î kanunlara da aykırı değildir. Nitekim Aile mahkemelerine ilişkin 7188 sayılı Kanunun 14. maddesinin başlığı daha önce “Aile mahkemeleri bünyesinde bulunan uzmanlar” iken daha geniş bir çerçeve oluşturacak şekilde “Uzmandan yardım alma” şeklinde değiştirilmiştir. Aynı kanunun 5. maddesindeki şu ifadeler dikkate alındığında bir kamu görevlisi olarak ADRB görevlisinin veya İslam hukuku alanında çalışan akademisyenlerin bu aşamada görev almasına bir mani yoktur. İlgili düzenleme şu şekildedir: “Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak üzere tercihen; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından Adalet Bakanlığınca adliyelerde görevlendirilen psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan yararlanılır. Bu görevlilerin bulunmaması, iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından yapılmasında hukukî veya fiilî herhangi bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması hallerinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar veya serbest meslek icra edenlerden yararlanılır.”

Ailevi sorunların çözümünde İslamî kuram ve kurumlardan yararlanılması birçok ülkede uygulanmaktadır. Müslümanların azınlıkta olduğu İngiltere, Amerika, Kanada, İsrail, Yunanistan gibi bazı ülkelere bile Müslüman azınlıklara yönelik olarak İslam hukuku uygulamalarından yararlandığı bilinmektedir (Kumaş, 2006). Nitekim devletin laik yapısı eşler arası bazı sorunların giderilmesinde dinî değerlerden istifade edilmesine mani değildir. Ulusal bir güvenlik sorunu haline gelen boşanma olgusu kadar aile içi kadına karşı şiddetle mücadelede de tüm önyargılardan bağımsız bir şekilde meseleye bakılması ve sorunun çözümüne odaklanılması akılcı olacaktır. Eşleri boşanma noktasına getiren problemlerin tespit edilmesi ve uygun çözümler üretilmesi, soğuk mahkeme duvarları arasında değil, yeri geldiğinde aile büyüklerinin çözümün bir parçası haline getirildiği dinî kurumlar marifetiyle gerçekleştirmek daha kolay olabilmektedir. İslam, evliliğin her ne kadar özel ve şahsi bir ilişki olduğunu kabul etse de ailevi sorunlarla başa çıkmada çiftlerin aile büyükleri başta olmak üzere toplumsal telkin ve yönlendirmelerin yapıcı yönü olduğunu kabul etmiştir (Yılmaz, 2017). Nitekim Kur'an ve Sünnette eşler arası sorunların giderilmesinde takip edilecek yol ve yöntemler, açık bir şekilde ortaya konulmuş ve bilişsel-davranışçı danışmalık anlayışına da benzerlik gösterecek şekilde meselenin toplumsal yönüne işaret edilmiştir. İslam hukuk geleceğinde genelde “sulh” kavramı, özelde ise “hakem kurumu” altında ele alınan bu konu, Nisâ Suresinde şu şekilde ortaya konulmuştur: “Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından endişeye düşerseniz, o vakit kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.” (Nisâ 4/35). “Eğer kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh daha hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisâ 4/128).

Ayetteki “hakem gönderin” emrinin kime yönelik olduğu tartışmalı bir konu olsa da ilgili ayet, ailenin korunmasının sadece eşler üzerine düşen bir vazife olmadığını, çiftlerin aileleri başta olmak üzere, devletin ve tüm toplumun bu hususta sorumluluk taşıdığını göstermesi açısından önemlidir. Ülkemizdeki ilgili yasalar ve sahadaki uygulamalar dikkate alındığında, aile danışmanlığında çiftlerin ailelerinin çözüme neredeyse hiç dahil edilmedikleri görülmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi manevi yönelimli bilişsel-davranışçı aile danışmanlığında eşlerin içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevreyi dikkate alarak aile büyüklerinin sürece dahil edilmesi bir açıdan kaçınılmaz olmaktadır (Turgut- Ekşi; 2020; Kılınçer, 2021) Sorun yaşayan eşleri yakından tanıdıkları için aile büyüklerinin sorunun kaynağını ve en doğru çözüm yolunu tespit etmekte daha başarılı oldukları görülmektedir. Hakemlerin aile içinde yaşı ve tecrübesiyle saygın, gün görmüş kişilerden seçilmesine özen gösterilir. Hakemlerin aileden seçilmesinin önemine işaret olarak 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi (HAK)’nde hakem uygulamasına “aile meclisi” denilmiştir. Günümüzde Malezya, Pakistan, Suudi Arabistan, Cezayir gibi bazı müslüman ülkelerde var olan hakem uygulamasının başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir (Doğru, 2020).

Bilindiği gibi arabuluculuk kurumu, günümüzde “alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi” olarak hukuk sistemi gelişmiş ülkelerde uzun yıllardır uygulanmaktadır. Tarafların içinde buldukları uyuşmazlığı tarafsız bir üçüncü kişi yardımı ile mahkemeye gitmeden çözebilmelerine imkan veren arabuluculuk uygulamaları, ülkemiz gibi yargı yükü fazla olan hukuk sistemlerinde giderek önem kazanmaktadır. Ülkemizde 2012 yılında 6325 sayılı kanun ile yürürlüğe giren arabuluculuk uygulaması, mevzuat gereği olarak sadece hukuk fakültesi mezunları tarafından yürütüleceği hükme bağlanmış olsa da ailevi bazı sorunların ADRB bünyesinde çözülmesi kanaatimizce aile kurumunun tahkim edilmesi ve aile içi şiddetin önlenmesi açısından önemli bir açılım olacaktır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında yapılacak protokol ile ADRB görevlilerinin arabuluculuk için gerekli olan eğitimleri almaları ve arabuluculuk hizmetlerinin iki kurum arasında eşgüdümlü olarak yürütülmesine imkan verecek bir yönetmeliğin hazırlanması önem arz etmektedir. Böylece ADRB bünyesinde uzun zamandan beri, isteyen vatandaşlarımıza yönelik olarak fiilen yürütülmekte olan eşler arası sorunların çözülmesine yönelik hizmetlerin hem daha sistemli hale getirilmesi hem de adalet sistemine entegre edilmesi sağlanmış olacaktır.

ADRB bünyesinde yapılacak sulh temelli aile arabuluculuğu, öncelikle yalnızca eşlerin katılımı ile, sonuç alınamaması halinde eşlerin ailelerinden uygun görülen kişilerin iştiraki ile yapılmaya çalışılır. Ancak günümüzde geniş aileden ziyade çekirdek aile yapılarının hakim olduğu dikkate alındığında zaman zaman uygun akrabaların bulunamaması halinde hakem olarak saygın bir aile dostu, komşu veya din görevlisi, müftü, vaiz veya İslam hukuku uzmanlarından da yardım alınabilir. Nitekim hem İslam hukukçularının çoğunluğu hem de 1917 tarihli Hukuk-ı Aile

Kararnamesi'ne göre, hakemlerin geniş aileden bulunamaması halinde dışarıdan seçilmeleri caizdir. Ayrıca fıkıh kaynaklarında genellikle erkek olarak zikredilen hakemlerin, kadın olmasında da dinen bir sakınca görülmemiştir (Zeydan, 1993). Hakemin kadın olması, sorun yaşayan kadın (eş) için iyi bir rol model olmasına ve özellikle mahrem konuların daha rahat tahlil edilmesine imkan vererek sorunun aşılmasını kolaylaştırması mümkün olabilecektir.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin 130. maddesinde^[1] amaç ve çalışma yöntemi açıklanan "aile meclisi" uygulamasında, Hanefi mezhebinde kadının mahkemeye başvurma hakkının çok sınırlı tutulmasından kaynaklanan mağduriyetleri gidermek için Mâlikîlerin görüşü benimsenerek hakemlerin boşanma yönünde karar vermesinin de önü açılmıştır. Oysa günümüzde kadınların mahkeme yoluyla boşanmaları mümkün olduğu için klasik Hanefi mezhebinin görüşüne uygun olarak hakemlerin boşanma yönünde karar verme yetkisinin olmaması daha yerinde olacaktır. Buna göre hakem uygulamasının sulha dayalı bir arabuluculuktan ibaret olduğunu ve Batılı med-arb anlayışı ile yürütülen arabuluculuk faaliyetlerinden farklı olarak eşlerin boşanma sürecini en az zararla atlatmalarına odaklanmak yerine mümkün oldukça aile birliğinin muhafazasını amaçladığını söylemek mümkündür (Temel, 2019). Sulh temelli hakem uygulamasında nihai amaç, evlilik birliğinin devamını temin etmek olsa da eşleri bu yönde zorlamak gibi bir amaç güdülmemektedir. Nitekim ayetlerde de açıkça ifade edildiği üzere eşler arasındaki ilişki tamamen bozulmuş ve birbirlerinin haklarını gözetemeyecek hale gelmişler ise boşanma daha doğru bir karar olacaktır.

6. Ayrılığın En Güzel Şekilde Olmasının Amaçlanması

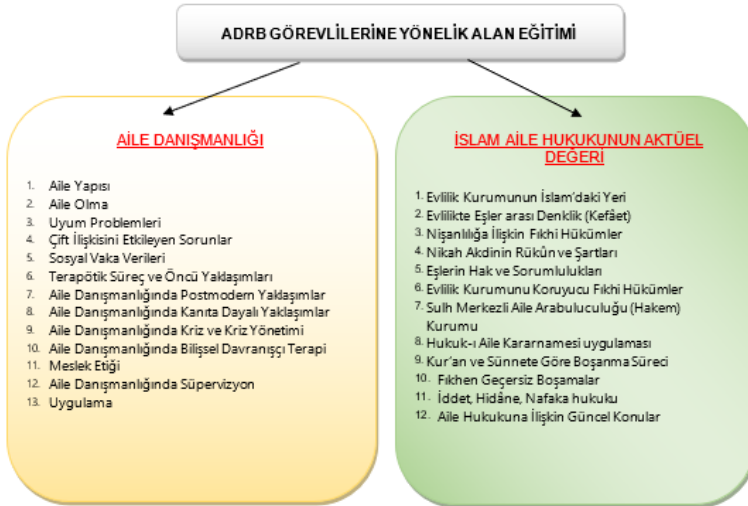
İslam dini, meşru ve makul gerekçeler olmaksızın verilen boşanma kararını yanlış ve günah olarak görmektedir. Bununla birlikte tarafların birbirlerinin haklarını koruyamadığı bir evliliği devam ettirmeleri yerine güzel bir şekilde sonlandırmalarını tavsiye etmektedir. Buna rağmen ADRB'lere gelen bazı soru ve vakalar (Aybey, 2015), ülkemizde birçok kişinin boşanmanın mutlak anlamda haram olduğuna inandığını göstermektedir. Makul ve meşru sebeplere dayanmayan boşanmalar dine aykırı olduğu gibi sürdürülemeyecek şekilde kökten sarsılmış evliliklerin devam ettirilmesi de aynı nispette dinin ruhuna aykırıdır. Bu bağlamda ADRB'ler gereksiz boşanmaların önüne geçmeye çalıştıkları kadar eşlerin birbirlerinin haklarını ihlal ettikleri, çocukların sağlıklı bir ortamda büyümesine

[1] "Zevceyn beyninde niza' ve şikak zuhur edipte tarafeynden biri hakime müracaat ederse hakim tarafeyn ailelerinden birer hakem ta'yin eder. Bir veya iki taraf ailesinden hakem ta'yin olunacak kimse bulunmaz veya bulunup ta hakem olacak evsafı haiz olmazsa hariçten münasiplerini ta'yin eder. Bu suretle teşekkül eden aile meclisi tarafeynin ifâdât ve müdâfaâtını tetkik ile beyinlerini islahâ çalışır. Kâbil olmadığı surette kusur zevcede ise beyinlerini tefrik eder. Ve zevcede ise mehrin tamamı veya bir kısmı üzerine mühalâ'e eyler. Hakemler ittifak edemezlerse hakim evsafı lazimeyi haiz diğer bir hey et-i hakemiyye veya tarafeyne karabeti olmayan üçüncü bir hakem ta'yin eyler. Hakemlerin verecekleri hüküm kat'i ve nâkabil-i i'tirâzdır."

neden olacak evliliklerin de en güzel şekilde sonlandırılması için gayret göstermelidirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Eşlerinizi boşadığınız zaman onları güzel bir şekilde boşayın ve onlara hediyeler vererek gönüllerini alın" (el-Bakara 2/236) denilmektedir. Özellikle çocukların olması halinde çok daha hassas bir şekilde evlilik birliğinin sonlandırılması gerekmektedir. Mahkeme sürecinde ve boşanma sonrasında çocukların sağlıklı bir psiko-sosyal ortamda büyümesi, mehir, nafaka, maddi-manevi tazminat ve mevcut mal varlığının paylaşımı gibi problemlerin çözüme kavuşturulması hatta uygun şartlar oluşmuşsa boşanmış eşlerin yeniden evlenmeleri gibi hususlarda da ADRB görevlilerinin danışmanlık ve rehberlik yapmaları mümkündür.

C. SULH TEMELLİ MANEVİ YÖNELİMLİ AİLE DANIŞMANLIĞI MODELİNİN UYGULANMASI

BİRİNCİ AŞAMA: Bu aşama, ADRB görevlilerine yönelik olarak iki temel mesleki gelişim eğitimini kapsamaktadır. Bu eğitimlerin ilkinin teşkil eden "aile danışmanlığı" eğitiminin, birçok üniversitede yer alan "Sürekli Eğitim Uygulama Merkezi" veya ilgili akademik birimler tarafından 300 saati teorik, 150 saati uygulamalı olarak verildiği görülmektedir. Mevcut uygulamada ilahiyat fakültesi mezunlarına bu eğitimin verilmesinin önünde bazı mevzuat engelleri olsa da ABDR bürolarında resmi görev yapan ilahiyatçılar için istisnai bir düzenleme yapılabilir. "İslam Aile Hukuku'nun Aktüel Değeri" başlıklı eğitim ise İlahiyat fakültelerinde Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku Anabilim Dalı" programı çerçevesinde "150 saat olarak verilmesi mümkündür. Elbette bu eğitimler, hem içerik hem de metot olarak geliştirilmeye muhtaç önerilerden ibarettir.

İKİNCİ AŞAMA: İkinci aşama, önerdiğimiz modelin uygulama aşaması olup ADRB görevlilerinin “müftülük nikahı” veya “belediye nikahı” için resmi başvuruda bulunan çiftlerin yanı sıra ailevi sorunlar dolayısıyla ADRB'lere başvuran evli çiftlerden arzu edenlere yönelik verilecek sistematik eğitim ve danışmanlık hizmetlerini içermektedir. Bu eğitim ve danışmanlık hizmetleri, aşağıda belirtilen evlilik aşamalarına göre belirlenecektir: 1- Nişanlılık dönemi, 2- *Evliliğin Sorunsuz Dönemi*, 3- *Fikri Ayrılık ve Çatışma Dönemi*, 4- *Duygusal Kopuş ve Dava Dönemi* ve 5- *Boşanma Sonrası Dönem*. Buna göre çiftlerin bir kısmına talep ve ihtiyaçlarına göre sadece bir veya iki dönemde eğitim ve/veya danışmanlık hizmeti verilirken bir kısmına tüm aşamalarda bu hizmetler verilebilecektir.

1-Nişanlılık Dönemi: Bu dönemde eğitime/danışmanlığa dahil olan kişiler, evlenmek için müftülük veya belediyeye resmen başvurmuş ve nikah işlemleri için tarih bekleyen çiftlerden oluşmaktadır. Nikah tarihi almamış olsalar da ailelerin bilgileri dahilinde nişanlanmış çiftler de eğitim/danışmanlık sürecine kabul edilebilirler. Bu süreçte daha çok birbirlerini tanımaya çalışan çiftler henüz ciddi sorunlar karşılaşmamaktadırlar. Ancak ileride ortaya çıkabilecek sorunların birçoğunun kökleri bu döneme uzanmaktadır. Aile kurumunun sağlam temellere oturması ve ileride yaşanabilecek sarsıntılara karşı daha dirençli olması için bu dönemde verilecek eğitim ve danışmanlık büyük önem arz etmektedir. Bu öneminden dolayı Diyanet İşleri Başkanlığı, ADRB bünyesinde yeni çiftlere “evliliğe ilk adım” seminerleri adı altında zaman zaman eğitimler vermektedir. Bu dönemde verilecek seminerde yukarıda belirttiğimiz gibi bir taraftan aile kurumunun dinî ve ahlakî değeri, evliliğe dair yanlış veya eksik bilgi, inanç ve uygulamaların düzeltilmesi ve toplumumuzda eşler arasında görülen yaygın sorunlar hakkında farkındalık oluşturularak çiftlerin bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece eşler arası uyumu ve evlilik doyumunu zedeleyen bazı söylem ve eylemlerin bir takım dini referanslarla meşrulaştırılmasının önüne geçilmeye çalışılır. Yukarıda da işaret ettiğimiz dini referanslarla meşrulaştırılmaya çalışılan söylem ve eylemlerin aile kurumuna zarar vermesinin önüne geçmek üzere bu dönemden itibaren evlenecek çiftlere bilinç kazandırılmaya çalışılır. Seminerler şeklinde verilecek bu eğitim çiftlerin talebine göre kadınlara ve erkeklere ayrı ayrı veya çiftlere birlikte verilebilir. İlk 12 seminer, haftada bir; son 12 seminer ayda bir olmak üzere planlanan evliliğe ilk adım seminerleri, çiftlerin ihtiyaçlarına göre ayda bir olacak şekilde tekrarlanabilir. Bu seminerler, ADRB görevlileri, akademisyenler veya profesyonel psikolog/aile danışmanları tarafından 45+45 dakikalık periyotlar şeklinde verilir. 24 adet seminer olarak verilecek bu eğitimler, 6 aylık bir süreç içinde topluca verilecektir. Ancak ihtiyaç halinde bu seminerler her çiftle ayrı ayrı veya çiftlerden biriyle derinlemesine görüşmeler şeklinde de verilebilecektir.

2. Evliliğin Erken/Sorunsuz Dönemi: Bu dönemde de eğitim/danışmanlık sürecine dahil olan çiftler, müftülük veya belediye nikahı ile evlenmiş kişilerden oluşur. Bu dönem, çiftlerin uyumu ve evlilik doyumuna göre uzun veya kısa süre-

bilir. Bu aşamada verilecek eğitim ve danışmanlıklar nişanlılık dönemiyle aynıdır. Bundan dolayı iki dönemde verilecek seminerler birleştirilerek yapılacaktır. Seminerler aşağıdaki gibidir:

EVLİLİĞE İLK ADIM SEMİNERLERİ

(24 Seminer=48 saat)

1. Evlilik Kurumunun Dinimizdeki Yeri	13. Eşler Arasında Sevgi ve Bağlılığın Korunması-1
2. Hz. Peygamber'in Aile Hayatı	14. Eşler Arasında Sevgi ve Bağlılığın Korunması-2
3. Tarihte Huzurlu Aile Portreleri	15. Huzurlu Aileler: Manevi Destek-1
4. Müslüman Bir Yuva Nasıl Olmalı?	16. Huzurlu Aileler: Manevi Destek-2
5. Nişanlılık Dönemine İlişkin Hükümler	17. Evliliğin Evrelerine Hazırlık (Aile Yaşam Döngüsü)
6. Cinsel Hayata İlişkin Hükümler	18. Kadının Hak ve Sorumlulukları
7. Evlilikte Pozitif İletişim ve Denge-1	19. Evlat Niyeti ve Çocuk Hakları-1
8. Evlilikte Pozitif İletişim ve Denge-2	20. Evlat Niyeti ve Çocuk Hakları-2
9. Evlilikte Temel Çatışma Alanları-1	21. Aile Büyüklüğü ve Akrabaların Hak ve Sorumlulukları
10. Evlilikte Temel Çatışma Alanları-2	22. Aile Birliğini Tehdit Eden Tutum ve Davranışlar
11. Eşler Arası Çatışmalara Sürdürülebilir Çözümler-1	23. Nikahın Sıhhatine Zarar Veren Söylem ve Eylemler
12. Eşler Arası Çatışmalara Sürdürülebilir Çözümler-2	24. Kur'an ve Sünnete Uygun Boşanma

3. Fikrî Ayrılık ve Çatışma Dönemi: Bu dönemde çiftlere yönelik birtakım seminerler yapılması mümkün olsa da ağırlıklı olarak danışmanlık hizmeti verilecektir. Modelin başarısını ortaya koyması açısından oldukça önemli olan bu dönemde verilecek danışmanlık daha önceki süreçlerde takip edilen çiftler veya ailevi sorunları dolayısıyla doğrudan ADRB'ye başvuran kişilere yönelik olacaktır. Danışan kişinin kadın olması halinde kadın ADRB görevlisi, erkek olması halinde erkek ADRB görevlisi danışmanlık görevini üstlenecektir. Birlikte başvuran eşlere çiftlerin talebine göre kadın ve/veya erkek görevli danışmanlık yapacaktır. Danışmanlıklar önceden hazırlanan soru kağıtları ve görüşme kılavuzuna uygun olarak boy-lamsal tarzda yüz yüze görüşmeler şeklinde yürütülecektir. Eşler arası sorunların görevliler tarafından çözülememesi halinde, aile büyükleri ve/veya İslam hukuku uzmanlarının (müftü, vaiz, akademisyen vb.) dahil olmaları yukarıda ayrıntılarını verdiğimiz "sulh temelli aile arabuluculuk" hizmeti verilecektir.

4. Duygusal Kopuş ve Mahkeme (Boşanma) Dönemi: Bu aşamada aile birliği kökten sarsılmış ve genellikle boşanma davaları devam eden eşlere yönelik danışmanlık hizmeti verilecektir. Bu aşamadaki eşler için iki durum söz konusu olabilmektedir: Ya daha önceki aşamalarda ADRB hizmetleri almış ancak yeterli olmamış ya da doğrudan bu aşamada ADRB'lere müracaat etmişlerdir. Şayet ikinci durum söz konusu ise ADRB görevlileri öncelikle üçüncü aşamadaki gibi bir danışmanlık hizmeti verecektir. Verilen bu danışmanlık hizmetlerinin sonuç vermemesi hainde "sulh temelli aile arabuluculuğu" aşamasına geçilecektir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi eşler arası arabuluculuğun yapıлып yapılmayacağı ve arabulucu olarak seçilecek aile büyüklerin kimler olacağı çiftlerin onayı ve yönlendirmesiyle belirlenecektir. Uygun aile büyüklerinin bulunamaması halinde, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, İslam hukuku uzmanlarından (akademisyen, müftü, vaiz veya bir başka din görevlisi) yardım alınması mümkündür. Sulh temelli aile arabuluculuğunun nihai amacı evlilik birliğinin devamını temin etmek ve eşleri

boşanma düşüncesinden vazgeçmektir. Ancak bu her zaman mümkün hatta doğru olmayabilir. Bu durumda evliliğin en güzel şekilde sonlandırılmasına ve boşanma sonrası danışmanlığına odaklanılması gerekecektir.

5. Boşanma Sonrası Dönem: Evliliğin resmen bittiği bu süreçte verilecek danışmanlık, özellikle çocukların bulunması halinde daha fazla önem arz etmektedir. Boşanma sonrası yeni hayatlarına alışmaya çalışan eşlerin çoğunlukla duygusal olarak desteklenmeye ve birbirlerinin haklarını gözetmeye teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca boşanma sonrası muhtemel olarak görülen velayet, çocukların bakımı, çocukla kişisel ilişki kurma, nafaka, tazminat, mal paylaşımı gibi çatışma hususlarında barışçıl yöntemlerle sürecin yönetilmesi önem arz etmektedir. Nitekim ayet ve hadislerde ifade edilen ‘güzel boşanma’nın temin edilmesi bu modelin önemli bir aşamasını teşkil etmektedir.

SONUÇ

Eşler arası sorunların çözümüne yönelik ülkemizde çok sayıda faaliyet yürütülmesine rağmen aile kurumu güç kaybetmeye devam etmektedir. Aile kurumunu tahkim edecek yeni danışmanlık anlayışlarına ihtiyaç olduğu farklı gerekçelerle dile getirilmektedir. Hem akademik çevrelerde hem de sahada giderek ilgi gören “manevi yönelimli aile danışmanlığı” anlayışını, bu arayışın bir tezahürü olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim halkımızın Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı Aile ve Dinî Rehberlik Büroları’na (ADRB) gösterdiği ilgi de bu tezi güçlendirmektedir. Ancak bazı alan araştırmaları, bu ilgiye rağmen ADRB hizmetlerinin istenen verimliliği ortaya koymadığını göstermektedir. Bu durumun en önemli nedeni, ADRB görevlilerinin hem modern terapötik teknik ve yöntemler noktasında hem de zengin İslam hukuk birikiminde aile birliğini güçlendirecek ve eşler arası sorunların çözümünde kullanılacak kuram ve kurumların güncel değeri hususunda yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. İşte ortaya koymaya çalıştığımız ‘sulh temelli manevi yönelimli aile danışmanlığı modeli’ iki aşamadan oluşup ilk aşaması bu iki alandaki mesleki eksikliğin giderilmesine yönelik eğitimleri içermektedir. İkinci aşamada ise bu birikimin eşlere yönelik yapılacak danışmanlıklara uygulanmasıdır. Bu danışmanlıklar, eşlerin ilişki durumuna göre; *nişanlılık dönemi, evliliğin erken/sorunsuz dönemi, fikri ayrılık/çatışma dönemi, duygusal kopuş/boşanma davası dönemi ve boşanma sonrası dönem* şeklinde, beş ayrı aşamaya uygun içerik ve yöntemlerle yürütülür. Danışmanlıklar birden çok çifte toplu halde, çiftlere tek tek, bir arada ve yine ihtiyaç duyulması halinde aile büyüklerinin ve/veya üst düzey İslam hukuku uzmanlarının dahil edilmesi (aile meclisi) yoluyla, derinlemesine görüşmeler ve seminerler şeklinde yapılır.

Bu model, özelde ADRB’lerde, genelde tüm aile danışmanlıklarında uygulanabilecek bir perspektife sahip olup şu temel ilkelere dayanmaktadır: 1-Manevi/

dini değerlerin danışmanlık sürecine dahil edilmesi, 2- Modern terapötik teknik ve yöntemlerden gereği gibi yararlanılması, 3- Eşlerin evliliğe ilişkin yanlış ve/veya eksik dinî/fikhî bilgi ve anlayışlarının düzeltilmesi, 4- Eşler arası sorunların çözümünde sulh temelli bir anlayışın esas alınması, 5- Ayrılığın en güzel şekilde olmasının amaçlanması.

Bu ilke, yöntem ve süreçlere dayalı olarak yürütülecek danışmanlığın, toplumumuzun dini ve manevi değerlerine uygun, modern terapötik teknik ve yöntemlerin başarılı şekilde kullanıldığı, bütüncül, sistematik, transfer edilebilir, etkin ve özgün bir aile danışmanlığı modelinin gelişmesine katkı sunabileceğini ümit etmekteyiz.

KAYNAKLAR

- Acar, H. İ. (2000). *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*. Erzurum: Ekev Yayınları.
- Acar, H. İ. (2021). *İslam Hukukunda Kadınlara Yönelik Hükümler*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Açık, F. (2006). "İslâm Aile Hukukunda Tahkim Müessesesi ve Hakemin Boşama Yetkisi", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ağırbaş, F. (2017). "Manevi Yönelimli Aile Danışmanlığı", Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aka, Muharrem. (2020). "Dine ve Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanlık-I: Manevi Danışmanlık Perspektifinden Kuramsal Analizler", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, Sayı: 2, 201-233.
- Angın, Y., Altaş, N. (2018). "Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevlilerinin Karşılaştıkları Psikososyal Sorunlara Yaklaşımlarının Dini Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Değerlendirilmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 18 (2), ss. 661-689.
- Arvas, F. B., (2020). *Aile Psikolojisi, Din ve Değerler*, Bursa: Emin Yayınları.
- Aşkoğlu, N. Y. (2008). "Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık" I. Din Hizmetleri Sempozyumu 3-4 Kasım, 2, Ankara: DİB Yayınları.
- Aybey, S. (2015). "Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 4, ss. 104-126.
- Aybey, S. (2016). "Müftülüklere Gelen Evlilikle İlgili Sorunların Çözümünde Dini Danışmanlığın Rolü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9 (44), ss. 1327-1342.
- Carlson, T. D., Kirkpatrick, D., Hecker, L., & Killmer, M. (2002). Religion, spirituality, and marriage and family therapy: A study of family therapists' beliefs about the appropriateness of addressing religious and spiritual issues in therapy. *American Journal of Family Therapy*, C. 30 (2), ss. 157-171.
- Çapçoğlu, İ. (2018). "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile", *Turkish Studies*, C. 13(2), ss. 19-34.
- Çetintaş, Ş., Ekşi, H. (2020). *Manevi Yönelimli Çift, Evlilik ve Aile Terapileri, Aile Terapisi Manevi Yönelimli Bir Perspektif*, Editör: Ekşi, H. Ankara: Nobel Yayınları.
- Demircioğlu, H. R. (2019). "6325 Sayılı Kanun'un Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Uygulanabilirliği", *Arabuluculuğun Geliştirilmesi Uluslararası Sempozyumu*. Editör: Ersin, E. Ankara: Pozitif Yayıncılık.
- Doğru, Z. (2020). "Malezya Örneğinde İslam Aile Hukukunda Arabuluculuk Uygulamaları", Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Düzgüner, S., (2018). "Nereden Çıktı Bu Maneviyat Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz", *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, (2.Basım). C.1. Editör: Ayten, A., vd. İstanbul: Dem Yayınları.
- Ekşi, H. (Edit.), (2020). *Aile Terapisi: Manevi Yönelimli Bir Perspektif*. Ankara: Nobel.
- Ekşi, H., Kaya, Ç., Okan, N. (2020). "Maneviyyat ve Psikolojik Danışma", Editör: Ekşi, H. Manevi Yönelimli Psikolojik Danışma, Kaknüs Yayınları.
- Ekşi, H. (Edit.), (2020). *Manevi Yönelimli Psikolojik Danışma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ekşi, H. (Edit.), (2022). *Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Manevi Yönelimli 101 Teknik*. Nobel Yayınları.
- Filiz, O. (2011). "Türkiye'de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 25(25), 73-96.
- Görgülü, F. (2016). "Aile İçerisindeki Şiddetin Önlenmesinde Dinin Rolü", *Diyanet İlmî Dergi*, C. 52 (2), ss. 97-113
- Kılınçer, H. (2021). "Aile Danışmanlığında Maneviyat Boyutunun Önemi", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 263-273.

- İl, S. (2009). "Aile Arabuluculuğu", *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, C. 20 (1), ss. 23-32.
- Kaplan, S., Abay, H., Bükcek, E., Şahin, S., Düzgün, A. A., Karabulut, A. B. (2018) "Türkiye'de 2000-2018 Yılları Arasında Kadınlarda Boşanma Nedenlerine Yönelik Yapılmış Çalışmaların İncelenmesi: Sistematiik Derleme", *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, C. 3 (2), ss. 821-833.
- Khakpour, M., Mehrafarid, M., Akbari Amarghan, H., Nejat, H., Fazayeli Yousefabad, M., Toroghi, R. (2018). Effect of Spiritual family Therapy on Marital Satisfaction in Couples with husbands' drug-Dependent, *Journal of Research and Health*, c. 8(4), ss. 365-372.
- Khodayarifard, M., Fatemi, S. M. (2013). Combination of Spirituality and Cognitive-Behavioral Family Therapy on Treatment of General Anxiety Disorders, *Psychology*, C. 4 (40), ss. 427-432
- Khodayarifard, M., McClenon, J., (2011). Family Therapy in Iran: A case Study of Obsessive-Compulsive Disorder, *Journal of Multimultural Counseling and Development*, C. 39 (2), ss. 78-89
- Köse, S. (2015). "Kavâm-İtaat İlişkisi Bağlamında Karı-Koca Münasebetlerine Bakış -Nisâ' (4), 34. Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2 (2), ss. 85-121.
- Kumaş, M. S. (2007). *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Türk Medenî Kanunu Çerçevesinde Boşanma Hukuku Genel Amaçlar, Uygulama Farklılıkları ve Sebepler*. Bursa: Emin Yayınları.
- Kurşuncu, B. A. (2007). "Boşanma Davalarında Yargılama Usulü", Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Mürsel, C., Onur, F. (2020). "Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevlilerinin Karşılaştıkları Problemlere Dini Danışmanlık ve Rehberliğin Katkısı (Bingöl Örneği)", *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3 (2), ss. 231-255.
- Nazlı, S. (2012). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Nichols, M. P. (2013). *Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ok, Ü. (2012). "Dini Danışmanlık: Tanımı ve Tarihi". Editörler: Altaş, N. ve Köylü, M. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. Ankara: Günüz Yayınları.
- [OnbirincikalkınmaPlanı.pdf \(sbb.gov.tr\)](#)
- Oruç, E. S. (2009). "Erzurum ve Bursa Müftülüklerine 2005-2008 Yılları Arasında Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Talebinin Nedenleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 18 (2), ss. 299-325.
- Özer, N. (2015). "Aile Danışmanlığında Hakemlik Kurumunun Yeni Bir Model Olarak İhyası", Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Öztürk, N. (2016). "Kadına Karşı Şiddet Kur'an'dan Beslenir Mi?", Sosyal Yaşam ve Kadın Sempozyumu, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Paçacı, İ. (2008). "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği)", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 11, 59-92.
- Parkinson, L. (2018). *Aile Arabuluculuğu*, Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Daire Başkanlığı.
- Peker, H. (2012). "Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri". Editörler: Altaş, N ve Köylü, M. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. Ankara: Günüz Yayınları
- Perçin, G. E. (2012). "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Bülteni*, C. 31 (2), s. 185.
- Polat, E. (2014). "Kavâmün' İfadesi Çerçevesinde Kocanın Karısını Te'dibi", *Ekev Akademi Dergisi*, C. 59, ss. 255-274.
- Prest L.A., Robinson, W. D., (2006). Systemic Assessment and Treatment of Depression and Anxiety in Families: The BPSS model in Practice, *Journal of Systemic Therapies*, C. 25 (3), ss. 4-24
- Sayar, K. (2014). *Terapi: Kültürel Bir Eleştiri* (5. Basım). Timaş Yayınları.
- Saygılı, S. (2019). *Evlilik ve Aile Terapisi, Maneviyat Psikolojisi III: Evlilik ve Aile*. (Ed. M. Atak), Kayseri: Kimlik Yayınlar.
- Söylev, Ö. F. (2016). "Din Görevlilerinin Dini Danışma ve Rehberlik İlişkileri Üzerine Bir Araştırma", *Balikesir İlahiyat Dergisi*, 2(2), 205-246.
- Şahin, T. B. (2010). "Dini Danışmanlık Bağlamında Aile ve Rehberlik Bürosu Faaliyetleri", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şahin, Z. A., (2017). *Manevi Bakım ve Danışmanlık*, Marmara Akademi Yayınları, İstanbul.
- Şirin, T. (2018). *Dini Danışma ve Rehberlik: İHSAN Modeli Manevî Danışmanlık*. Erzurum: MİM Yayınları.
- [T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı | T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı | Anasayfa](#)
- Temel, A. (2019). "Türkiye'de Aile Arabuluculuğuna İslam Aile Hukukundaki Arabulucu-Hakemlik Uygulamasının Muhtemel Katkıları", *Darulfunun İlahiyat Dergisi*, C. 30 (2), ss. 311-336.
- Topuz, İ., (2014). *Din Görevlilerinin Manevî Danışmanlık Yeterlilikleri*, Isparta: Manas Yayınları.
- Topuz, İ. (2015). "Danışmanlık Görevi Yürüten Din Görevlilerinin Meslekî Algılarına Yönelik Nitel Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S. 34, ss. 75-93.

- Turgut, T., Ekşi, F. (2020). "Manevi Yönelimli Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi, Aile Terapisi Manevi Yönelimli Bir Perspektif", Editör: Ekşi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Velidedeoğlu, H. V. (1965). *Türk Medenî Kanunu (Aile Hukuku)* (6. Baskı), İstanbul: Nurgök Mat.
- Yılmaz, İ. (2017). "İslam Aile Hukukunda Boşanmaları Önleyici Bir Tedbir Olarak Tahkim Müessesine Hukuki İşlerlik Kazandırılması", *Turkish Studies*, C. 12 (10), ss. 329-360.
- Yücel, F., (2018). "Müslümanlara Yönelik Dini Danışmanlık Eğitimi (Hartford Seminary Örneği), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, (Edit: Ali Ayten vd). İstanbul: Dem Yay. 2. Baskı, C.1, ss. 373-396.
- Zeydan, A. (1993). *el-Mufassal fî Ahkâmi'l-Mer'eti'l-Müslime*, VIII, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.

PEACE-BASED SPIRITUAL FAMILY COUNSELING: A MODEL PROPOSAL FOR FAMILY AND RELIGIOUS GUIDANCE BUREAUS

EXTENDED ABSTRACT:

Problems between spouses and divorce are on the agenda of our country as in many modern societies. Within the framework of combating these problems, which are also the subject of some national development and action plans, "family courts and mediation" services are provided within the Ministry of Justice, while "family and divorce process counseling" activities are carried out within the Ministry of Family and Social Services. On the other hand, many studies have been conducted in "family counseling/couple therapy", which has gradually a particular discipline, and thousands of family counselors/couple therapists are struggling with these problems in the field. Nevertheless, it is difficult to assert that the desired success has been achieved.

Many studies both in the world and in our country emphasize that society widely attributes religious/spiritual value to the institution of family and that utilizing religious/spiritual elements in solving family problems is effective in solving problems between spouses. "Spiritually oriented family counseling" based on this understanding has attracted increasing attention both in academic environments and in the field in the last quarter century. In this context, the public's interest in the Family and Religious Guidance Bureaus (FRGB) under the Presidency of Religious Affairs supports this supports this assertion. Established in 2003, FRGB's have been operating throughout the country, providing psychological counseling and guidance services as well as religious informing (fatwâ). However, some field studies show that FRGB officials have some serious deficiencies in terms of professional competence. These deficiencies can be categorized under two headings: 1- Not having the necessary knowledge and skills in therapeutic techniques and methods used in family counseling. 2- Not having sufficient knowledge about the current value of fiqh concepts, theories and institutions that can be used to strengthen family unity and solve problems between spouses. Despite the great potential of FRGB services, they do not achieve the expected success due to these basic deficiencies. *The peace-based, spiritual family counseling model* is basically based on the synthesis of knowledge in these two areas.

The main features of this model, which can be foreseen to be applied in FRGB in particular and in all family counseling in general, can be listed as follows: 1- Inclusion of spiritual/religious values in service; 2- Utilization of modern therapeutic techniques and interruptions, 3- Incorrect and/or incomplete religious knowledge of spouses regarding marriage and the distribution of their understandings, 4- Gathering the basis of a universal understanding of peace in the resolving of the situation between spouses, 5- Aiming to continue the separation in the best way. According to the relationships of the spouses of the consultants, It is carried out in 5 different stages: the engagement period, the early/problem-free period of marriage, the disagreement/conflict period, the emotional break/divorce period, and the period after the divorce. Counseling is provided to more than one couple collectively, to couples individually, together, and if necessary, by involving family elders and/or senior Islamic law experts (family council) in the form of informational meetings and seminars. We hope that investments based on these principles, methods and systems will pave the way for a holistic, systematic, transferable, effective, and original family counseling model compatible with our people's religious and spiritual values and that operates successfully with modern therapeutic techniques and methods.

Keywords: Islamic Family Law, Spiritual Family Counseling, Peace-based Family Counseling, Family and Religious Guidance Bureaus.